

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Gróf Mikó Imre.

(Emlékbeszéd, szülőházára születése 100 éves fordulóján tett emléktábla leleplezési ünnepélyén mondotta Bodor János ref. lelkész, koll. gondnok.)

N. é. közönség! Az emlékezés legszentebb joga, legnemesebb kötelessége az emberi léleknek. Jog, mely senki másnak érdekébe nem ütközik, kötelesség, mely őszinte szívből jöve, soha sem lehet nyomasztó. Az emlékezet ápolása, külső jelek állítása: a multtal szemben hála, a jövővel szemben buzdítás.

E szent jogot gyakoroljuk, e nemes kötelességet teljesítjük; hálaival adózunk a multnak, buzdítjuk a jövőt, mikor a végetlen térben és időben külső jellel jelöljük meg azt a pontot, melyet egy kiváló pályafutás irt be kiindulási pontjával nemzetünk történetébe. Gróf Mikó Imre szülőházát jelöljük meg születésének 100 éves fordulóján emléktáblával, hogy legyen ez hirdetője a jelenben, biztosítása a jövőben, hogy az igazak emléke nem homályosul el a haladó idővel, sőt a messziség sötét hátterén még vonzóbban tűnik fel.

És ha emberi erény megközelítheti a tisztaság tökélyét, ugy bizonyára a dicső ősök iránti kegyelet legkevésbé homályosíthatja meg az önzés. Az önzés, mely annyi látszólagos erényt tesz értéktelen cserépdarabbá. Mert valóban oly sok nagylelkű adomány nem a sebzett szív balzsamcseppje, hanem a jöttve kéz csillogó ékszere akar lenni csupán; annyi kegyeskedés nem az isten fölé, hanem csak az emberek fölé akar emelkedni; annyi segítő szolgálat nem más, mint visszavárt kézmosás; oly sok fitogtatott áldozat nagy kamatra kölcsön adás; annyi tisztelet nyilvánítás tulajdonkép csak felfelé kapaszkodás.

De a mig így az élők iránti hódolat oly sokszor rejthet magában valami mellékcélzt, addig az ősökre való visszaemlékezés tiszta, szent. A koszorúval lehet hizelegni is a küzdő kezében levő zászlóra tűzve, de a sirhantra téve nevetséges volna a lent pihenővel szemben ez a gondolat.

Bizony szent az áldozat, melyet most gyujtunk fel, számítás nélkül való a hódolás melylyel megálunk gróf Mikó Imrének megdicsőült emléke előtt. Az a legszentebb láng lobog fel szívünkben, melylyel a hálás gyermek világítja meg és ápolja a jó szülő emlékezetét. Az ő nemes szellemének, áldozatkészségének gyermeke, nemzedékeket gondozó édesanyává — alma materré — fejlődve, neveltjeinek sokaságával, a Székely-Mikó-kollegium előjáróságával, taná-

raival, tanulóival csoportosítják magok köré a jeles ős utódainak, rokonainak, tisztelőinek seregét a kegyelet e napján.

És a mikor reám, erőtlentre vár a nagy feladat, hogy bár keskeny keretben képet rajzoljak az emléktábla fölé, életére pillantva látásomat megzavarja a fény s bizony félek, hogy szavam erőtlen lesz hiven méltatni őt.

A mint megcsendül lelkemben az emlékeztető, itt született: egy dicső pálya képe vonul lelkem előtt el, melytől mintha a keresztyénség és hazafiság együtt keresett egyik eszménye; az egyenlőség homályosulna el. Egyenlőségre törekszik az igaz hazafiság, ezt keresi — és mert a földön el nem érhető — igéri a siron túl a ker. vallás. De hát valósul-e ez meg eleveneken vagy holtakon? Oh igaz, a sirban a porból vett por egyenlőképen porrá leszen, de hát ki van-e ezzel merítve az ember élete? Bizony nincs és a fenmaradó részben újra az egyenlőtlenység nyilvánul. Lám az egyiknek neve is elszáll örökre a sirhant domborultával a végső gyászdallal, míg a másikat fenmarad késő századokon. Ezek közt is egyiknek áldva, a másikat átkozva emlegetik nevét.

De hát honnan származik ez az egyenlőtlenység a halál után? Az élet egyenlőtleniségéből. Lám az idvezítő is különbségeket tesz: elsőnek, nagynak itéli azt, a ki szolgál sokaknak. Ime, gróf Mikó Imre is a másoknak való szolgálat, a nemzetéért való önfeláldozó munkásság lépcsőjén emelkedett ki honfitársai közül.

Kétségbe vonná ezt valaki? Rámutatna erre a főuri kastélyra, melyben életre jött; hivatkoznék arra a tekintélyre, melyet mindkét részről való szüleiről, őseiről örökölt?! Én ezzel szemben állítom, hogy még soha senki e földön az emlékezetben halhatatlanná nem lett, csupán születése által. Maga az a fény, mely gróf Mikó Imrére őseiről szállt: azok hazafias munkásságának volt gyümölcse. Így ő maga is önfeláldozó munkássága, igaz honszerelme által tartotta fenn és fokozta ezt a fényt. Nem szükség ennek kimutatására részletes életírását adnom. Csak néhány támaszpontot veszek külső életéből, hogy jellemét a n. é. k. elébe állíthassam.

Született e házban, 1805. szept. 4-én. Szülői voltak gróf Mikó György és Mikes grófnő. Edes anyjának korai elhunytá olytán, neveltetését a nagyszülők végzik. E szent feladat teljesítésére költöztek 1811-ben marosújvári birtokukra, hogy a kis unokát a nagyenyedi Bethlen-főiskolába járathassák. Oh mily mély bölcsesség, nagy előrelátás volt ez a főuri körökben, akkor csaknem kizárólagos házi neveléssel szemben. Igen, mert az életre csak az élet nevelhet, a közélet nyilvánulásai pedig csak nyilvános iskolában lehetők fel. Mikó hiven használta fel és későbbi

nagy áldozataiban találta meg az iskolától nyert áldást. Kitüntetéssel végzett, aztán kancellista lett a marosvásárhelyi kir. táblán. Már ifjúságában kitünt, hogy az ősről örökölt tekintély, a nagyszülők bölcs gondozásán felül még egy nagy isteni adománnyal, a tehetség kiválóságával is bír. De koránt sem szabad azt hinnünk, hogy a kiváló tehetség csupán könnyebbséget nyújt. Ellenkezőleg sok emberre nézve veszélybe sodró kísértés ez. Sokakon csapássá válik ez isteni áldás. Igen, mert olyan ez, mint a tisztai nyári napfény, vagy elbizakodottság hevével perzseli vagy a tétlenség hús árnyába kergeti birtokosát.

Mikót megövtá e kettős veszélytől kiváló munkaszeretete. Ezt méltatta benne a kir. tábla nagytekintélyű elnöke, Székely Mihály, így irván a nagyatyához vizsgálja után: „Imrének igen szép készüléte s a mellett passziója van a munkához — — — kár volna neki egy órát is elveszíteni ilyenén készüléte nem használására“.

És ő nem is veszített. Szolgálatba lépett az erdélyi kir. főkormányseknél. És a tehetséget gyümölcsötető munkásság meglepő haladást biztosított számára. Fokozatosan folyton emelkedve, már 32 éves korában kormányseki tanácsos, 10 évvel később Erdély kincstárnokává lőn. Nemsokára pedig báró Jósika Sámuel lemondásával az udvari kancellária elnökségére hivatott meg. De bár alulról is újra megszólalt mellette a bizalom, mikor Erdély legjobbjai szólítják fel, hogy Bécsben maradván „hallgasson a honzeretet sugallatára, mely őnt arra hívja, hogy nemcsak most, hanem a jövő nagyfontosságú országgyűlés alatt is a hon szívének tolmácsa, küzdelmeinek előbajnoka legyen“: ő csak megköszöni az uralkodói bizalmat, de nem fogadja el. Előre látó lelke megsejté, hogy „a hon küzdelmeinek előbajnoka“ csak itthon lehet. Mégis mint kincstárnok 1848-ban a távol levő gr. Teleki helyett kénytelen volt átvenni Erdély kormányzását, a mikor a mind nagyobb hullámokat vető nemzeti küzdelem közepette is újra benne találkozik össze a felülről és alulról jövő bizalom, mikor az agyagfalvi székely nemzetgyűlés, mint kiküldött királyi biztost, egyhangulag választja elnökévé őt.

A gyorsan fejlődő események azonban nemsokára egészen a nemzeti ügy élére állítják őt, mikor megbízást nyer, hogy a kormányseknak orvoslást kérő panaszát személyesen vigye az udvarhoz fel. A mint azonban előre látható volt, e vállalkozásának eredménye siker helyett személyes szabadságának elvesztése lőn. Csak 10 hó múlva bocsátották haza Olmützbe. És itthon mi várt reá? Zaklatás, felelősségre vonatás korábbi hazafias ténykedéseért az abszolutisztikus kormány részéről és gyanúsítás itt is, ott is honfitársai részéről.

Vissza kellene élnem a n. é. k. türelmével, ha az általános szokásnak engedve, megrajzolnám ennek a mozgalmas kornak a képét, hogy abban domborítsam ki az ő honfiúi jellemét. Különben is eléggé ismeretes az a n. é. k. előtt. Csupán a nagy hatásra irányítom a figyelmet tehát, melylyel a nagy küzdelmek hullámai oly különböző módon érintik egyesek lelkét és irányítják cselekvését. Az egyiket végletekre ragadja a lelkesedés, a nemes szenvedély, míg a másikat tehetetlenné nyügözi a kockázttal semmit sem merő aggodalmas óvatosság. S szabad-e kétségbe vonni — haj pedig a küzdelem hevében kölcsönösen mily sokszor kétségbe vonják — hogy mindkettőt vezetheti az igaz honszerelm. És a kettő között halad a harmadik, a ki az óvatosság utját sem akarja eltéveszteni, de az elvűségben is szilárdan állja meg helyét. Oh nem kell azt hinni, hogy ez a közép út már rózsákkal van hintve. Ellenkezőleg. A közbizalom mellett sokszor a minden irányból való elítéltetés is itt összpontosul.

Mély bölcsesége, igaz honszerelme, szelid lelkülete ezen az uton vezeték Mikót. És tartozunk elismerni, hogy az ő útja a legnemesebb hazafiság útja volt. Őt mindenben a tapintatos erély vezeté. Lehetőséges, hogy nehéz megérteni ezt. Víz és olaj keverésnek kiálthatja az oly kor, melyben az egyik az önérték nélküli csuszás-mászásban keresi a tapintatosságot, a másik az okatlan falnakmenésben találja az erélyt. Mikó igaz hazafisággal igyekezett kerülni és elhárítani a végzetessé válható nagy megrázkodtatásokat, összeütközéseket, de önértékkel állott szembe a hazafiság kísértéseivel. És a mi ily magatartás mellett ki nem kerülhet: a felülről való kegyvesztés, az alulról jövő gyanúsítás fáj szívének, de meg nem ingatja jellemét. Pál apostol belső megnyugvásával tűri ezeket, szólván: „Kivánnék átok lenni — szívesen leszek átkozott — az én atyámfiáért!“ Önfeláldozón szolgál, míg lelkiismerete parancsolja, de nincs hatalom, mely rábírhathná, hogy lelkiismerete, hazafiúi önértéke ellen tegeyen. Így szakad meg hazatérte után politikai pályája.

És így vonul újra vissza attól 61-ben, mint kormányseki elnök, mikor nemzeti érzülete tiltja, hogy résztvegyen a Szebenbe kényszerített országgyűlésen. De újra készséggel veti munkára kezét, mihelyt meggyőződése szerint szolgálhatja nemzete előhaladását. Így vesz részt 1865-ben az uniót tárgyaló kolozsvári, majd megjelenik a pesti országgyűlésen és lesz tagja az alkotmányos miniszteriumnak 1867-ben. És bár Kemény Gábor utóbbi téren kétségbe vonja hivatását — mert érthetetlen módon a parlamenti szóharcban keresi a miniszter kvalifikációját — el kell ismernünk, hogy ő nemzete javát munkálva, elévülhetetlen érdemeket szerzett minden téren.

Már politikai pályafutásának e rövid vázlatából kitűnik, hogy Mikónak legszebb jellemvonása volt a kitartás, a türelem. Hát a magán életben mennyi alkalma volt gyakorolni az erényt! A közpályán kapott fájó sebek mellett, hányszor kellett ajakához emelni a keserű pohárt ott, a hol erőforrást keresünk: a családi életben. Az édes anyát tulajdonképp meg sem ismerheté. Majd a felserdült ifjunak legédesebb ábrándjait tépi szét a halál jegyesének, Mikes Mária grófnőnek elragadásában. Aztán csakhamar a teljes árvaság nehezül reá a rajongással szeretett nagyanyának elvesztésében. Csak évek múltán tér vissza bizalma a családalkotáshoz és találja fel teljes boldogságát a gróf Rhédey Máriával kötött szent frigyben. Hej, de újra meg újra nehéz gyász borít éltére sötét homályt. 1848-ban nagyobb fiát, Ferenczet veszti el. 49-ben, mikor Olmützbe hazatér, feldult hazájában elhagyatott árvaságban találja házat is a hű nőnek és édes anyának halála folytán. Majd ismét kisebb fiát, a jeles család utolsó férfi sarját, külföldi utjáról hazatérőben csak hideg tetemként ölheti édes atyai szívére. Aztán nagyobb leányát, gr. Teleki Károlynét kell a sirnak adnia és egyetlen gyermekét Annát, özvegyesség gyászában gyámolítania.

Oh, valóban csak hősi erő lehetett képes elviselni a köz- és magánélet ily sulyos terhét. S vajjon miből merítette ő ezt a hősi erőt? Eletirói mind nagy kutatással keresik e kérdés megfejtését. Én pedig azt hiszem, hogy élete nagyon világosan adja meg a feleletet. *Dolgozzál és imádkozzál!* e két szó megvalósítása fejté meg a rejtélyt. Az ő erőforrása a munka és a hit volt mindég. A munka volt neki az üdítő szórakozás, a fáradalmak közt a pihenés, a szenvedésekben a vigasztalás. És a munkára talált tért mindig, ha hazafiúi önértéke a politikai élettől visszavonulásra kényszeríté is: a társadalmi, egyházi életben vagy éppen a kézműves műhelyben. S bizony, ha összehasolítást kell tennünk: működésének áldásai itt még sokkal maradandóbbak.

O bölcsen felismeré, hogy a politikai küzdel-

mekben vagy épen a harczmezőn kivívott nemzeti jogok, maga a szentszabadság is, csak akkor teremnek a nép számára valódi boldogságot, ha azok a nemzet öntudatos élettevékenységéből nyernek táplálékot. Épen ezért anyagilag erősíteni, önérzetében fejleszteni, hitében és erkölceiben szilárdítani a nemzetet: e magasztos cél lebegett lelke előtt mindég. Ezért fordított oly nagy gondot az erdélyi gazdasági egyesület erősítésére, a jég- és tűzkár biztosító-társaság megmentésére. Ezért védelmezte oly kitartással nemzeti nyelvünk iskoláját, a kolozsvári nemzeti színházat az elnyomatás éveiben. Ezért volt nemcsak névleg, de fáradságtalan munkásságban gondnoka az erdélyi ref. egyházkerületnek, a nagyenyedi Bethlen-főiskelának. Ezért karolt fel minden közjót célzó intézményt buzdítással és áldozattal. És a mily ellenállhatatlan volt szelid buzdítása, ép oly magával ragadó az áldozatokban példaadása. Iskolák és egyházak, közhasznú és művelődési intézmények oly bőven élvezik áldozatkészségét, a mily szűkre korlátozta saját igényeit. Így emel védő bástyát szűkebb nemzetére, a székelység számára a Székely-Mikó kollegium alapjának megszilárdításában, fennállásának biztosításában.

A nemzeti öntudat fejlesztése lebeg szemei előtt a történelem tanulságának tudományos kutatásában és a múlt emlékeinek a muzeumban összegyűjtésében. Profétai ihletettséggel szól: „A mely nemzet elhanyagolja történetét, az vagy teljesen lemondott magáról, vagy pedig túlbizakodás, könnyelműség bűnében szenved. Tízszor eleshetünk s míg történeteink állnak, újra felkelhetünk. Ezért leszálok gyenge fényű fáklyával az elsüllyedt századokba. Itt egy derék elődünket szólaltatom meg, kinek ajkán eddig a nem ismertetés zárköve feküdt s kinek felszabadított szava azt dörgi fülünkbe: szeressétek a hazát! Amott egy hajdankori vár romjaihoz viszlek, melynek porladozó falai azt kiáltják felénk: szedjétek össze, építsétek új hajlékká a multak összedült csarnokait! Néhol egy dicsőül vivott, vagy visszavonás miatt elveszített csatátér bajnokainak csontjait gyűjtöm egybe, kik szivrendítően szólnak: „egyesüljétek!” És itt sem marad a buzdításnál, hanem példával jár elől. És nem csak maga tanulmányozza, hanem mások számára is igyekszik feltárni a multak emlékeit. Az országos gondokkal elfoglalt államiérfi, a kényelemben élhető főúr nem szégyenli az írói tollat. Most kisebb értekezésekben folyó iratok lapjain, majd önálló nagyobb munkáiban rajzolja a korok és egyesek képét. És pedig nem világra szóló nagy események rugóit keresi, hanem többnyire szűkebb hazája Erdély foglalkoztatja lelkét. Ennek gyűjti nagy szorgalommal „történelmi adatait.” És nem csak világhírhírű hősök alakján akad meg tekintete, hanem valóban a „nem ismertetés zárköve alól” keresi fel a zajtalan munka zászlóvivőit, a Bod Péterek, a Benkő Józsefek, az egyszerű kálvinista papok életében, feltűnés nélküli munkájában talál nemzete számára megörökítendő kincseket.

A múlt emlékeivel a nemzeti érzület ápolása lelkesítette arra a küzdelmes munkára, arra a nagy áldozatra, melylyel megalapítá az erdélyi nemzeti muzeumot. Istenem! mily szívós kitartásra, mekkora küzdelemre volt szükség csak ahhoz, hogy kieszközölje erre a bécsi kormány engedélyét! Hogyan? — kérdik talán most némelyek: csak nem félt a kormány a muzeumban összehalmozódó régi csontoktól, mohos kövektől, rozsdás vasaktól? Bizony félt — és saját szempontjából nem is ok nélkül. Most valóban Mikónak lelke is azzal a gondolattal volt telve, hogy míg a muzeum-egyesület tömöríteni fogja nemzeti munkára a haza hű fiait: addig azok a régi csontok, mohos kövek, rozsdás vasak buzdítólag fognak beszélni a nemzetnek régi nagyságáról, küzdelmeiről.

És végül talán szükségfeletti is — bár erőtlennül — megrajzolt képén külön jeleznem még egy vonást: mély vallásosságát, őszinte egyháziasságát. Hisz, ha a történelmet, az emberiség e nagy ítélőmesterét kérdezzük: nem találunk igazi emberi nagyságot, kinek szelleme ne táplálkozott volna a vallásból. Avagy nem igaz-e, hogy a tiszta vallásos élet maga az eszményi élet — és nem foly-e ebből, hogy bármely téren csak az őszintén vallásos lélek képes csüggedetlenül törni eszményi célok felé?

Ez az őszinte vallásosság vonul végig az ő egész életén. Ez adta meg neki a krisztusi szelidség és alázatosság felmagasztaltatását. Ez nyilatkozott meg különösen egyháziasságában, melyet sohasem alacsonyított le az egyéni hiuság külső köntösévé, vagy a világi emelkedés lépcsőjévé. Vallásossága adta meg életének őszhangját, belső nyugalmát, honfiúi jellemét, hogy soha össze ne tévessze a tapintatos óvatosságot az önérzet megtagadásával és az igaz lelkesedést a megfontolatlan hebehurgyasággal. Ez emelte szívében a szenvedések és gyanúsítások sebzése elé a tiszta lelkiismeretnek áttörhetetlen paizsát. Ez képesítette megmutatására annak, a mit hirdetett, hogy „tiszta jellemnek csak az mondható, melyhez sem a magán, sem a nyilvános életből szenny nem tapad.”

Hogy ő ilyen jellem volt: bizonyosságot tettek mellette a kor legjobbjai, kik oly nagy tisztelettel csatlakoztak hozzá, karolták fel kezdeményezéseit; bizonyosságot tett az a mélységes megindulás, mely halálán töltte el a sziveket és a melynek nyilvánulásáról azt írja az egykori tudósítók: „temetéséhez hasonlót sohasem látott Kolozsvár s valószínűleg nem is fog látni a közel tizedekben. Nincs ecset és toll, mely hű vonását és teljes részletes leírását adná a nagyszerű temetésnek.”

Hej, de a temetés mégis csak enyészetbe kísérés. Az elenyészhetetlen bizonyítékokat az életben keressük — s valóban itt találjuk fel. Bizonyosságot tesznek mellette örökké való alkotásai, melyek buzgó fáradozásainak, áldozatkészségének köszönik létüket. Valóban örökkévalók ezek, mert a mint a látható dolgok általán az örökkévaló szellem-világnak, úgy ezek az ő halhatatlan szellemének képezik kinyomatát. És különösen vissza kell tükrözni ezek közt az ő szellemét annak az intézetnek, mely *büszkén viselheti* és épen azért *méltán tartozik viselni* az ő nevét. Ott kell lengeni ebben mindenkor a vezérek és küzdők, tanárok és tanulók felett az igaz hazafiság, a tiszta vallásosság, a nemes lelkesedés, az önzetlen munkásság szellemének. És hogy az ő szelleme ápolva van: hirdeti most a hálának eme nyilvánulása, mely születésének 100 éves fordulóján emléktáblával jelöli meg szülőházát.

Hadd legyen hát láthatóvá és legyen tündöklő fényűvé az egyszerű emlékljel; sugározzanak arról a hála és az ő követendő erényei. De tündököljön fel és soha el ne homályosuljon az emlékezetben Mikónak megdicsőült szelleme, vezesse tüzoszlopkint a a ránehezült megpróbáltatások kietlen pusztáin, sötét éjszakáin a boldogság ígért földje felé ezt a nemzetet, mely megbűnhődte már a multat s jövendő — elmondám.

Idvezítő urunk tanítása.

Az igazságosságról. (δυσαιοσύνη.)

(Dr. Robertson Jakab.)

— Fordította: Bokor Sándor. —

(Folytatás.)

c) A meghatározott napokon való *böjtiölést* szintén üres ceremóniának tekintette Jézus. (Márk II. 18—22.) Az ételnek és általában az élet örömeinek

mértékletes élvezését sehol sem tiltja meg Jézus. Különben minden cselekedet értékét a belső érzés szabja meg az ő erkölcsstanában. Lehet a bűjtölés is jó hatással a keresztyén ember lelkére, ha az igaz belső érzés kifejezője és nem üres formáság. Tanítványai sohasem bűjtöltek, a mig vele voltak. Ez az együttlét olyan lelki öröm volt rájuk nézve, hogy a bűjtölésre, — mint a vallásos bánat külső jelére — nem volt soha szükségük. Azon a helyen pedig, a hol Jézusnak e szavai vannak feljegyezve: „Az ilyen ördögöknek nemek nem üzethetik ki különben, hanem könyörgés és bűjtölés által.“ (Márk IX. 29.) A két utolsó szó interpolatio. A megállapított napokon való bűjtölés ellenkezik a Jézus országa szellemével, a melyben minden cselekedet megítélésénél a belső érzés, a belső indíték a mérvadó. A hol ez nincs meg, avagy a hol az gonosz, ott minden tett csak üres külsőség, avagy bűn. „Avagy bűjtölhetnek-e a mennyegzői lakodalmosok, mig ő velek vagyon a vőlegény? mig velek vagyon a vőlegény, nem bűjtölhetnek.“ (Márk II. 19.) Anyaszentegyházunkban, a hol a vőlegény, a Krisztus állandó jelenlétét élvezzük az ő Szentlelke által, a bűjtölésnek semmi helye ugy, mint volt az a zsidóknál. A keresztyén lelkiismeretnek itt is megvan a maga szabadsága. A keresztyén embernek szabadságában áll bűjtölni, avagy nem bűjtölni, tartózkodni azáltal örömeinek mértékletes élvezetétől, avagy nem a szerint, a mint belső jobb érzése sugalja neki s tapasztalatból tudja, hogy az belső lelki életére nagy haszonnal jár.

d) A belső érzésen nyugvó e nagy erkölcsi elv van kifejezve az *istentiszteletr*e vonatkozólag is Jézus azon szavaiban, a miket a samariai asszonynak mond: „Az Isten lélek és a kik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.“ (János IV. 24.) Más szavakkal azt mondja itt Jézus, hogy vajjon Isten kedvesen veszi-e az istentiszteletet, avagy nem, az sohasem függ a szent helytől, nem az előirt ceremóniáktól, papi ornatustól s más eféle külső dolgoktól, hanem mindig a hívő ember belső érzésétől.

2. Jézus ezen magasztos erkölcsi elvei legszembetűnőbben ki vannak fejezve a *hegyi beszédben*: az Isten országa e nagy manifesztumában. Felveti itt Jézus a többek között azokat a nagy erkölcsi szabályokat, a mik a tiz parancsolatban foglaltnak, főleg a II. táblán lévőben, a melyek embertársaink iránt való kötelességeinkre vonatkoznak. Mig a zsidók ugy gondolták, hogy e parancsok a rosznak csak az *elkövetését*, csak a *tettet* tiltják, Jézus azt mondta, hogy a rosznak még a *gondolatát* is. Igy teszi az igazságosságot ismét belsővé. Idézi a 6-ik parancsolatot és a mig az a zsidók szerint megtiltja a gyilkosságot, mint *tettet*, Jézus megtiltja még a gyűlöletet is, mint *gondolatot*. Említi a 7-ik parancsolatot, a mely megtiltja a paráznaságot, Jézus megtiltja annak még a gondolatát is, a parázna tekintetet stb. Áttérve az alamizsnáskodásra, imádkozásra, bűjtölésre azt mondja róluk, hogy ezeknek is csak ugy van értékük, ha belső indító okuk nemes s az Istenhez illő. Ha csak azért teszik, hogy az emberektől láttassanak, erkölcsileg értéktelenek azok is.

3. A belső érzésen alapuló erkölcsiségnek van még egy fontos eleme, a mit nem lehet figyelmen kívül hagynunk. Az ember erkölcsi magaviseletének csak úgy van értéke, ha az *önkéntes* és *szabad*. Az olyan igazságosság, a mely félelemből avagy rideg kötelességérzésből ered, nem a Jézus által hirdetett Isten országának igazságossága. A ki csak ilyenféle indokokból teszi a jót, mérhetlen távol van attól az erkölcsi ideáltól, a mit Jézus az emberiség elé czélul kitűzött s földi életével megvalósított. Csak ha azért teszi valaki a jót, mert belső jó érzése úgy kívánja, teszi önszántából, sőt szeretetből, úgy van erkölcsi becse tettének. Ráerőszakolni azonban ezt senki lel-

kére nem lehet; az Isten iránt bizalommal és szeretettel viseltető hívő lélek természetes folyamányának kell annak lennie. „A jó ember az ő szívének jó kincsből hoz elő jókat és a gonosz ember az ő szívének gonosz kincsből hoz elő gonoszokat.“ (Máté XII. 35.); „Legyetek jó fák és teremjete jó gyümölcsöt.“ (Máté XII. 33.) (Az eredetiben sokkal ideillőbb a szöveg: Ἡ ποίησατε τὸ δένδρον καλόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν — tegyétek a fát jóvá, annak gyümölcsét is jóvá t. i. teszitek.) „Szednék-e a tövisről szőlőt vagy a bojtorjánról fügét.“ (Máté VII. 16.) Jézus nagy erkölcsi oktatása a hegyi beszédben ekép szerves egységben van a János evangéliomában található mystikus tanításával. A hegyi beszéd ugyanolyan erkölcsi újjászületést kíván az embertől, mint a minő kívántatik Nikodémustól. A Jézus által alapított Isten országa pedig kezdete annak a boldog időnek, a melyről a nagy angol költő, Wordsworth örömmel énekl, hogy a kötelesség és a szeretet parancsa egy lesz s a szeretet és öröm lesznek hű vezérei az erkölcsi magaviseletnek.

II. Lássuk most már azt, miképen *bővítette* Jézus a zsidók fogalmát az igazságosságról.

1. A zsidók erkölcsi fogalmaik negatívok voltak. Törvényeik azt tanították, hogy mit *nem* szabad cselekedniök. A tizparancsolat minden egyes tétele tiltó: „Ne lopj; ne ölj.“ stb. A Jézus erkölcsi parancsai ellenben mind pozitívok. Arra tanította hallgatóit, mit *kell* cselekedniök s példájával meg is mutatta. Egész élete valóságos jótétemény volt. A merre csak járt, mindenütt jót cselekedett. Maga mondta, nem azért jött, hogy szolgáljanak néki mások, hanem hogy ő szolgáljon másoknak. Búcsúbeszéde alkalmával megmosta tanítványai lábát s azt mondta nekik: „Példát adtam néktek, hogy a mint én cselekedtem véletek, azonképen cselekedjetek ti is.“ János XIII. 15.) Abban az országban, a melyet alapított, az elsőséget, a nagyságot szolgálat utján lehet elérni. „Valaki ti közületek akar első lenni, legyen a ti szolgáltok.“ (Máté XX. 27.) Szerinte a jótétel elhanyagolása nagy bűn, még inkább az az elrejtett talentum.

2. Az erkölcsi magaviselet színvonalát igyekszik Jézus magasabbra emelni e szavaival: „Mit cselekesztek egyebeknél többet?“ „Ha azokat szeretitek, a kik titeket szeretnek, micsoda jutalmát veszitek annak? Nemde a publikánusok is nem azont cselekeszik-e?“ (Máté V. 46. 47.) E szavakkal arra inti tanítványait, hogy ne elégedjenek meg csupán azon erkölcsi kívánalmak teljesítésével, a miket a világ követel tőlük, hanem legyenek úttörők az erkölcsi haladás terén. Mert hiszen erre a haladásra nagy szükség van minden téren. A jótétel áldását ne szorítsák egy bizonyos társadalmi osztály szűk korlátai közé, mint a zsidók teszik. Sehol sem volt ugyanis oly szembezőkő a zsidó nép szűkkeblősége, mint az altruistikus érzelmek tekintetében. „Szeresd a te felebarátodat“, azt jelentette nekik, hogy szeress egy másik zsidót. Jézus ellenben kiterjeszti a felebarát szó értelmét a samaritánusra, a pogányokra, minden emberre, sőt még az ellenségre is. (Lukács X. 87.) Mikor azt a fent említett elvet felállítja: mit cselekesztek egyebeknél többet? együtt azokkal a buzdító intelmekkel, melyek nem egyszer szinte paradoxon szerűek (s mikről más helyütt leszen szó). Jézus hegyi beszédében (Máté V. 39—42.) látjuk, hogy az általa hirdetett erkölcsiség minő magas, minő nemes színvonalon áll. Lépten-nyomon a hősiesség és a nagylelkűség nemes tetteit várja tanítványaitól még a közönséges mindennapi életben is.

3. Más módon is bővítette Jézus a helyes erkölcsi magaviselet fogalmát. Az erényeknek nevezetesen egy egész osztályát felemelte tanításaival, az őket megillető helyre. Az úgynevezett női erényeket. A nemeslelkű gyöngédség, a szelid türelem erényeit.

Az erősebb természetű erények, a bátorság, igazság, a helyesség régóta tiszteletben részesültek, sőt a rómaiak és más pogány népek körében ragyogó példákban nyilvánultak; de a gyöngédebb nem erényei csak azóta lettek amazokkal egyenlőknek elismerve, s részesültek azokhoz hasonló tiszteletben, a mióta Jézus szóval úgy, mint tettel megmutatta, hogy nem kisebb lelki erő és nemes érzés kell ezekhez sem, mint amazokhoz. Azelőtt e gyöngéd erények mély megvetésben részesültek. A méltatlanság eltűrése, az ellenségnek megbocsátás, az ítéletben kegyesség, a szelidség, az alázatosság, a szánalom stb. csak Jézus óta váltak az emberi jellem legszebb, legcsodálatraméltóbb vonásaivá. Így távolodik az erkölcsi világfelfogás Jézus tanítása által messzebb és messzebb a régítől. A keresztyén morál merőben más, mint az ókori pogányoké. Jézus tanításai az egész ókort eltörölték erkölcs dolgában s teljesen új világot teremtettek a világnak. Ezt a nagy erkölcsi újjászületését egyrészt *tanításával* eszközölte. A valóban igazságos ember ideális képét oda állítja fenséges erkölcsi tanítása, a hegyi beszéd élére: „Boldogok a lelkiszegények, mert övék a mennyeknek országa“; „Boldogok az alázatosok“; „Boldogok az irgalmasok“; „Boldogok, a kik háborúságot szenvednek az igazságért“ stb. Egymásután rajzolja a szerinte igazságos ember jellemének vonásait, úgy a mint megvoltak azok az ő saját jellemében is. Mert másrészt *példájával* eszközölte Jézus a világ erkölcsi megújodását. Ő maga is szelid és alázatos szívű volt, a miként másokat intett; önfeláldozó, nagylelkű, türelmes, szerető szívű szenvedő. A kereszten történt halála által oly áthághatlan válaszfalat emelt az újkornak az erkölcsi jóról alkotott fogalma és az ókor hasonló fogalma közé, hogy az emberiség ez utóbbihoz soha többé vissza nem térhet. Egész modern életünk, művészetünk, társadalmi rendszerünk érzi azt a nagy erkölcsi átalakulást, a melyet Jézus idézett elő, a mikor az erkölcsi helyes magaviselet fogalmát eként kibővítette.

B) Ámde ezt a nagy erkölcsi átalakulást még nem ismerjük teljesen, ha csak úgy gondoljuk azt, hogy Jézus nem csinált egyebet, minthogy a zsidók és rómaiak szóval kora erkölcsi szabályait kijavította s kibővítette. Jézus erkölcsi felfogása s tanítása mélyebb alapokon nyugszik. T. i. I. *új végérvényes példányképét* mutatta fel az igazságosságnak; II. *új indító okot* arra nézve, hogy erkölcsileg jók legyünk. Mind a kettőt pedig egyszerre tette, a mikor korának az Isten kiletéről való ismeretét magasabb színvonalra emelte, azt tanítván, hogy az Isten: *Atya*.

(Vége következik.)

Indokolás.

(Folytatás.)

A második fejezet a rendkívüli istenitisztelei cselekményeket vagy a szorosabb értelemben vett szertartásokat tartalmazza; első czimében pedig a legfontosabb szertartásainkról, a sakramentumok kiszolgáltatásáról beszél, előbb a keresztségről, azután az urvacsorájáról.

Itt a 12. §. elsőben is a keresztelek rendes helyét és idejét szabja meg. Rendes helye, úgy régibb kánonaink, mint a régi és jelenlegi gyakorlat szerint, csak a templom lehet, vasárnapokon és ünnepeken a délutáni, hétköznapokon a reggeli istenitisztelek végzetével. Rendkívülieg azonban a templomon kívül is keresztelek mindig és keresztelek ma is. A § tehát egyszerűen ezt a tényleges állapotot foglalja magába és ennyi teljesen elég is, mert az egyházaknak, illetőleg a lelkészeknek fenn kell tartani annyi

szabadságot, hogy különleges helyi viszonyaikkal ebben az általános keretben elhelyezkedhessenek.

A keresztelek rendje (13. §.) eddig többnyire 5 számból állott, a javaslat szerint 9 pontból állana. A javasolt négy új számból kettő a gyülekezet éneklésére esnék, ami azért kívánatos, hogy a gyülekezet legalább énekléssel vegyen tevételeg részt a szertartásban, különben továbbra is pusztá bámulója marad a sz. cselekménynek; ez pedig a mi istenitisztelei elveinkkel merőben ellenkezik. Új — bár régi, sőt eredeti — a 3. és 7-ik szám is, a mai napság majdnem általánosan mellőzött kikérdezése a keresztszüléknek, pedig ezt multhatatlanul be kell vennünk ebbe a szertartásba, mert különben a konfirmálásnak nincs lét- és jogalapja s a keresztszülők által tett ígéretre hivatkozni üres beszéd, sőt bántóan bosszantó is... Aztán ennyi figyelmet a keresztszülék is megérdemelnek s nekik is jól fog esni az, ha feladatuk fontosságát maga az egyház ösmeri el a kikérdezés által s bizonyára ökmaguk is komolyabban fogják majd fel keresztszüléik szép és mind a gyermek, mind az egyház szempontjából méltányolt tisztöket. A megkérdezés két részből áll. Az egyik kérdés az, hogy kívánják-e a csecsemő megkeresztelest? Ennek, természetesen, mindjárt a szertartás kezdetén kell megtörténni, ezért van beosztva a 3. szám alá. A másik kérdés, mely az ígértételt foglalja magába, az, hogy ígér-e, hogy a megkeresztelt csecsemő az A. F. és Sz. L. nevének ösmeretében és félelmében fog neveltetni? Ezt pedig mind a dolog természetéből, mind a liturgia arányos beosztásából kifolyólag 7-ik szám gyanánt kellett felvenni. Végül, minthogy itt szoros értelemben vett liturgiai szertartásról van szó, a beszéd és könyörgés kivételével valamennyi alkotórészt kötötté kell tenni. Bizalommal ajánljuk változtatás nélküli elfogadásra az egészet.

A 14. §. indokolása, azt hisszük, felesleges.

A 15. §-t sem szükséges megokolni. Az előbb elmondottakon és jelenlegi gyakorlatunkon alapszik az.

Az urvacSORAOSZTÁS helyéről és idejéről szóló 16. §. rendelkezései között legkényesebb a kiosztási alkalmak meghatározása. E tekintetben elvileg alig lehetne más tételt felállítani, mint azt, hogy az urvacSORÁT vagy minden vasárnap ki kell szolgáltatni vagy végképp elhagyni. Nem állunk elő itt e tétel igazolásával részint azért, mert igazságát mindnyájunknak el kell ösmernünk, részint és különösen meg azért, mert itt nem pusztá elvvel, hanem megmohosodott gyakorlattal állunk szemben, amelyen akár jobbra, akár balra változtatni bajos. A vasárnaponkénti kiosztásra ez idő szerint már vissza nem térhetünk; az elfogadott alkalmakat pedig, még ha nem találók is, gyökeresen meg nem változtathatjuk. Sátoros ünnepeink urvacSORÁZÁS nélkül szinte elképzelhetetlenek, holott Jézus születése és feltámadása ünnepeinek természetével me-rev ellentétben áll a Jézus halálának hirdetése s az azt szimbolizáló urvacSORA. Az új kenyéri és új bori urvacSORA-OSZTÁS ó-testamentomi hagyományon, tehát új-szövetségellenes, tehát nem jézusi alapon nyugszik s mindkét alkalommal úgy fogjuk fel s a legtöbbször úgy is méltatjuk az urvacSORÁT, mint az Istentől vett testi javakért való hálaáldozatot. Östermeléssel foglalkozó népünk szinte a foglalkozásának megszentelését látja ezekben. Pedig irva áll, hogy „az Urnak halálát hirdessétek“ s hogy „a test nem használ semmit, lélek az, amely megelevenít!“ Az u. n. félbőjtői vagy bőjtői urvacSORÁT viszont úgy tekintjük, mint a farsangi lakomázásokért, talán kihágásokért szóló köteles bünbánati alkalmat, mintha a jegyek vétele által szabadulhatnánk meg esetleges vétkeink súlyától. Akkor pedig: amikor leginkább volna helyén ez a szent vendégség, Jézus halálának emléknapiján: nem-hogy kiosztanánk, hanem a legtöbbször még csak reá

se gondolunk. Ime, az elfogadott hat alkalom közül öt nem állhatja meg a helyét! Visszasságok visszassága — de a vérünkbe ment már át. Mit tegyünk hát? Egészen új alkalmakat teremtenünk nem tanácsos, de valami igazítást mégis végezhetünk. Hagyjuk el elsőben is a bőjtői urvacsorázást, mint egészen pápás izűt és e helyett ragaszkodjunk az istenitiszteleletünkbe felveendő lelki bőjthöz és gyónáshoz. Ebben inkább benne lesz a lélek és az igazság. A husvétit tegyük át nagypéntekre s ezt a híveink által még ma is igaz bensőséggel megszentelt napot, megváltatásunk ünnepét ne hagyjuk többé urvacsoráztatás nélkül. A népünk maga fogja ezt helyénvalónak találni, csak hogy ezen a napon, kivált nagy gyülekezetekben, délután is osszuk, ha a szükség úgy kívánja. Hiszen a nép ezt a napot testi bőjtöléssel is összeköti s ennélfogva nem kell tartanunk semmiféle kihágásoktól; a húsvét pedig legyen osztatlanul a feltámadás öröme. Pünköstben, az egyház megalakulásának emlékünnepe, egészen helyén van az urvacSORA, mint szeretetvendégség, mint a hívőket egy testté egyesítő lélek szimbóluma. Maradjon meg továbbra is. Pünköst után következik az egyházi év ünnepnélküli fele, sőt több a felénél. Ennek a jó hét hónapra terjedő egyhangúságába egyházi szempontból vagyunk kénytelenek valami ünnepiesebbet is bevinni s ez, üdvtörténeti emléknapi hiányában, csupán csak az urvacSORA kiosztása által lehetséges. Nos hát ezért, de még azért is, mert tulnyomóan őstermeléssel foglalkozó népünk bizonyosan rossz néven venné, ha tőle a kenyér és bor zsengéjének megszentelési ünnepét elvennők: e kettős kényszerűségből meghagyandóknak tartjuk az új kenyéri és új bori urvacSORAOSZTÁST s amazt szeptember első, emezt november első vasárnapjára ajánljuk, a 7 hónapi időköz arányosabb beosztásáért is és azért is, mert az advent sem áll benső összefüggésben az urvacSORÁVAL és karácsonyhoz nagyon is közel esik. Némelyek ajánlják még a reformáció emléknapijának elfogadott október 31-ikét is. Ámde az a nap nem egyházalakítási emléknapi és üdvtörténeti alapja sincsen s azt az urvacSORÁVAL anynyi kapocs sem köti össze, amennyi az új kenyéri és új bori urvacSORÁLÁST, mert ezeknél legalább a kenyérnek és bornak, mint Krisztus érettünk megtört teste és kiontott vére jelképeinek megáldásáról van szó. Ez tehát eddig négy alkalom. Ötödiknek megmaradna a karácsony, nem azért, mert oda kifogástalanul illik, hanem azért, mert mégis az urvacSORA szerzőjére emlékeztető ünnep s mert az alkalmak számát mégse apaszthatjuk meg nagyon s jobb hiányában a kevésbé jót is el kell fogadnunk és meg kell tartanunk. Bizalommal kérjük ebbeli javaslatunk elfogadását!

17. §. Az urvacSORA kiszolgáltatásának, mint önálló szertartásnak szerkezete az istenitisztelelet rendtartás szerkezetét tükrözi vissza, tehát szintén hármasság beosztású. Áll a bevezetésből vagy előkészületből: 1—5., a tulajdonképpeni urvacSORÁZÁSBÓL 6—9. és a befejezésből vagy záradékból: 10—14. A kettősséget, t. i. a lelkész és gyülekezet párhuzamos cselekvését is, amennyire lehetett, megtartottuk. Az előkészítő rész (1—5.) a most is szokásban levő alkotórészekből van összeállítva némi változtatással. Az előfóhász, a szertartási beszéd, a közgyónás, a bűnbocsánat-hirdetés a meghívással: mind oly alkotórészek, amelyek általános használatban voltak és ily sorrendben fordultak elő eddig is egy kerület, a duna-melléki kivételével, amely azt hisszük, megfog hajolni a többség gyakorlata előtt és nem gördít akadályokat ennek az egységnek az útjába. Ebben a részben új elsőben is az, hogy könyörgés nincs benne részint a rövidség okáért, részint azért, mert a rendes istenitisztelelet folyamán már három ízben is könyörgött a gyülekezet Istenhez, részint és főképen meg azért, mert a közgyónás lényileg teljesen egy és ugyanaz a bűnbe-

valló könyörgéssel, egyikben, mint a másikban ugyanazt végzi a gyülekezet, csak hogy más formában s minthogy a közgyónási forma jellegzetesebb is, szertartásosabb is a közönséges formájú könyörgésnél: a kettő közül emezt, t. i. a közgyónás kérdező és felelő formáját kellett becsesebbnek találnunk, megtartanunk és alkalmaznunk. Ujszerű továbbá az is, hogy a közgyónásba felveendő kérdések tárgyai nem egészen azok, amelyek ma használatosak. A ma használatban levő kérdések részint a Melotai-szerkesztette kérdésekre, részint a tisztáninenni új liturgia (1811) kérdéseire vihetők vissza. Amazoknak tárgyai: bűnösség, a váltságahalál és a feltámadás, emezekéi a szent irás ihletettsége, a váltságahalál, a bűnösség és a megjobbulás ígérete. Amazokban felesleges a feltámadás bevonása, emezeknek a sz. irás ihletettsége. Elegendő azért mind az urvacSORA dogmatikai tartalmának, mind az alkalom lélektani mozzanatainak kifejezésére: 1. a bűnösség megvallása; 2. a Krs. büntőlő váltságahalálban vetett hit kifejezése és 3. a megboldogulási ígéret. Itt ezek a leglényegesebbek és így a legszükségesebbek is; minden más kérdés merőben felesleges. Vagy ha nem felesleges: akkor valamennyi sarkdogmákat be kell venni; ámde akkor le kell mondanunk a stilszerűségről is, az ünnepélyességről is és lapos exáminatoriummá kell változtatnunk e meghatározott penitenciát. Reméljük, hogy ez nem fog bekövetkezni.

Megemlítjük még, hogy az erdélyi Agendában a Hiszekegy is előfordul az előkészítő részben, az első beszédet követő könyörgés után. Mi a Hiszekegy bevételeit egészen stilszerűtlennek tartjuk itt, a hol a Szentháromság egyik tagjának, az Ur Jézus Krisztusnak megváltói munkáját ünnepeljük és vonatkoztatjuk magunkra, ahol az apostol szerint az Urnak halálát kell hirdetnünk s ahol éppen oly akadály az a szertartás természetes folyásában, mint a Miatyánk az e. beszéd előtti könyörgés után. A mise-kánon maradványa az még nálunk; így, ha egyéb nem, hát ez a körülmény birjon rá minket végleges kiküszöbölésére!

A bűnbocsánat hirdetését és a meghívást azonban, mint lélektani, felemelő, ünnepélyes és különben is általános mozzanatot továbbra is megtartandóknak ítéljük. Végül ezt a részt egy énekverssel tartjuk még kiegészítendőnek gyülekezeti visszhangul és változatoság okáért és hogy az alatt ideje legyen a lelkésznek az asztalt elkészíteni és hogy egy kevés pihenés után új erőt szerezzen a továbbiak végzésére. Megjegyezzük még, hogy ebben a részben a 2. sz. alatti szertartási beszéd kivételével minden többinek egysegesen kötöttnek kell lennie.

A második rész számára, bármiként igyekeztünk is, nem tudunk más formát elfogadni, mint a tisztáninenni liturgiáét. Ezt kellett és kell elfogadnunk elsőben is azért, mert ez a forma szóról-szóra, nyomról-nyomra a szereztetési ígéret (I. kor. XI. 23—25.) követi, azokat valósítja meg, sőt ami szertartási szempontból felettebb becses, meg is jeleníti s a gyülekezetet külsőképpen is mintegy a Jézus asztalánál jelenlevőkké, magával az Urral vacsorálókká teszi s mint ilyen, a legalkalmasabb annak a hitnek felköltésére és ébrentartására, hogy a hívek valóban az Ur asztalának lesznek vendégei és lélekben valóban az Ur Jézussal vacsorálnak. Erősen lélektani, kiválóan drámai, magasztosan szertartásos és betű szerint is hű így az urvacSORÁZÁS. Mindenestől fogva azt hirdeti ez, hogy az a keresztyénség, amely ily lelkiösmerelesen, ily híven veszi azokat, amelyek az új-szövettségben a mi tanulságunkra irattak meg, méltán és igazán nevezi magát evangyéliomi keresztyénségnek hogy nemcsak hitének, hanem istenitiszteleletének és szertartásainak is legfőbb normája a szentírás. Az ígét és a jeleket — ekkép — együtt kapja a gyülekezet!

De el kellett fogadnunk azt azért is, mert úgy a Helv. Hitvallásának, a tarczal-tordai és debreczeni artikulusoknak és Szegedi Kiss Istvánnak értelmével, mint a Heltai és Bejtke liturgiájával s e szerint a legrégebb liturgiaszerzők felfogásával szépen megegyezik s tőle, mint ilyentől a konfesszionális bélyeget és az őseredetiséget elvitatni nem lehet. És végül azért is, mert gyökeresen magyar, a nép természetes, szép érzékét teljesen kielégítő, anélkül, hogy a csak legkevésbé is miszeszerű, pápista maradvány lenne. Nagy kár lenne azért, ha ezt a liturgiailag eléggé meg nem becsülhető formát a lőképpen nem méltányolnánk és általánossá nem tennénk; újabb bizonyága lenne ez annak az indokolatlan konzervativizmusnak, mely csupa kényelemből nem mer a szebbhez és jobbhoz alkalmazkodni. Ajánljuk még egyszer megszívlelésre az elmondottakat s azokkal együtt a tisztáninenni gyakorlatot!

(Folytatása köv.)

Püspöki vizsgálat a dési egyházmegyében.

Azt a szerfőlött fáradságos, de hatásában és eredményeiben kiszámíthatatlanul jótékony főpásztori munkát, melyet *dr. Bartók György* püspökünk eddig az orbai, nagysajói, küküllői és görgényi egyházmegyék meglátogatásával és vizsgálatával teljesített: az idén a dési egyházmegyében folytatta. Az egyházmegye vezetői és népe régen óhajtották s a Püspök ur is örömmel élt az alkalommal, hogy az egyh. ker. legexponáltabb egyh. megyéjét meglátogassa s a népet és vigyázókat lelkesítse, kitartásra buzdítsa abban a nagy, nemes, de minden erőket igénylő küzdelemben, melyet idegen nyelvű nép tengerében vívnak a magyar vallásért, nyelvért, földért. A legexponáltabbnak mondók, s bizony nem tévedünk ebben. Százazrekre menő gör. kath. oláhság közt 20—30 ezer magyar. És mennyire elszórva a nagy területen: Hagymáslápóspótl (Nagybánya tőszomszédságában) Pánczélcehig alig akad két egyházközség, melynek közvetlen szomszédságában volna egy ref. egyház. A legközelebbi szomszéd rendszeren a 4—5-ik faluban van $\frac{1}{2}$ napi járóföldre. Kis szigetek a nagy tengerben. A magyarság egyházi képviselője majdnem kivétel nélkül a ref. egyház. Magyar kath. pap is csak: Nagysomkuton és Magyarlápóson akad, míg pl. Nagyilondán és egyebütt is a róm. kath. magyarok a gör. kath. templomokba vannak utalva egyházi hatóságuk által. A mi reform. egyházunk e magyarság-védő hivatása folytán nagy figyelemben és sokszor elismerésre méltó erkölcsi sőt anyagi támogatásban is részesül a más felekezetű, de a magyarságért küzdő birtokosok részéről is. Mert magyar „nép” — bizony — e területen kevés akad már. A magyar fajt főleg egyes nagyobb birtokosok képviselik, elszórva egy-egy faluban. A föld nagyobb része — talán — ma még magyar kézen van. Am a mágnás-birtokok egy jó része is veszendőbe indult. Kisbirtokosaik nem laknak ott s még jó ha magyar kézen s nem oláh konzorcium kézen van a bérlet, az örök vásárlásokat rendszerint ez utóbbiak kötik.

Lehetetlen e vidéken utazni anélkül, hogy lelkünket a legmélyebb honfibanat ne töltse el. Mi lehetett itt egykoron! A legtisztább magyar nevű községek hosszú sorában, melyek nevükben régi magyar voltuknak emlékét őrzik, ma egyetlen magyar szó sem hangzik s édes nyelvünket az átutazó legfennebb a zsidó korcsmáros ajakáról hallhatja. S e szomorú változás okát nem kell csak a régmúlt viharos napjaiban keresni, mikor török-tatár-dulás kipusztította a hazáját vérével védő magyart, hogy ennek helyét a hegyekről nyájával leereszkedő oláh pásztorok foglalják el. Nem; e szivettépő pusztulása a magyarnak foly ma is, szemünk előtt foly. S hogy annál keservesebb legyen, nem ebben a formában, hogy a ma-

gyar kihál vagy elköltözködik, hanem eloláhosodik. Kiknek hibájából, kiknek bűnéből?! Ah, nem kell a fő bűnbakkokat csak az országsorsát intéző államférfiakban keresni. Kijár ebből a része minden tényezőnek: annak a kulturpolitikának is, mely e helyeken a ref. felekezeti iskolát elbukni engedte s helyébe mindjárt akkor elemi iskolát nem emelt, ma pedig az oláh felekezeti iskolákat támogatja; annak a protekciónak, mely oláh-barátságában itt a magyar fiuk rovására oláhokat juttat állásokhoz; annak a birtokosságának, mely előnyben részesíti itt a mulya bán, de szolgalelkű oláh cselédséget, az önérzetes, de munkásabb magyarnál; annak a pátronusnak, ki az ősei által nagy áldozatkészséggel épített templomokat, iskolákat, paplakokat összeomlani engedi s hitsorsos népével nem törődve, elveszni engedi egyházára s nemzetére nézve; annak a papnak (ah, hogy ref. papnak is!), a ki átpapázik egy egész életet, a kinek házában uralkodó nyelv a cselédek oláh-nyelve s az egyházfiával is oláhhul beszél; annak az egyházi hatóságának, melynek szeme előtt foly a desoláció, a mely folytonosan a fa koronáját nyesegeti a helyett, hogy gyökereit erősítgetné, a mely a régi francia fődél helyett kupolás fődélet készít arra az épületre, a melynek fundamentumát itt is, ott is omladozóvá tette a nyaldosó áradat.

Ah, mennyi nemzetellen való bűn tekint reánk ebből a tükörből! Megszakadna a szivünk és kétsége esnék a lelkünk, ha a rettenetes pusztulás romjai között a bátor és önfeláldozó mentésnek és új életnek lélekemelő nyomait nem látnók. Istennek hála! vannak ilyenek. Domokos, Koltó-Katalin, S.-M.-Berkesz, Kérő: ősi megvíthatatlannak látszó bástyák; Magyarlápó, Magyarköblös: poraikból megelevenedő phönixek; Nagyilonda, Galgó szépműnyü ifju csemeték; egy csomó állami iskola (nagyobb részben *Simó Béla* tanfelügyelő idejéből) bennük lelkes tanító-karral; ifju hévvel buzgó, munkáló papok s velük a magyarság ügyéért egyházi térer is versenyző, lángbuzgalmu közigazgatási tisztviselők: szolgabírák, jegyzők, hivatalnokok. Leszsz. leszsz. leszsz. még egyszer ünnepe a magyarnak — hazájában!

De lássuk a részleteket!

Aug. 19-én indult a körutra *dr. Bartók* püspök ur Kolozsvárról. Rendes kísérője s buzgó munkatársa *Kenessey* főjegyző most nem lehetett vele; Radegundban gyűjtötte az erőt az új iskolai év munkájához. *Bartha* Lajos gen. director az idén sem kívánt élni a püspöki vizsgálatban való részvétel jogával, helyette a kötelességet felkérés folytán *Nagy Károly* th. tanár teljesítette, a jegyzőkönyvek írására pedig a Püspök ur, titkárát: *Ravasz* Lászlót vitte magával.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Dr. Bartók György püspök úr a zabolai Mikó-ünnepéről, hová vasárnap reggel utazott volt el az egyházkerület képviselőjében, kedden este tért haza. Egymásután teszi a fárasztó utakat, de nem hiányzik sehonnan, hol akár a kegyelet adóját kell leróni nagyjaink iránt, akár a munkára kell példát adni és lelkesíteni a jövő érdekében. Hadd világoljon a gyertya a szobában levőknek — sokáig!

Theol. fakultásunkon az évmegnyitó ünnepély szept. 10-én d. e. 11 órakor tartatik, mikor is imát *Nagy Károly* theol. tanár, évmegnyitót *Kenessey Béla* igazgató tart. Hétfőn a szigorlatok kezdődnek, 15-én pedig az előadások kezdetnek meg.

Évmegnyitó. Kolozsvári ev. ref. kollegiumunkban f. hó 5-én d. e. 11 órakor volt az iskolai év ünnepélyes megnyitása, a tanuló ifjuság és szép közönség részvételével. Évmegnyitó imát mondott *Tárkányi György* vallástanárra, azután *dr. Török István* igazgató tartott év-

megnyitó beszédet, a mely — úgy halljuk! — a napi politikai helyzet felől bőven tájékozta a növendékeket. Az intézet vezetésében az internátusi felügyelet Kovács Dezső tanárra bízott.

Mikó Imre emléke. Mikó Imre gróf születésének századik évfordulóján nagy ünnepséggel leplezték le Zabolán a Mikes-kastélyon a sepsiszentgyörgyi Mikó-kollegium által elhelyezett emléktáblát. A kollégium tanári kara, ifjúsága és nagyszámu vendégek sokasága Zabolára ment, a hol Földes György lelkész fogadta a vendégeket. Bodor János zágoni lelkész szép emlékbeszédet mondott, azután Szabó Jenő kézdivásárhelyi pap szavalt. Az Akadémia részéről Márffy Sándor, az egyházkerület részéről Bartók püspök koszorút tett az emléktáblára. Az erdélyi muzeum-egyesületet Eszterházy Kálmán gróf, az erdélyi gazdasági egyesületet Bély Tivadar, Háromszékvármegye közönségét Szentiványi Miklós alispán képviselte. Kolozsvárt Mikó Imre gróf születésének százados évfordulója alkalmából az erdélyi muzeum-egyesület számos tagja Szamosi János alelnök vezetésével kivonult a temetőbe Mikó sírjához, a hol Szamosi az egyesület nevében beszédet mondott, majd a beszéd után letette a sírra az egyesület díszes koszorúját. Az évforduló alkalmából az erd. muzeum és az egyetemi könyvtár tisztviselői a könyvtár olvasótermében levő nagy Mikó-arcképet megkoszorúzták és a zabolai ünnepélyre táviratot küldtek, melyben Erdélyi Pál könyvtárigazgató meleg szavakban fejezte ki a könyvtár halálját Mikó emléke iránt. A muzeum-egyesület a jövő hónapban Kolozsvárt külön ünnepély tart. A Zabolán lefolyt ünnepségről lapunk jövő számában bővebb tudósításban fogunk megemlékezni.

Hymen. A következő eljegyzési kártyát kaptuk: Eczken Klárka — Osváth Lajos jegyese. Kisiklód, 1905. augusztus hó. Gratulálunk!

A nemzetközi alkoholizmus elleni tizedik kongresszus, melyről már lapunk 29-ik számában hivatással voltunk, munkarendjébe a következő kérdések megvitatását vette fel: Az ünnepi előadás tárgyát Az „én“ egészségtana fogja képezni. Az értekezések sora pedig ez; 1. Az alkohol befolyása az emberi és állati szervezet ellenálló képességére, különös tekintettel az átöröklésre. 2. Az alkohol, mint tápszer. 3. A munkások kulturális törekvései és az alkohol. 4. Alkohol és nemi élet. 5. Alkohol és büntető törvény. 6. A szeszes italok végzetes hatása az afrikai bennszülöttekre. 7. Iskolai nevelés az alkoholizmus elleni küzdelemben. 8. Alkohol és munkaképesség, különös tekintettel a katonai trainingre. 9. A műbor hygienikus jelentősége a rendes alkohol élvezethez viszonyítva. 10. Az alkohol ipari felhasználása, mint az alkoholizmus elleni küzdelem eszköze. 11. Az italmérés reformja. 12. Az alkoholizmus elleni mozgalom szervezése.

Nyilvános nyugtázás és köszönet. Az omladozó félben levő szászűjősi ref. papiház javára szépen sikerült zártkörű táncmulatságot rendezett július 30-án az egyház előljárósága, melyen jegyét 10 K-val megváltotta nagys. Lázár János nagybirtokos úr, ki nevezett célra egy 200 K-s alapítványt is tett. Szives támogatása felett való örömrünk legyen áldozatkészségének jutalma. Felülfizettek: Petelei Antal 4 kor. Ferenczi Géza 2 kor. 60 f. Nagy Mátyásné 1 kor. 90 f. Horváth Ödönné 1 kor. 40 f. Gönczi Mihály 1 kor. Benedek Lajos 2 kor. Vida Géza 2 kor. 40 f. Dr. Dulló Lajos 1 kor. Bakcsák Jenő 80 fillér. Kovács Béla, Musnay Miklós, Pálfi János, Butyka László, Mezei Márton, Püskösti Lajos és Eperjesi Lajos 60—60 f. Végül különös köszönettel kell megemlékezni tekintetes Petelei Antalné urnóról, ki nemcsak a táncz helyiség rendezését és diszittetését végeztette, hanem az azzal és a világitással járó összes kiadásokat is fedezte. Szászűjőson, 1905. aug. 5. Máthé Samu, ref. pap.

Szerkesztői üzenetek.

S. F. Szászváros. „Válasz „Biráló“-nak“ csak most haza érkezésem után jutott kezemhez. Aktuális és folytatásos cikkeink miatt csak a jövő számban adhatjuk.

F. A. Nagyenyed. A cikket kaptuk, reméljük: a jövő számban megkezdhetjük közlését.

HIVATALOS RÉSZ.

3946—1905. sz.

KÖRLEVÉL

valamennyi anyakövvezető lelkész afiához.

A védkötelesek helyes összeírása céljából a felekezeti anyakövvezetők által kiszolgáltatandó anyakönyvi adatok tárgyában, a vallás és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur folyó évi 56662. szám alatt a következő körrendeletet intézte igazgatótanácsunkhoz:

„Az utóbbi időben nagyobb számban felmerült esetekből ismételten arról győződtem meg, hogy a hivatali másod elődöm által 1901. évi július 17-től 47228. sz. alatt ez iránt kiadott körrendelet rendelkezései ellenére az állításra, illetve népfelkelésre kötelezettek vonatkozó anyakönyvi kimutatások összeállítása alkalmával a felekezeti anyakövvezetők a halálozási anyakönyveket még mindig nagyon felületesen, sőt gyakran egyáltalán nem is vizsgálják át, minek következtetésében azután a hibáson kiállított anyakönyvi kimutatások alapján, az egyes elhalt egyének helyett más, hasonló nevű és legtöbbször az állítóköteles kort még el nem ért egyének s ezek között is leginkább az elhalt testvérbátyáik emlékére azoknak hasonló nevére keresztelt ifjabb testvéröccseik vezetettek sorozó-bizottság elé, ami azután igen gyakran a legnagyobb bonyadalmakra ad alkalmat és a téves kezelések és törvényellenes besorozások helyreigazítása, illetőleg megsemmisítése úgy az alsóbb foku hadkiegészítő hatóságoknak, mint a honvédelmi miniszteriumnak is állandóan igen sok munkát okoz.“

Felhívjuk ennél fogva valamennyi tiszteltes lelkész aait, hogy az 1901. évi július 17-én 47228. szám alatt kelt körrendeletet szigorúan tartásuk be, nevezetesen a védtörvény 36. §-ában, illetve a védtörvény utasítás 1. része 15. §-ának 1—3. pontjaiban előjük szabott kötelességüket pontosan teljesítsék, jelesen az összes halálozási anyakönyveket pontosan vizsgálják át s az elhalálozási eseteket a védtörvény utasításban megállapított 1. minta szerinti kivonat 4. rovatába pontosan jegyezzék be s ne elégedjenek meg ezen segédokmányok készítésének a községi előjárók, vagy más személyek azon állításával, hogy az illető védköteles korban álló egyén életben van.

Kolozsvárt, 1905. aug. hó 31.

Becsek Lajos,
h. elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
titkár.

4016—1905. sz.

KÖRLEVÉL

a nagytiszteletű esperes aaihoz.

A báró Sina Simon néptanító segélyezési alapnál üresedésbe jött három tanítói és egy árvai alapítványi hely. Ez alapból segélyezésre igényt tarthatnak azon néptanítók:

1. kik aggkor, avagy más oknál fogva, de önhibájukon kívül, néptanítói tisztük teljesítésére alkalmatlanokká váltak s keresetképtelenek;

2. kik annyi vagyonnal nem bírnak, hogy abból megélhetnének, sem más segélyt nem élveznek, vagy legalább nem oly mérvben, hogy abból vagyonuk jövedelmét is hozzá véve megélhetnének;

3. kik igazolják, hogy míg hivatalukat viselni képesek valának, azt hiven s buzgón betölték s feddhetetlen életet éltek s élnek;

4. több folyamodó közül a szegényebbek s azok fogának első sorban figyelembe vétetni, kik multjok és jellemükről kitünőbb bizonyítványokat bírnak felmutatni;

5. végre a fentebbi kellekekkel birt tanítók szegény árvái, amennyiben keresetképtelen néptanítók elegendő számmal nem jelentkeznek;

6. az alapítványi segély, mely évente 100, azaz egy-száz osztrák értékű forintnál kevesebb nem lehet, a tanítók életfogytiglan élvezik. Árva fiuk tizenhatsz, leányok tizenöt éves korukig élvezendik, megjegyeztetvén, miszerint egy árva segélye évi harminczhat, két testvérárva segélydíja hetvenkettő, több testvérárva segélye egyszáz forintot meg nem haladhat.

7. Széchenyi—Kolonits-féle segélydíjt élvező római és görög katolikus néptanítók, a br. Sina Simon-féle segélydíjban részesítették, az előbbinek élvezetétől elesnek. Ezen két alapítványból ugyanazon egyén egy időben segélyt nem huzhat.

Felhívjuk a nagytiszteletű Esperes aait, hogy az egy-

házmegyéjük területén lakó és az alapítványi javadalom feltételeinek megfelelő református néptanítókról, vagy árváikról folyó évi november hó 1-ig bejelenteni sziveskedjenek a következő adatokkal:

1. A kijelölt tanítónak, vagy árvának és árva atyjának vezeték s keresztnéve s lakhelye.
2. A kijelölt tanító életkora.
3. A kijelölt árvának születési éve és napja.
4. A kijelölt tanító huz-e a Széchenyi—Kolonits-féle segélydíjat, vagy más segélyt?, honnan s mily összegben?
5. A kijelölt tanító egészségi állapota, képes-e még hivatata folytatására s folytatja-e még tényleg?
6. A kijelölt tanító, vagy árva vagyoni állapota. A tanító szolgálati, vagy nyugalmi illetménye.
7. A kijelölt tanító, vagy árva családi körülményei.
8. A kijelölt tanító magaviselete multban és jelenben. Kolozsvárt, 1905. aug. hó 3.

Becsek Lajos,
h. elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tan. előadó.

Sz. 3982—1905.

KÖRLEVEL

valamennyi nagytiszteletű Esperes aához.

Tudomásul vétel és ahhoz leendő alkalmazkodás végett értesítjük nagytiszteletű esperes aait, hogy tekintettel arra a körülményre, miszerint némely egyházközségek történetének megírására, a nagy anyaghalmoz miatt, több időre van szükség s tekintettel arra, hogy e tárgyban már többen kértek időhaladékat, igazgatótanácsunk az egyházközségek történetének megírására és betérjesztésére, 1906. évi július 1-ig, mint végleges határidőig, időhaladékat ad.

Kolozsvárt, 1905. szeptember hó 1.

Becsek Lajos,
h. elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
titkár.

Sz. 993—1905. a.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *égi* egyházközség *lelkipásztori* állására pályázat nyitattik.

Javadalom a díjlevél szerint: tisztességes lakáson kívül földhasznbér 32 k., terménykepe értéke 525 k., munkabeli szolgáltatás értéke 21 k. 34 f., összesen 578 k. 34 f., kiadások czimén levonás 32 k. 45 f., kongrua 1054 k. 11 fillér.

Pályázati határidő 1905. szept. 20.

Kellőleg felszerelt kérvények nt. ifj. Péter Károly esperes aához Alsósófalvára (u. p. Parajd) küldendők.

Kolozsvárt, 1905. aug. 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 993—1905. b.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *patakfalvi* egyházközség *lelkipásztori* állására pályázat hirdettetik.

Javadalom a díjlevél szerint: melléképületekkel és kerttel ellátott lakáson kívül földhasznbér 66 k., készpénz 38 k., terményjavadalom értéke 501 k. 34 f., összesen 605 k. 34 f., kiadások czimén levonás 28 k. 15 f., kongrua 1022 k. 81 f.

Pályázati határidő 1905. szept. 20.

Kellőleg felszerelt folyamodványok nt. ifj. Péter Károly esperes aához Alsósófalvára (u. p. Parajd) küldendők.

Kolozsvárt, 1905. aug. 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 993—1905. c.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *homoródszentmártoni* egyházközség *lelkipásztori* állására pályázat hirdettetik.

Javadalom a díjlevél szerint: tisztességes lakáson kívül földhasznbér 76 k. 04 f., készpénz 57 k. 60 f., terménykepe értéke 331 k. 52 f., összesen 465 k. 16 f., kiadások czimén levonás 174 k. 62 f., kongrua 1309 k. 46 f.

Pályázati határidő 1905 szept. 20.

Folyamodványok nt. ifj. Péter Károly esperes aához Alsósófalvára (u. p. Parajd) küldendők.

Kolozsvárt, 1905. aug. hó 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 993—1905. d.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *csekefalvi* egyházközség *lelkipásztori* állására pályázat hirdettetik.

Javadalom a díjlevél szerint: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül földhasznbér 80 k., terménykepe értéke 595 k. 64 f., munkabeli szolgáltatás értéke 43 k. 34 f., összesen 718 k. 98 f., kiadások czimén levonás 232 k. 95 f., kongrua 1113 k. 97 f.

Pályázati határidő 1905. szept. 20.

Folyamodványok nt. ifj. Péter Károly esperes aához Alsósófalvára (u. p. Parajd) küldendők.

Kolozsvárt, 1905. augusztus hó 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 976—1905.

PÁLYÁZAT

a széki ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *Bacza* ev. ref. egyházközség halálozás folytán megüresedett papi állomására.

Javadalom: 1. Lakás kerttel. 2. 26 hold 1007 □ öl szántó. értéke 221 kor. 3. Készpénz, dézma 517 k. 48 f. 4. Terményjövedelem 75 k. 84 f. 5. Stóla 8 kor. Megállapított összes jövedelem 738 k. 77 f., mely 861 kor. 23 f. kongruával egészítettik ki.

Köteleességek: A baczai anyaegyházban a rendes lelkészi teendők ellátása és a két kilométer távolságra eső csicsómihályfalvai l. egyházban 3 hetenként d. e. istenitisztelet tartás, ezenkívül rendes urvacsora osztás s általában a lelkészi teendők ellátása.

Megjegyzés. Az özvegy kegyeleti éve 1906. év Szent-Mihály napján végződik, a megválasztandó lelkész ez ideig fél javadalmat élvez.

A kellően felszerelt pályázatok f. év szept. hó 30-ig Sófalyv Károly espereshez Retteg (Szolnokdobokam.) küldendők.

Kolozsvárt, 1905. aug. 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 984—1905.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a görgényi egyházmegyébe kebelezett *magyarbólkényi* egyházközség *kántortanítói* állomására pályázat nyitattik.

Javadalom díjlevél szerint: még türethető lakáson, jó kerten és melléképületeken kívül, az egyháztagnak által fizetett búza, tengeri, zab és lakepe értéke, 10 évi átlagos piaczi ár szerint 370 k. 36 f., 8 h. 143 □ öl szántó és rét jöv. 80 k., munkaváltság 66 k. 66 f., 90—100 tanulóól tandíjban 70 k., garaspénz és járulék 13 k., államsegély 248 k., összesen 848 k. 02 f.

Pályázati határidő 1905. szept. 15.

Folyamodványok oklevéllel és a pályázati hirdetés keltétől számítva kiállított szolgálati bizonyítvánnyal ellátottan nt. Csikme Ferencz esperes aához küldendők Gernezesre.

Megválasztandó k. tanítónak lelkész akadályoztatása esetén templomi szolgálatot is kell teljesítenie.

Kolozsvárt, 1905. aug. hó 30-án.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 961—1905.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágyszolnoki egyházmegyébe kebelezett *szilágysomlyói* egyházközség *kántori* állására pályázat hirdettetik. *Javadalmak* díjlevél szerint: 3 szobából, konyhából, kamarából, előszobából, pinczéből és egyéb szükséges helyiségekből álló *tisztességes lakás* 120□-öl kert használatával; az egyházközség pénztárából havi utólagos részletekben kiszolgáltatandó 800 kor. *készpénzfizetés*; négy izben 100—100 kor. *ötöd-éves korpótlék* és a temetésekért mintegy 60 koronára tehető *stóla*.

Köteleességek: a kántori teendők végzése, a különböző iskolákban az egyházi ének tanítása a presbiterium által meghatározandó óraszámában, szükség esetén az állami iskola alsóbb osztályaiban a vallástanítás végzése, az egyházi jegyzői teendők ellátása és segédkezés a lelkésznek minden egyháztársadalmi munkában.

Pályázati határidő szeptember 25.

A kántori oklevéllel, iskolai bizonyítványokkal, kereszt-

levéllel és szolgálati bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok nt. Bartha Dezső esperes afiához küldendők Tasnádra (Szilágymegye), a pályázati kérelemben foglalt azon határozott kijelentéssel, hogy megválasztás esetén az *általást november havában elfoglalni* kötelességének fogja ismerni minden egyes pályázó.

Kolozsvárt, 1905. aug. 30. *Dr. Bartók*, püspök

Sz. 981—1905.

PÁLYÁZAT.

A kalotaszegi egyházmegyében kebelezett *mérai* ev. ref. egyházközség papiállomására pályázat nyitattik.

Javadalom: jó lakás kerttel és gazdasági épületekkel, 10 hold 918 □-öl can. portió bér ért. 206 kor. 58 fillér. Terményjövedelem a hivektől $\frac{1}{6}$ rész levonással ért. 686 kor., stóla 20 kor., legeltetési jog 20 kor., kongrua 805 kor. 73 f. Ezenkívül a mérai és m.-nádasai áll. iskolákban teljesítendő vallásitanításért 60, illetőleg 80 kor. Az összes fizetés értéke 1740 kor.

Kötelességek: a mérai anya- és a m.-nádasai. l. egyh.-ban az összes lelkeszi teendők ellátása. Pályázati határidő f. évi szept. 20. Folyamodványok nt. Deési Gyula afiához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1905. aug. 30. *Dr. Bartók*, püspök.

991—1905. sz.

PÁLYÁZAT

az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a gyulafehérvári egyházmegyébe kebelezett m.-sárdi papi állomásra.

Dijlevél szerinti papi javadalom: 3 szoba, konyha és kamarából álló tisztességes lakás, megfelelő gazdasági épületekkel és 1564 □ öl kerttel, 7 h. szántó, 5 h. rét, 8 h. kaszáló, 760 □ öl szőlő, 800 □ öl legelő, 4 füstnyi fa értéke, összesen 271 k. 92 f. értékben. Az egyházkerület pénztárából félévi utólagos részletekben 748 k. 32 f. Stóla átlaga 8 k., összesen 1028 k. 24 f. Engedélyezett kiadás 33 k. 70 f. Kongrua 605 kor. 46 f. Együtt 1600 kor.

Pályázati határidő 1905. szept. 23.

Kellően felszerelt folyamodványok nt. Elekes Viktor esperes aához küldendők Gyulafehérvárra.

Kolozsvárt, 1905. augusztus hó 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 980—1905.

PÁLYÁZAT.

A kalotaszegi egyházmegyébe kebelezett körösfői ev. ref. egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: jó lakás kerttel, gazdasági épületekkel, 7 h. 1197 □ öl can. portió bérért. 38 k. 10 f. A hivektől negyedévi előleges részletekben 940 k., ezt az egyház pénztára szolgáltatja ki, dézma kárpótlás 214 k. 80 f., stóla 10 k., kongrua 441 k. 17 f. Ezekon kívül az áll. iskolában teljesítendő vallásitanításért ez idő szerént 120 k. az áll. iskola pénztárából, összefizetés 1720 k.

Kötelességek: a körösfői anyaegyházban a rendes lelkeszi teendők ellátása.

Pályázati határidő f. év szept. 20., folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1905. aug. 30.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 767—1905.

MEGHIVÓ.

A görgényi ev. ref. egyházmegyének Szászrégenben, az egyházmegye tanácstermében és az ottani templomunkban, 1905. október 3-án délelőtt 9 órakor kezdődő *őszi közgyűlésére* és néhai b. e. *Éltető* Albert főgondnok emlékkünnepélyére.

Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó és előterjesztések. 2. Megalakulás. 3. Bekebelezések. 4. Új tanítók eskütétele. 5. Méltóságos br. Kemény Akos főgondnok és tekintetes I. Szász Jenő gondnok eskütétele és ünnepélyes beiktatása. 6. Felsőbb leiratok. 7. *Éltető Albert*-emlékkünnepély a templomban a következő tárgysorozattal: a) ének, b) imát mond Csekme Ferencz esperes, c) ének, d) emlékbeszédet tart ifj. Kiss Lajos főjegyző, e) ének. Ünnepély után a gyűlés folytatása a tanácsteremben. 8. Esperesi jelentés a megejtett egyházvizsgálatokról és az egyházmegye közállapotáról. 9. Főjegyző jelentése az egyházmegyei tanács működéséről. 10. Tanügyi előadói jelentés. 11. Számvevői

jelentés az egyes egyházak 1904. évi számadásairól. 12. Pénztári jelentés. 13. Az egyházmegye 1906. évi költségvetése. 14. A mezőörményesi körlelkészség végleges szervezése. (Előadó Beregszászi Albert.) 15. Borszéki imaház és papi szanatorium-építés tervezete. (Előadó Páll Károly.) 16. Vélemény a konventi „Istentiszteleti rendtartási-javaslatra”. (Előadó Lénárt József.) 17. Hivataloslap 35—1905. számában megjelent 3532—1905. sz. igazgatótanácsai leirat tárgyalása. (Előadó Farkas Károly.) 18. Időközben jöhető halaszthatatlan tárgyak ellátása. 19. Tanácsbíró választás. 20. Egy fegyelmi törvényszéki rendes és esetleg egy pót-bíró választása. 21. Indítványok. 22. Jegyzőkönyv hitelesítés.

Előreláthatólag gyűlés a szokott időben (egy délelőtt) be nem végződhetik. Akár aznap délutáni, akár másnap délelőtti folytatását a közgyűlés fogja meghatározni.

Szeptember 28-án d. e. 9 órakor kezdődőleg közgyűlést előkészítő *egyházmegyei tanácsülés*, melyre szintén ez uton hívom meg az érdekelt tagokat.

Közgyűlési program világi képviselő atyafiakkal közlendő.

Gernyeszeg, 1905. szept. 4.

Csekme Ferencz, görgényi esp.

1305—1905. sz.

MEGHIVÓ.

A küllői ev. ref. egyházmegye évi rendes egyházi értekezletét Dicsőszentmártonban f. évi szept. hó 17-én délelőtt 9 órán kezdve tartja meg, melyre az érdekelteket alólirottak tisztelettel meghívjuk.

Tárgysorozat: 1. Istentisztelet az ev. ref. templomban. Imát mond Bartha József mikesfalvi, egyházi beszédet Szabó Miklós erzsébetvárosi ref. lelkész, a gyülekezetre áldást mond Nagy Domokos esperes. 2. Elnöki megnyitó. 3. Titkári jelentés. 4. Felolvas Maetz Irén polg. isk. tanárnő. 5. Egyházi ének. 6. Felolvas Szakács Albert sövényfalvi ref. lelkész. 7. Szaval Hegyi Károly helybeli ref. lelkész. 8. Választás, egy rendes titkár választása. 9. Eszmeesere az egyházi élet időszerű kérdéseiről. 10. Indítványok. 11. A jövő évi gyűlés helyének és idejének meghatározása.

Kelt Dicsőszentmártonban, 1905. szept. 4-én.

K. Nagy Pál,
em. főg., vil. elnök.

Nagy Domokos,
esperes, vil. elnök.

221—1905. sz.

MEGHIVÓ.

Az erdővidéki egyházmegye f. 1905. év okt. hó 2-án d. e. 9 órán kezdődőleg, Kisbaczonban fogja megtartani ez évi rendes közgyűlését, mely gyűlésre az illetékes tagokat és érdeklődőket tisztelettel meghívom.

Tárgyai lesznek e gyűlésnek: 1. Elnöki megnyitó. 2. Megalakulás. 3. Istentisztelet, a melyen papi szolgálatot tesz tiszt. Borsai László bibarcsfalvi lelk. aa. 4. Bizottságok kiküldése. 5. Esperesi jelentés az évi egyházvizsgálatról s általában az egyházközségekről. 6. Főjegyző jelentése a tanács működéséről. 7. Tanügyelőadó, számvevőség és közpénztáros aának jelentése. 8. Két világi fegyelmi bírói állás betöltése és két tanácsbíró választás. 9. Felsőbb leiratoknak és más egyházmegyék átiratainak tárgyalása. 10. Előterjesztések, indítványok és kiküldött bizottságok véleményének tárgyalása. 11. A jövő évi közgyűlés helyének megállapítása.

Közéapajta, 1905. szept. hó 3-án.

Kövér András, ref. esp.

KÉRÉS ÉS FELHÍVÁS

az eh. m. Értekezletek nt. elnökeihez és pénztárnokaihoz.

Tisztelettel felkérjük az egyhm. Értekezlet nt. elnökeit, sziveskedjenek hatáskörükben intézkedni, hogy az évi jelentések minél rövidebb idő alatt beküldessenek a titkárhoz.

Az egyhm. ért. pénztárnok urakat pedig kérjük, hogy a hátralekös tagdíjakat szolgáltatassák be a ker. ért. pénztárába s amennyiben künn lennének a tagoknál, szorgalmazzák befizetésüket.

A közgyűlésen való részvétel Koréh Endre sepsiszentgyörgyi lelkésznel jelentendő be.

Kolozsvárt, 1905. szept. 5.

Nagy Károly,
e. elnök.

Tárkányi György,
e. titkár.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

A theologia.

(Tanév-megnyitó beszéd 1905. szept. 10.)

Nemes ifjuság!

Tisztelt közönség!

Legelső sorban is két erőteljes tényt akarok önök elé állítani. Egészen bizonyos, hogy Pál apostol a legborzasztóbb bűnökbe elsüllyedt ó világon nem azzal akart segíteni, hogy a rabszolgaság, a mindenféle elharapózott bűnök és visszaélések megszüntetésére kongresszusokat hívott össze vagy egyleteket alapított, hanem azzal, hogy a Krisztusról szóló evangelium hirdetésében megérezte azt, hogy „az evangelium Istennek ereje minden hívőnek üdvösségére“ és a mikor a felrázott lelki ismeret kétségbeesetten kiáltott fel, hogy mit cselekedjék? akkor azt felelte százaknak és ezereknek, a mit a filippibeli börtönőrnek mondott: „Higyj az Ur Jézus Krisztusban és üdvözülj mind te, mind a te házadnépe!“ Továbbá egészen bizonyos az is, hogy Luthert reformátorra nem a Róma bűnei és visszaélései ellen folytatott tagadólagos harcz tette, hanem az, hogy ő maga az evangelium által valóságos, tényleges életközösségbe lépett a maga Urával Istenével s ez az életközösség tette őt azzá a hőssé, a ki aztán nem rettent vissza semmitől.

Nekünk theologusoknak is az a feladatunk, hogy tekintetünket folytonosan az élő Istenre irányozzuk s a helyett, hogy a társadalom vagy egyesek hibáit, bűneit ostorozzuk és az olcsó hatás kedvéért azokat minél rikitőbb színekben festegetjük, inkább tegyük az egyéneket bizonyosakká a segítő, megmentő és megtartó isteni erők kegyelmi munkássága felől. Győzzük meg arról, hogy „a Jézus Krisztus tegnap és ma ugyanazon volt és mindörökkön ugyanazon leszen.“

Az Isten, mint élő Isten szakadatlanul munkás. A mi főfeladatunk, hogy e munkát megállassuk, megfigyeljük, az emberek tekintetét reá irányítsuk s Isten nagy és folyton nyilvá-

nuló kijelentése tényeit a maguk fenségében eléjük állítva, róluk, nekik és előttük bizonyoságot tegyünk.

Ez a bizonyágtétel kétszer szülte újjá a világot: a keresztyénség első századában és a reformációban. Sem a keresztyénség, sem a reformáció nem tagadással indult a világot újjá teremtő munkájára, hanem a legpozitívabb tényekkel, az élő Istennek ama tényeivel, a melyeket az emberiség üdvözítésére elkészített a világ fundamentumának felvettetése előtt és a melyeket az időben kijelentett.

De hát kicsoda hiszen e beszédeknek? A hithez legelső sorban valamely tekintélynek az elismerése volna szükséges, ma pedig már a kis iskolás gyermek sem ismer tekintélyt. Az édes atyja sem tekintély előtte, még kevésbé az a tanítója. És nekünk, a kik a jövő lelkészi nemzedék képzésével foglalkozunk, az teszi munkánkat rendkívül nehézé, mert nem csak hogy minden pozitív hit nélkül jó ide az a 18—19 éves ifju, hanem lelke tele van kételkedéssel, szórshálhasogató okoskodással, a tekintélynek teljes lenézésével, egész a szenvedélyig menő lekicsinylésével.

Ne értsenek félre, ifjú barátim, nem önöket korholom e jelenségekért és teszem felelőssé. Önök annyi százakkal és ezerekkel együtt, a kik a középiskolákból kikerültek, csak átlag eredményei a középiskolai oktatásnak, a középiskolai oktatás pedig egy merőben idegen talajból nőtt ki és semmiféle irányban határozott jelleget nem öltött.

És ne essék szemrehányásként az se, ha rámutatok, hogy tulajdonképen még maga az egyház sem jó segítségünkre a jövő lelkésznemzedék képzésénél, hogy arról meg ne is beszéljek, hogy a társadalomban már egyenesen romboló hatások alá kerül az a fiatal theologus és lelkész. Alig van egy-két kiválóbb egyházi emberünk, a ki elégnek tartaná Maczedoniát s megmaradna annak határai között, hanem mindenütt másutt keresi a munkatért és a babért, holott jóformán nincs prédikációja, a melyben másoknak ne ajánlaná „az

örökélet koronáját. Az ifju lelkész-növendékek aztán honnan vegyenek lelkesítést a kizárólag egyházi munkához?! A társadalom pedig csak predikátornak ismeri el őket arra az egy-egy ünnepi órára, vagy arra az egynehány funkcióra, a melynél még a hagyomány szerint lelkészre szüksége van, vagy legalább is, a melyhez még „illik“ a társadalmi illemszabályok szerint lelkészt hívni; de tényezőnek, de életszükségnek egyáltalában nem tekinti. Ismereteivel, tudásával, ha még oly képzett is az a fiatal theologus, merőben idegenül áll a mi társaságainkban, a melyekben a világon mindenről beszélgetnek, csak az élő Istenről és annak dolgairól nem. Az embereknek mindenről van tapasztalatuk, csak az Isten hatásairól, az Ő lelkének erejéről és munkájáról nincs. Sokat meglátnak, sokat megfigyelnek, csak azt a felsőbb szellemi világot nem ismerik; pedig ott drágább kincsek vannak Ofir minden aranyánál és Séba minden drágaköveinél.

Már pedig a mint a test, úgy a lélek is a maga táplálékát csak a környezetből meritheti, önmagából nem veheti s látván a mi környezetünket, nem tagadhatom, hogy sokszor elbámulok, hogy még annyi jóra való és hű munkás is van az ekklesiákban.

Lehet, hogy egy kissé sötétnek találják e képet; de én úgy látom viszonyainkat és engedjék meg, hogy a saját szememmel nézzem. De engedjék meg azt is, hogy ne elégedjem meg a negatív eredménnyel, hogy épen csak constatáljam, hogy milyeneknek látom a mi dolgainkat; ez se Önöket nem építi, sem másokat nem gazdagít. Nekünk pedig még a legkisebb erők is építésre adattak és nekünk az idő minden percét építésre kell felhasználnunk.

Önök igen sokan *theologusoknak* jöttek ide. Nem keresem, hogy mely indokok hatása alatt lettek azokká. Felteszem, hogy egészen becsületos indokok határozták el önöket, akár azokat, a kik már több-kevesebb idő óta itt vannak, akár azokat a fiatal barátaimat, a kik most jöttek körünkbe. De tudják-e, mi az a theologia és mit tesz theologusnak lenni?

A „theologia“ szó magyarul annyit tesz, mint „Isten szava“, „Isten Igéje“ Ebben az eredeti jelentésben mondatik János apostol „*a theologusnak*“, az Isten igéje emberének, a ki arról az Igéről tesz bizonyosságot, a mely Ige Istennél volt, kezdetben volt és Isten volt. A „theologia“ eredetileg nem Istenről szóló tudomány, mintha ez az Isten fogalmát akarná tudományos, ismeretlen tárgyává tenni. A fogalmi megismerés a bölcsészeti körébe tartozik s a fogalmi meghatározásokkal csak hadd vesződjék az. Háromezer esztendei bölcselkedés alatt sem tudott megfelelni arra, a mit pedig Kandakész szerezseny királyné komornyikja is egyszerre megismert, a mint Filep megmutatta neki. A „logos“, a „logia“, a „szó“ itt Isten kijelentéseinek, közléseinek teljességét jelenti,

minek folytán Isten már eleve mint élő, személyes valóság tételeztetik fel, kinek létét épen ez az önkijelentés, a folytonos élő hatás bizonyítja. A bölcsésznek keresgetnie kell az Isten létét igazoló bizonyítékokat; míg a theologus előtt az élő Isten egy olyan feltétlen bizonyosság, a kinek létét előtte bizonyítani teljesen felesleges, mert élő, közvetlen hatásokat vett és vesz tőle.

Ennek az élő Istennek önkijelentése a mindenség és önkijelentése az emberi lélek, a mely a maga örökös nyugtalanságában csak akkor nyugszik meg, ha Istenben nyugodhatik meg.

A theologus nem a tiszta ész okoskodásainak lajtorja-fokain végig mászkálva találja meg a legutolsó fokon az Istent; de nem is keresi holmi szétfolyó, kegyeskedő érzelmek körében, hanem mint élő személylyel, vele élő összeköttetésbe lép; vele beszél, vele viaskodik, mint egy Jákob a Jábbok révénél, küzd, mint egy Pál a damaskusi uton, kérdezősködik, mint egy Luther az erfurti zárda czellájában és ha ez az élő Isten önmaga meggyőzte őt, akkor engedelmeskedik neki, átadja magát s alázatosan rebegi: „legyen meg a te akaratod!“ — — „mert tiéd az ország, a hatalom, a dicsőség most és mindörökké!“

Kenessey Béla.

(Vége következik.)

Idvezítő urunk tanítása.

Az igazságosságról. (δικαιοσύνη.)

(Dr. Robertson Jakab.)

— Fordította: Bokor Sándor. —

(Folytatás és vége.)

I. Lássuk először, micsoda végérvényes erkölcsi mintaképet állított fel Jézus az emberiség számára. A mi végérvényes követendő mintaképünk erkölcsi magaviselet dolgában maga az Isten. Arra kell nekünk törekedni, hogy hozzá hasonlók legyünk. A mikor tehát Jézus új, kora felfogásánál magasabb fogalmat nyújt Istenről, akkor egyszersmind erkölcsi helyes magaviseletünk színvonalát is eo ipso feljebb emeli. Tehát a mint Istenről, mint atyáról kezdett tanítani és azt az Atyát saját élete tükrében bemutatta, azzal az erkölcsiség színvonalát is felemelte. Jézus erkölcsi tanításának s az általa előidézett átalakulásnak tehát ez volt a tulajdonképeni alapja. Ha az Istent Atyának hisszük, úgy az embernek az az erkölcsi kötelessége, hogy ennek az Atyának hű gyermeke legyen. Bizzék benne, mint fiu az atyjában s igyekezzenek hozzá hasonlóvá lenni erkölcsileg. „Legyetek azért ti is tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes“ — mondja Jézus. (Máté V. 48.) E szavak fejezik ki a keresztyén ember erkölcsi helyes magaviseletének irányelvét. Hogy tulajdonképen mit jelentenek ezek a szavak, miként kell azt az elvet a gyakorlati életben megvalósítani, arra nézve legjobb felelet a Jézus élete. Ő volt az Isten hű gyermekének legtökéletesebb példája e földön. — Ő a megtestesült keresztyén erkölcsi ideál. — Az ő élete és halála adja meg a kielégítő feleletet arra a kérdésre, hogy miképen lehet az ember Istennek hű gyermeke, miképen lehet ő hozzá hasonló. Ebből a testté vált erkölcsi ideálból, a fényes életből,

azt tanuljuk, hogy az Isten iránt való kötelességeink között a két legfőbb kiváncsóság, a gyermeki *bizalom* és *engedelmesség*. Hogy minőnek kell lenni ennek a bizalomnak, leghivebben megismerjük Jézusnak az Atyához való viszonyából. (János XVI. 32; Máté XVI. 53.) Az Istennek atyai hű gondviselő szeretetéről mondott beszédeiben pedig ösztönöz bennünket rá. (Máté VI. 25—33; X. 19. 20., 28—31.) Az engedelmességet megvilágítja Jézus gyermeki engedelmessége: „Az én eledelem az, hogy annak akaratját tegyem, a ki engemet elbocsátott” (János IV. 34.); továbbá gyermeki lemondása: „Jól vagyok Atyám, mert ez volt a te jókedved” (Máté XI. 26.); „Avagy nem kell-e meginnom a pohárt, melyet az Atya adott nékem?” (János XVIII. 11.). Jézus életéből, mint megvalósított erkölcsi ideálból azt is megtanuljuk, hogy felebarátaink iránt való kötelességeink ez egyetlen szóban összpontosulnak: *szeretet*. Értve ezt nem úgy, hogy az valami lágy, olvadó érzelem, hanem hogy olyan, a minő az Isten szeretete, t. i. tettekben nyilvánuló. A minő volt a Jézus szeretete, a melylyel magát feláldozta az emberek javára. Az igazi ker. szeretet. Olyan rokonszenven, az emberekkel való jótételben, önmegtágadásban nyilvánuló szeretet, mint a minő a Jézusé volt. Ő töltötte be a legtökéletesebben az Isten hű gyermekének hivatását e földön embertársaival, mint testvéreivel szemben is. Tehát életpályája e tekintetben is az igazságosság legmagasabb példája azok előtt, a kik ő benne hisznek. Ezért Jézus a világossága. Követőitől is azt várja, hogy hozzá hasonlók legyenek; hogy azt mondhassa róluk is: „Ti vagytok e világosságnak a világosságai, úgy fényltek a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák a ti jócselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Máté V. 14, 16.)

II. Lássuk most már azt is, hogy az Istennek, mint szerető Atyának a megismertetése, miképen nyújt új *indító okot* arra nézve, hogy erkölcsileg jók legyünk, aztán pedig hogy mi annak az oka, hogy bár a keresztyénség elé Jézus sokkal magasabb követendő erkölcsi ideált állított, mint a pogányok önmaguk elé és mégis a keresztyénség könnyebben megvalósíthatja a maga ideálját az életben, mint a pogány világ.

Ha az Istent Atyánknak hisszük, a ki bűnbocsánatot ad bűnös gyermekeinek; szeretettel viseltetik az iránt is, a ki azt meg nem érdemli; megáldja a hűtelent is gyermekeinek minden kiváltságával, úgy ezen nagy szeretetnek és kegyelemnek a lelkünkkel való közlése, áldásainak tapasztalása okvetlenül viszont szeretetet gerjeszt a mi szívünkben is Isten iránt és ez a viszont szeretet az Isten iránt való engedelmességet örvendetessé teszi nekünk. A benne való bizalom, az Istennek tetsző dolgok teljesítése egész szenvedélyévé válik lelkünknek, mert a szív szeretete lesz annak mozgatója. Az ilyen ember nem azért nem tesz rosszat, mert fél a büntetéstől, hanem azért teszi a jót, mert szereti az Istent, mint jó gyermek az atyját.

Isten szeretetének jóleső tapasztalata nemcsak viszont szeretetet ébreszt szívünkben, hanem felébreszti bensőnkben a természeti ösztönt arra is, hogy terjesszük ki ezt a szeretetet embertársainkra is. Az a tudat, hogy az Isten szeret, arra indít bennünket, hogy mi is szeressük embertársainkat. Az Istenbe, mint atyába vetett hitből fakadó ezen szeretet az a végtelen hatalmú erkölcsi mágnes, a mely ellenállhatatlanul vonz bennünket a jóra; teszi igazságosságunkat önkéntessé, minden külső kényszerűségtől függetlenné. Ezért mondja Jézus, hogy a helyes erkölcsi magaviselet összes parancsolatainak summája ez: „Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből” és „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.” (Máté XXII. 37, 39.)

Az erkölcsi magaviseletről szóló semmiféle tanítás nem olyan felemelő, mint a Jézusé. Az ő testamentomi próféták és zsoltárirók erkölcsi tanítása nem egyszer magasatos, de nem egyszer aláhanyatló is. Panaszos hangokba tör ki. Istenbe vetett bizodalma nem egyszer elveszti, sőt az ellenségen való bosszúállásra kéri a Jehovát. A Jézus tanítása ellenben állandóan egy ugyanazon nyugodt magaslaton mozog, a mely magaslatot a próféták tanítása csak ritkán éri el. Mennyivel inkább tulszárnyalja aztán a pogány népek erkölcsi tanításait, a mik bár szintén fejeznek ki magasatos elveket, de mindig csak rész szerint valók s amíg ezek csak az erkölcsi ideált mutatják fel legfeljebb, Jézus tanítása rámutat arra a mozgató erőre is, a melynek segítségével az az ideál elérhető.

Szóval a fentiek alapján jogosan kimondhatjuk, hogy Jézusnak az igazságosságról szóló tanítása utolsó, végérvényes tanítása erről a tárgyról. Az emberiség lelkiismeretét úgy, mint aspirációt teljesen kielégíti. Javitani tehát nem kell rajta soha. Ha a hegyi beszédet olvassuk, érezzük, hogy ha az ember az abban elmondottak szerint tudna élni, minden tekintetben tökéletes lenne s az úgy folytatott élet minden áldása reá szállana, boldog lenne a szó legigazibb értelmében. Istennek egy egészen új, a Jézusénál magasabb kijelentése kellene ahhoz, hogy az erkölcsi magaviseletnek a Jézusénál magasabb ideálja állíttassék fel.

Bár a Jézus tanítása az erkölcsi magaviselet lévén utolsó és végérvényes s bár az általa felállított ideál nem elérhetetlen, sőt az arra buzdító és segítő erő is az Isten atyai szeretetébe vetett hit által könnyen megszerezhető, mégis szomoruan látjuk, hogy a keresztyén egyházban, a Krisztus egyházában ez az ideál minő lassan valósul meg. A keresztyén civilizáció erkölcsi haladása végtelen lassu. Az egyház nem az, a minek lennie kellene; nem az erkölcsi tisztaság elérhetésének ragyogó bizonyossága egy tisztátalan világ közepett; nem az önfeláldozó szeretet követendő mintaképe, egy önző rideg világban. Amde jó útra térésének egyik biztató jele a jelenben épen az, hogy úgy látszik, önmaga is szomoruan érzi, mily csekély mértékben valósul meg a Krisztus országának igazságossága a keresztyén országok társadalmában. A keresztyén ember lelke előtt pedig egy oly társadalom biztató látománya merül fel, a melyet a szeretet látománya hat át jobban, mint ma s melyben az emberi tettek mozgató ereje szintén a szeretet. Még pedig az az önfeláldozó munkás szeretet, melynek forrása az Isten atya voltába és az emberek testvériségébe vetett hit, a mit újra csak Krisztusnak köszönhetünk.

Indokolás.

(Folytatás.)

A 9-ik számnál, vagyis a lelkész urvacsorálásánál az ajánlott énekvers arra szolgál, hogy a gyülekezetet mintegy együttselekvővé tegye a lelkésszel s hogy a jegyek vétele után ideje legyen még a lelkésznek a sz. asztal betakarására.

A 10—14. alatti számokat nem kell indokolni, valamennyi liturgiánkban úgy fordulnak azok elő. Mindössze a Miatyánk az, mely e helyen nem mindenütt használatos, de mi, mint összefoglaló, általános imádságot, itt is alkalmazandónak tartjuk.

A 18. §. a kerületek általános óhaját fejezi ki.

A 19. §. mint a betegek urvacsorálási liturgiája az eddigi gyakorlatot foglalja magába, az pedig, ha magát a szokást el nem töröljük, továbbra is fenntartható.

A 20. §. rendelkezése önként érthető. Ilyenkor

az előbbi §-ban körülírt rendtartásnak az 5-ik pontja egyszerűen elmarad.

A 21. §. szerint a foglyoknak az úrvacsora lehetőleg teljes szertartással osztandó ki, azért, mert az úrvacsorálás mindig megjobbulásra kötelező alkalom; mert nagyobb öröm van mennyben egy bűnös megtérésén, hogy nem száz igazén, akik nem szükkölnének megtérés nélkül s mert ezáltal is érzetünk kell velők azt, hogy az egyház tőlök sem vonja meg szeretetteljes gondjait.

22. §. Ez a §. a konfirmáció fogalmi meghatározását adja. Ez azért szükséges, mert a többféle értelmezés többféle gyakorlatra vezet s minthogy e szertartás körében igen sokféle szokással találkozunk: az egységes megállapodás csak úgy lehetséges, ha a konfirmáció fogalmával már a kiindulásnál tisztába jövünk. Ez lesz az az elv is, amelyből a további határozatok önként és természetesen fejlenek ki. A közölt meghatározás pozitív értelme — az hiszük — eléggé világos s azt fejezi ki, amit negative úgy fejezhetnénk ki, hogy a konfirmáció sem nem sakramentum, sem nem a keresztségnek kiegészítése, sem nem az úrvacsorával való élésnek első alkalma, sem nem iskolai vizsgálat, hanem az a szertartás, mely mindezeknek éppen az ellenkezője, vagyis az, aminek meghatározását e §-ba foglaltuk.

Ebből a §-ból logikai következetességgel folyik mindjárt a következő 23-ik §. rendelkezésének felvétele. Ha ugyanis a konfirmáció az öntudatos, önálló egyháztagságra feljogosító szertartás: akkor ebben csak olyanok részesíthetők, akiknek vallásos öntudata az önállásra már megérett s ez, miként a lélektani tapasztalatok s a néprajzi adatok bizonyítják, átlagosan csak a 15-ik év betöltésével tehető egy időpontra. Ezért van az, hogy a külföldi prot. egyházak többnyire a 15—16 éves ifjakat szokták konfirmálni. Ennek kivitele, mai iskolai berendezésünk mellett, most már nálunk sem lehetetlen. A 13—15 éves koru gyermekek általában még iskolakötelesek s éppen ezért a legtöbbben vagy ismétlő vagy iparos, vagy felsőbbfoku iskolába járnak s ha egyszer iskolába járnak: a vallásos oktatás elől el nem rejtőzhetnek; az egyház pedig köteles a maga gondjait kiterjeszteni rájuk. Hogy a 13—15 éves gyermekifjak vallásos tanítása az állandóan működő iskolákban, aminőek a felsőbb nép- és leányiskolák, polgári, kereskedelmi, gazdasági, katonai és középiskolák stb. könnyen és rendszeresen végezhető, azt felesleges bizonyítani; annak bizonyításául pedig, hogy ugyanez az ismétlő, iparostanoncz és más, a rendszeres és mindennapi oktatással össze nem kötött iskolákban is kivihető, elég lesz talán a következőkre rámutatnunk. Az ismétlő- és iparostanoncz-iskoláknak mind iskolázási ideje, mind a tanterve úgy van megállapítva, hogy abba a lelkész a konfirmáció oktatással igen szépen beilleszthetők s ha valahová, éppen ezekbe az iskolákba osztható be a konfirmációi oktatás, amelynek feladata úgy sem az, hogy új ismereteket nyújtson a növendékeknek, hanem az, hogy a meglévő ismereteiket önálló és megingathatatlan meggyőződéssé fokozza. Vagy ha a feladat, mint ahogy még ma is igen sokan gondolják, csak a konfirmációi káté megtanultatása: nos, hát azt nemcsak ezekben az iskolákban, hanem azokon kívül esetleg a vasárnapi iskolákban is könnyen elsajátíthatja a lelkész. Akarni kell csak s az erős akarat előtt e tekintetben nincs lehetetlenség. Ha valahol, itt igazán az egyház érdeke a suprema lex és az előtt minden kényelmeskedésnek, minden más érdeknek el kell törpülnie. Kérjük a §-nak változatlanul való elfogadását!

A 24. §-hoz. Egyházi Törvényeink 126. §-a szerint „a lelkésznek kötelessége... a konfirmációt egész ünnepélyességgel végezni“. Ez a rendelkezés, a mi

nézetünk szerint azt jelenti, hogy a konfirmációt ünnepélyes, liturgiai szertartással kell végrehajtani. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha abból minden oly mozzanatot kizárunk, ami az ünnepi, emelkedett, magasztos, vallásos hangulatot megzavarhatná. A konfirmációi vizsgatétel pedig, minthogy az lényegében nem más, mint leckéztetés, sem hosszadalmasságánál, sem kiszámíthatatlan esélyeinél fogva semmiképpen sem alkalmas a szertartás ünnepélyes színvonalon álló tartására: ugyanazért mulhatatlanul szükséges, hogy a vizsgálat a szertartástól különválasztassék s mind a kettő önállóan hajtassék végre, amaz, mint iskolás dolog, esetleg az iskolában vagy a megelőző napok valamelyikén vagy a templomban, az istenitiszteletet megelőzőleg; emez, mint egyházi, vallásos szertartás, a templomi istenitisztelettel összekötve, az egész gyülekezet jelenlétében és részvételével. Ezt az utóbbi rendelkezést foglalja magába részben

a 25. §., részben pedig azt szabja meg, hogy a konfirmáció oly időpontra tartassék meg, hogy a konfirmáltak egy hónapon belül vehessenek részt a gyülekezeti úrvacsorában. A konfirmációi oktatás teljesítése valamely határozott naptári időhöz sem az egyházközségek sokféle viszonya, sem a lelkészeknek még többféle hivatalos körülményei miatt nem köthető; nem lehet kimondanunk azt sem, hogy a konfirmálás csupán ezen vagy azon a napon hajtható végre: de éppen ezért teljesen elegendő annyit kimondani, amennyit a felvételre ajánlott §. tartalmaz.

A konfirmációi szertartás liturgiája (26. §.) éppúgy, mint az istenitiszteleté és az úrvacsoraszertartásé, három csoportra osztható. Ezzel a beosztással és ezzel a hasonlósággal teljesen méltatjuk e szertartás fontosságát. Az első csoport (1—5) a szertartás előkészítő, a második (6—9) a fő, a harmadik (10—12) a befejező cselekményeket foglalja magába. Az első öt pont a már elmondottak után indokolásra nem szorul ugyan, de itt is hangsúlyozzuk, hogy e szertartásba, ha csak ünnepélyes színvonalát alászállítani, vagy megzavarni nem akarjuk, a káté elmondását bc nem vihetjük. A lényegre és az ünnepélyességre teljesen elegendő a két kérdés, melyek közül az első a hitvallásra, másik a fogadástételre fog vonatkozni a megállapítandó formula szerint. Ezt nyomon követi a felvétel kijelentése és a felhatalmazás. A szertartás legünnepélyesebb és legszertartásosabb része természetesen a középső csoport. Ebben a konfirmáltak énekére a könyörgés, erre a kézzátétel és áldás, aztán ismét a konfirmáltak éneke következik. A könyörgésnek azért kell megelőznie a megáldást, mert a megáldás után már nem lenne természetes a könyörgés. A befejező rész (10—12) számai közül csupán a 11. számot kell indokolnunk röviden azzal, hogy a konfirmáltak már a 8. sz. folyamán megáldatván, annak ismétlése felesleges, hanem itt az van helyén, hogy a lelkész az öntudatos egyháztaggal megnövekedett, tehát erősödött anyaszentegyházra és gyülekezetre kérjen további áldást és kegyelmet.

Ez a szertartás így egészen ünnepélyes, teljes, kerekded és többi szertartásainkkal összhangban álló lesz anélkül, hogy ami lényeges benne, elmaradna és a nélkül is, hogy olyan elemet venne fel magába, ami a dologra egyáltalába nem tartozik. Eppen ezért tartottuk szükségesnek a következő 27. §. felvételét. Ennek oka az, hogy a konfirmációi szertartás főleg a konfirmáltakra, az úrvacsoraszertartás azonban kizárólag a gyülekezetre tartozik. Eddigi kánonaink szerint az úrvacsorát csak a gyülekezetnek, a betegeknek, foglyoknak és halálraitélteknek oszthattunk ki önállóan. Ezt a jogi állapotot továbbra is szigorúan fenn kell tartanunk és nem szabad megengednünk, hogy a gyülekezet egyes töredékei új jogcímet szerezzenek az úrvacsora vételére. Az úrvacsora sakramentum, a konfirmáció nem az; de éppen ezért a ket-

tőt össze nem elegyíthetjük, mert ezáltal vagy a konfirmációt emelnők olyan jelentőségre, a minőre emelnünk még se szabad vagy pedig az úrvacsorát szállítjuk le sakramentomi magaslatáról, a mit tennünk megint nem szabad. Aztán az úrvacsorázásnak külön liturgiája lévén s azt csakis a liturgia szerint lehetvén kiszolgáltatni: ez a kettő együtt igen hosszadalmassá, a lelkészre és jelenlevőkre egyaránt fiasztóvá tenné a konfirmáció alkalmát, nem is hangsúlyozva azt, hogy egy olyan úrvacsoraszertés, a melyet a gyülekezet csak megbámul, már igazán rokonhajtása lenne a miseáldozatnak...

A 28. §. rendelkezései eléggé világosak, természetesen és szükségszerűek. Önmaguk beszélnek önmagukért. De ha valami indokolás mégis kell hozzájuk, az is kézenfekvő s röviden ez: Az áttérés a gyülekezetbe való felvétel, valakinek a gyülekezetbe önálló, öntudatos tag gyanánt való felvétele. Tehát éppen az ami a konfirmáció. S minthogy ez a felvétel bizonyos ünnepélyesség nélkül nem mehet végbe, ez ünnepélyesség pedig adva van a konfirmációi szertartásban: tehát az áttérőnek felvétele csupán azzal a szertartással történhetik, a mi a konfirmáció számára meg van állapítva. És ha a gyülekezet örülni tud a megkonfirmáltaknak, örvendeni fog annak is, ha az áttérők a jelenlétében vétetnek be ünnepélyesen a gyülekezetbe. Ez minden irányban csak felemelő és erősítő hatást gyakorolhat.

(Folyt. köv.)

Epilogus a „Legyen világosság“ cz. két cikkhez, ajánlva a zsinati atyák figyelmébe is.

— Irta: Fogarasi Albert. —

Lapunk (azt hiszem, szabad így mondanom) ez évi 23. számában nyílt levélben kértem helyet a szerkesztőtől egy pár cikk számára, melynek az volt a feladata, hogy az objectív igazság világával a vádakat kellő értékre szállítsa, a tévedéseket helyreigazítsa azokban a megjegyzésekben, melyek „első sorban a Bethlen-kollegium tanárkarát, általában pedig az egész erdélyrészi ref. tanárságot úgyszólván a közvélemény ítélőszéke elé szeretné idézni s talán marasztaló ítélettel sújtani“.

A Bethlen-kollegiumot illető megjegyzésekre megadta a „világosságot“ a 25. és 26. számban megjelent 2 cikkben Bartha Zsigmond kollégám, a bármikor és bárki részéről ellenőrizhető történeti tények s a meglevő állapot adatainak lelkiismeretes felsorolásával. Nekem azokhoz nincs mit tennem vagy ha volna, főleg a theol. akadémia kérdésében, annak elmondására talán még lesz alkalmam, csupán a 208. lapon esett sajtóhiba kijavítását kérem a második hasáb alulról számított 8. sorában: „41·8% jét“ helyett 51·8%-re. Utalok továbbá a Bethlen-kollegium ez évi értesítőjében megjelent rektori évről beszédemre, melyben — egy kissé általánosabb vonásokban — magam is szólottam collegiumunk hivatásáról a múltban és jövőben, elmondva szerény nézetemet a társadalom és iskola viszonyáról, kölcsönhatásáról stb.

Sokkal nehezebb a szembenálló nézetek egyeztetése az egész erdélyrészi ref. tanárság mai és jövőre tervezett helyzetének kérdésében. Miért is született ez a kérdés? Honnan az az elkeseredett, majd nem ellenséges hang, mely közgyűlés előtt, alatt és után itt-ott élőszóban, de leginkább a „Pásztor“ és „Közgyűlési tudósító“ aláírásokkal közölt cikkekben nyilvánult? Miféle forradalmi irányzatok mutatkoznak az egyházkerület szemhatárain?

Nem csalódom, mikor a támadók ellenséges hangjának okát abban a feltevésökben, jobban mondva

tévedésökben keresem: hogy a kerületi közgyűlés tanári eleme praepotentiát gyakorol. Egy helyen azt mondja: „Ők vitték a szót, ők csinálták a hangulatot.“ Ez a türehtetlen állapot pedig onnan van, hogy „a tanárok számbelileg a közgyűlés fejére nőttek“. Így hallottam igen előkelő ajkáról. Egyetlen kis számadat megmutatja ez állítás tarthatatlanságát. A közgyűlés tagjainak száma 320; a tanártagok legfennebb 90-en vannak; ez pedig az egésznek még egyharmada sincs. Am számítsuk ide a gondnokokat is. Velők együtt sem sokkal haladunk meg a 100-at. Tehát a tanárok még így is legfennebb egy harmadában urálnak a közgyűlést, ha mind megjelenének. A számbeli felülkerekedés kedvelt dogmája tehát megdül. Ez a körülmény nem adja okát a kerületi közgyűlés újjá, vagy igazabban, visszaszervezésének, helyesebben a tanári elem megapasztásának.

Ott van a másik: a *forradalmi hajlam*. Mi is az a forradalom? A fennálló, a törvényes rend el nem ismerése, megtagadása vagy éppen megtagadása. Hát csakugyan ilyesmit tettünk volna mi a májusi közgyűlésen?.. Mit is tettünk?

Nem helyeseltük a zsinatnak egynemely határozatát, nem különösen azt, amely az erdélyi ref. egyházkerület történeti alapon fejlődött szervezetét némely tagozatában a testvéregyházkerületek szervezétének mintájára akarja huzni; nevezetesen és ez alkalommal védtük, meg akartuk és akarjuk tartani erdélyrészi ref. kollégiumaink kormányzatának, elül járásának mai szervezetét, s tettük ezt éppen a fennálló, a törvényes rend keretében és feygyvereivel, a souverain erdélyi egyházkerület törvényalkotó kebelében.

Igen ám, de a zsinat minden egyházkerületen felül áll; ő a törvényhozó testület! Ez igaz. Ellenben az is igaz, hogy a minket érdeklő határozatok sem szentesített törvények még s hogy, éppen zsinati tagok szájából vett értesülésünk szerint kellő előkészítés nélkül, jóformán ötletszerűleg keletkeztek, amint ezt az orsz. ref. tanáregyesület idei közgyűlése is nyíltan hirdette. Azt se feledjük, hogy egyházkerületünk a 8 §. védőszármnyai alá foglalt kérdésekben egyszer már egyetemlegesen állást foglalt 1903. május hó 9—11. napjain tartott rendkívüli közgyűlésén és azt a konventhez intézett fölterjesztésében fejtette ki. Ha eszembe jutott volna, elég lesz vala fölolvassom e fölterjesztés némely pontjait arra a megdöbbenésre, melyet az én forradalminak nevezett s különösen tanártársaim részéről támogatott indítványom keltett. Ismeretes ugyan, de a teljesség és párhuzam kedvéért ideiktatom. „Az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1903. május 9—11. napjain tartott közgyűlése a zsinati törvénytervezet azon pontja ellen, mely a fennálló egyházi törvény 8. §-nak megváltoztatását célozta, a 23. pont alá foglalt egyhangu határozatával tiltakozó állást foglalt. Egyházkerületünk e tárgyban hozott akkori határozatához most is ragaszkodik.“

Mit mondanak a fölterjesztés, illetőleg javaslat idevonatkozó részei?

Mindjárt a 2. pont így szól: „...Általános elvi szempontból oda nyilatkoznak erdélyi ev. ref. egyházkerületünk véleményező testületei, hogy erd. ev. ref. egyházkerületünk különleges helyzete, sajátlagos alkotmányfejlődésén alakuló képviselői rendszere az eddigi mértékben okvetlenül fentartandó, minélfogva a testvérkerületekkel fennálló unio nem a külső formák egységesítésének erőszakolásával, hanem egységes közszellem fölbresztésével és fejlesztésével erősítendő.“

Egyházkerületi közgyűlésünk is emez elvi állásponton van és ebből a szempontból óhajtja az erdélyi egyházkerület fentartott jogait biztosító 8. §-nak a most érvényben álló törvénykönyv szövegében való megtartását“

„A valódi presbiteri elv alapján áll erdélyi egyházkerületünk abban is, hogy a világi elemnek biztosítja az egyházkormányzás terén a tulsulyt.“

„Ugyancsak a jól alkalmazott presbiteri elvnek hódolunk akkor is, ha az iskolák tanítói és tanárai számára is több jogot óhajtunk, mint a mennyit a zsinati törvény eddigelé, akár az egyházközségi, akár az egyházkerületi, vagy egyetemes egyházi közélet terén részükbe jutni engedett.“

„A merev egységre való törekvés vizsálynak magvát rejti magában, a haladó élet követelményeinek vet gátat, a fejlődés útját zárja el.“

Egyházalkotmány. Altalános határozatok cz. részben „A 8. §. b) pontjának új szövegezése helyett a most érvényben álló törvény 8. §-át kérjük fentartani.“

Ez a javaslat az erdélyi ev. ref. egyházkerület véleményező testületeinek egyhangú kijelentései alapján készült s benne ilyen kifejezés is van: „az eddigi mértékben okvetlenül fentartandó.“ Más helyen rosszalást, megróvást fejez ki „a merev egységesítésre való törekvés“ ellen, azt a közös nagy cél érdekeibe ütközönek tartja. Altalán az egész javaslat, bevezető, elvi része, ha nem is kifejezésében, de egész lényegében és tartalmában tiltakozás a mi különleges helyzetünkől folyó szervezetünk megváltoztatása ellen. Mi azt kívántuk határozati javaslatunkban, hogy egyházkerületünk most is ragaszkodjék akkori álláspontjához és mégis „forradalmi“ akciózt indítottunk. Az ellenvéleményük hangulatán még az a körülmény sem változtatott, hogy javaslatomból a „tiltakozó“ kifejezést töröltem. Változtasson hát az, hogy azt a javaslatot velünk együtt fogadták azok is, a kik nem csak a gyűlésen, hanem azután is „forradalmat“ emlegettek. Jusson eszökbe az az igazán történeti jelenet, a mikor egyházi életünk olyan veterán harcosai, mint dr. Kolozsvári Sándor, mint jelenlegi püspökünk, az egész közgyűlés esküszere helyeslése és éljenzése között emeltek fel, ne mondjuk tiltakozó, hanem óva intő szavakat a szóban forgó változtatások ellen.

És jusson eszökbe, hogy az 1903-iki határozatot közgyűlésünk még nem változtatta meg.

Mi tehát csak kötelességünket teljesítettük. És a mennyire örvendek, hogy teljesítettük, annyira vigasztalhatatlan volnék, ha nem tettük volna, a nélkül, hogy az ellenünk irányuló ingerültséget az egyházkerület egyhangulag hozott határozata ellen támadott forradalomnak neveztük volna.

(Folytatása köv.)

Válasz „Biráló“-nak. *

Mindig háládatlan dolog egy névtelen gáncsoskodóval nyílt sisakkal szembe szállani. Olyanforma helyzetben van ezzel szemben az ember, mint a ki nyílt pályán védtelenül halad előre, míg ellenfele sziklák, bokrok sűrűjéből, jól védett helyről biztosan eregetheti reá mérgezett nyilait.

Készséggel elismerem, hogy a mennyiben valaki közérdekű kérdésekkel tárgyiásan foglalkozik, a névtelenség jogosult, sőt az olvasóra nézve is annyiban előnyös, hogy az író személyétől eltekintve annál inkább a tárgyra koncentrálhatja figyelmét. De a ki személyi dolgokat is vesz tolla hegyére, mint azt gimnáziumi értesítőink Birálója teszi, attól valóban méltán meglehetne várni, hogy leereszse a nyilvánosság előtt sisakja rostélyát.

A személyeskedés vádjára ön, t. Biráló, bizonyára ki fogja jelenteni: „De hogyan is lehet ellenem

* Szerkesztői kötelességünkől kifolyólag helyet adtunk Simon Ferenc tanár aa. „Válasz“-ának, de lapunk iránt tartozó kötelességünkől kifolyólag a személyeskedés tulhajtásainak és hosszadalmasságainak kihagyásával. Szerk.

ilyesmit felhozni? Hiszen én csupán tényeket és adatokat soroltam fel s ezek alapján mondtam bírálót nevek fölemlítése nélkül. Hogyan lehet ennek személyi éiet tulajdonítani?“

A forma szempontjából igaz van önnek, t. Biráló, de már a dolog lényegében alig adna önnek bármely tárgyas forum igazat.

Vegyük pl. a szászvárosi Értesítőt.

Előre bocsátja, hogy igazságosan igyekszik itt is minőségük szerint rakni a tényeket a jobb vagy a bal serpenyőbe. És valóban, ha valaki pusztán a tényeket nézi, úgy találja, hogy körülbelől itt is úgy van, mint kollégiumaink nagyobb részénél: esnek súlyos tények a jobb serpenyőbe s esik néhány a balba is. Ez utóbbiaknál ön azonban megdöbben, „Gyászros rovat“-ot nyit s végezetül kiemelve, hogy „a tanárok között több olyan egyén van, a kiknek tudása, belátása, lelkesedése kedvező körülmények közt egy egész testület munkásságának helyes irányát biztosíthatja“. Brutus derék, becsületes férfit s a többi mind derék, jó férfiak; lerántja az adminisztrációt, „a mely közönyös és lelketlen.“

Szörnyű vád ez. És vajon ki lehet az a közönyös, lelketlen adminisztráció? Bizonyára nem érti Biráló e gyűjtő név alatt sem a már — fájdalom — sirjukban nyugvó gr. Kuun Géza és gr. Kún István főgondnokokat, sem a gondnokságnak életben levő más nagybuzgalmu tagjait. Marad tehát egyetlen lehetőség. Hibás a közönyösség és lelketlenség bűnében az igazgató: Simon Ferenc. És csakis ő hibás, mert más mindenki meg van dicsérve, vagy legalább ki van véve. Hibás abban, hogy a tanuló 32·5%-a kapott általános elégtelen osztályzatot. Innen a „gyászros rovat“ leleményes elnevezés. Hibás abban (a mit ő oly erősen ostoroz s a miről épen ő általa vesz tudomást Biráló), hogy az ifjuságban jelei mutatkoznak a „hamisan értelmezett kollegiálitás“-nak. Hibás abban, hogy a kollegium értékpapirjai vannak tudomása szerint az általa szerkesztett politikai (!) lapért kauzióban letéve. Hibás abban, hogy „nincs magasbra vívó szenvedelme, vagy ha van, az másfelé vív.“ (L. „A szászvárosi egyházközség igaza“ cz. röpiratot, melyet az egyházközség I. papi állomásának változatlan fentartása érdekében ő irt a presbiterium tagjainak általános helyeslése mellett.) És így tovább. Ki is tudna végére menni ennek a bünlajstromnak?

Hát, kedves Biráló, nem így! Vegyük rendre a tényeket.

Szászvároson 32·5% volt az általános elégtelen osztályzatuk száma, Marosvásárhelyen ugyancsak az Ön összeállítása szerint tesz e perczent 25·3-et. Nagyenyed pedig 26·8-ot. Vegyük hozzá már most, hogy minő anyagot kap Szászváros, hol a tanulók negyed-része oláh anyanyelvű, Marosvásárhelyhez vagy Nagyenyedhez képest? Hol állanak Hunyadmegye népiszkolái, a hol még a magyar származásu gyermekeket is először meg kell tanítani magyarul, Alsófehérvagy Tordaaranyosmegye népiszkolái mellett. Valóban, a ki a tényleges viszonyokat ismeri, annak csodálkoznia kell, hogy az annyira sanyaru viszonyok között élő Szászváros csak 5—6%-kal áll hátrább a sokkal előnyösebb helyzetben levő Marosvásárhelynél és Nagyenyednél.

De tovább megyek. Körültekintő megyei statisztikusok megállapították már, hogy a bukások kisebb-nagyobb számából egyáltalában elhamarkodott dolog az illető intézet jó vagy rossz voltára következtetni, mivel ez az intézet tanárainak munkáján kívül még számos fontos és döntő tényezőtől függ. A „Pesti Hirlap“-ban jelent meg e tekintben a mult évben egy alapos kimutatás, a mely azonban előre óva int, hogy a bukások kisebb-nagyobb számából az intézet jóságára vonjunk következtetést, holott gyakran épen megfordítva áll a dolog. Exempla sunt odiosa.

Én is 26 éves szászvárosi tanári gyakorlatomból legendákat beszélhetnék a minden rábeszélés, sőt üldözés daczára következetesen 1 vagy 2 szekundára tanuló növendékekről és a nyelvi eloláhosodásnál sokkalta általánosabb szellemi eloláhosodásról, mely elsenyveszti a magyar emberben az emelkedésnek annyira hatalmas rugóját, fajunknak egyik legbecsebb jellemvonását, a lüktető becsvágyat s visszasüllyesztli az egyént a köznapiasság posványába.

Ilyen szomorú viszonyokkal kell küzdenie, melyek egyebütt ismeretlenek, a szászvárosi tanári karak vagy ha Birálónak inkább tetszik, a szászvárosi adminisztrációnak s hozzá egy oly városban, melynek közszelleme számunk csekélységénél fogva nem a mienk, hanem túlnyomóan idegen, sőt a mi fájdalommasabb, ellenséges áramlat hatása alatt áll.

Mindezeket Biráló mind nem hajlandó figyelembe venni; neki *gyászos rovatra* van szüksége Szászváros részére s ennél fogva ítél és — elítél.

Sepsiszentgyörgynek szép haladását esze ágában sincs senkinek lekicsinyelni vagy irigyelni, hiszen az a mi közös büszkeségünk és erősségünk; de ha már Birálónak ilyen szellemes összehasonlításokban telik kedve, nem szabadna elfelednie Háromszék megyének szinmagyarságát, az Alsófehér és Marostordabeliek-nél még kitünőbb népiskoláit s még talán azon körülményt sem, hogy évek óta működik e kollegium 12—13 rendes tanárral, míg Szászvárosnak anyagi viszonyai korlátoltsága folytán 8—10 r. tanárral kellett beérnie s csak az idén emelkedett azoknak száma 11-re.

A legerélyesebben és a legnagyobb megbotránkozással utasítom vissza Birálónak azon légből kapott alaptalan vádjait, melyeket a vörheny járvány miatti 3 hetes kényszerű szünethez fűzni jónak lát. Itt már nyilvánvaló tendencia nyilatkozik meg az intézet vezetői és tanárai, szóval egész adminisztrációja és szelleme iránt, ha az a torzkép, a melyet Biráló itt „erkölcsi condorlás“, „züllés“ és más izléses kifejezések kapcsán az intézetről megfesteni jónak lát, igaz volna, akkor valóban legjobb volna az intézetet azonnal becsukni, hogy ne kompromittálja az továbbra is eltévlyedetett irányával a protestáns tanügyet. Szerencsére vannak és nagyon illetékes tényezők, a kiknek egy kissé jobb véleményük van ez intézetről.

A vád alapja az, hogy a közigazgatási hatóság intézkedése folytán a vörheny járvány miatt 3 hétig szünetelt az intézetben a tanítás s hogy a tanárikar nem igyekezett e hiányt az időközi szünetek megrövidítése által, legalább részben, pótolni.

Tény, hogy az időközi szünetek, daczára e 3 hét veszteségnek, rendesen voltak. Karácsonykor 2 hét, husvétkor 2 hét, pünkösdkor 10 nap. A tanári kar buzgalmán bizonyára nem mult volna, hogy e szünetek megrövidíttessenek, de a ki kollegiumaink beléletét ismeri, tudni fogja, az időközi szünetek ezen megrövidítésében, eltekintve attól, hogy fizikailag véve is csak csekély időnyereségről lehet szó, végeredményében több a kár, mint a haszon. A szülők és tanulók nagy ellenszenvvel fogadják azt és egyenes megrövidítést látnak benne; igen sok szülő megkísérli betegség czimén kijátszani az erre vonatkozó rendelkezést, minek folytán hiányzik e rendkívüli napokon az a normális, kedvező hangulat, mely az eredményes munkálkodáshoz megkívántatik. A rubrikák telnek, Biráló megjegyzései talán nem lettek volna ilyen vehemensnek, de az ügyön igen-igen kevés lett volna e által lendítve. Hozzájárul nálunk az is, hogy miután a tanulóknak körülbelől egynegyede oláh, ezeket ünnepeiktől nem lehetett volna visszatartani s így a megjelentek csak annál inkább megrövidítve érezték volna magukat.

Biráló azt is megjegyzi, hogy Szászvároson rend-

szeresen megnyújtják az évközi szüneteket. Ebből annyi igaz, hogy megelőző években — kizárólag csupán karácsonykor és soha máskor, — midőn épen a gör. kel. karácsonykor kellett volna a tanulóknak bejönniök, tekintettel nagy számukra a bejövétel 1, legfennebb 2 nappal elhalasztott; pár év óta azonban a tanári testület elvetette e gyakorlatot és semmiképpen nincs tekintettel az ők ünnepeikre.

Biráló az igazgató évről beszédében az ifjuság magaviselete fölött mondott kemény kritikájára is hivatkozik, a midőn „magaviseleti, erkölcsi condorlat“—ot emleget. Hát igaz, hogy a VIII. osztályos tanulók megkísérlették az igazgatói irodából áluton megszerezni az érettségi írásbeli tételeket és hogy az nem sikerült, mert a tételek biztos helyen voltak őrizet alatt. Hogy az igazgató évről beszédében kemény hangon mond itéletet az ifjuság e kihágása fölött s hogy az értesítőbe is bevette azt, bizonyára mindenki természetesnek fogja találni. De hogy ebből aztán annyira az intézet közszellemét sárba tipró következtetéseket lehessen vonni, ehhez csakugyan Biráló tendenciájára van szükség.

Hiszen ugyanez történt a megelőző évben Nagyenyeden. továbbá az idén s megelőző években is Déván s a mint a lapokból mindnyájan értesülünk, fájdalom elég gyakran egyebütt is. A tanári testület bizonyára nem késett sehol a megillető szigorú büntetéssel s az igazgató a dorgatoriummal, de azért jutott e eszébe valakinek az intézet közszellemét olyan mélyen sújtó bírálatot gyakorolni, a mint azt Biráló a szászvárosi kollegiummal szemben megcselekedte?

Az elfogulatlan közvélemény részéről. T. Biráló, a szászvárosi kollegium nem e fajta bírálatokhoz van utóbbi időben hozzászoktatva. Csak nemrég jelent meg egyik dévai lapban „Egy szülőnek“ senkitől sem kért spontán nyilatkozata, hogy a szülők elismerésre és hálára vannak kötelezve a szászvárosi tanár testület buzgalmáért s szigorú, de igazságos eljárásáért, mert hálásan kénytelenek elismerni, hogy a fiatalemberek, kik kezeik közül kikerültek egytől-egyig (ipsissima verba) megállták helyüket az életben. E nyilatkozatot kívánatra megküldhetem.

De térjünk konkrét dolgokra.

Biráló macska körmök közé foglalja, hogy a helyi lapnak, mely politikai, az igazgató a „tulajdonos főszerkesztője s több tanár munkatársa, eléadja továbbá, hogy hallomása szerint a lap kaucziójául kollegiumi értékpapírok vannak letéve, a mi nézete szerint nem megengedhető.

Miután különösen a rémletes „politikai“ jelző sokakban hamis fogalmat ébreszthet, jó lesz a dolgot úgy megismerni, a mint van.

A lap először mint társadalmi alapított. Két év mulva azonban reá jöttünk, hogy legyen nemzeti a lap „politikai“ is. Hogy azonban mly irányban politizál, azt eléggé bizonyítja az, hogy függetlenségi és más érületű munkatársai a legszebb békekességben megférnek egymás mellett.

A lap kauczióját a helybeli Takarékpénztár tette le a kollegiumnak nála őrizetben levő értékpapirjaiból, így tehát a kollegium e tekintetben semmit sem reszkizott; ez év februárjában azonban, miután a Takarékpénztár maga is szerzett értékpapírokat, saját értékpapirjaival helyettesítette azokat. Ezek szerint Biráló megjegyzése tárgyaltan.

Biráló megjegyzéseinek clon-ja mindenesetre az, melyben az ev. ref. Kun-kollégium adminisztrációját a Mikó-kollégiumával óhajtáná, bár csak néhány évre, helyettesíteni.

Fogadja Biráló ur megnyugtatóan azon biztosítást, hogy ezen szellemes ötletével egyetlen éjszakámat sem rontotta meg.

Még volna pár észrevételem Biráló ur megjegy-

zéseire, de utóvégre a rendelkezésre álló helylyel és azt olvasó türelmével is számolni kell. Azért végzek.

Legyen megnyugodva Biráló ur: a Kun-kollégiumnak javulnia kell, s bizonyára javulni is fog, mert van benne képesség és akarat, de egyházunk egyetemének nagyobb haszna lenne belőle, ha közéletéből mihamarább eltűnnék, hogy főtiszt. püspök urunknak egy kedvelt kifejezésével éljek, „az őszinteségnek azon hiánya“, (Nem értjük. Szerk.) amely Biráló urnak sok helyen olyan nagy tanultsággal megírt sorai közül fájdalom, az egészet annyira elégtelenítve, olyan-olyan nagyon gyakran felcsillan.

Szászvároson. 1905. aug. 20.

Simon Ferencz,
Kun-kollégiumi ig.-tanár.

*

Közöltük „Biráló“-nkkal a fenti „Válasz“-t, ki arra körülbelül a következőkben tette meg felvilágosító megjegyzéseit:

Válaszoló azon törekvése elől, hogy az egész kérdést a személyeskedés terére játssza át, kitérendő, cikkének személyi vonatkozású — s így legnagyobb — részére nem reflektálunk. A közérdek szempontjából a dolgok s nem a személyek a fontosak: hagyjuk tehát a „sisakrostély“-okat: Mi sem kutatjuk az egyik dévai lap „Egy szülő“-jének személyét, ki „senkitől sem kért“ — s ez kiemelték! — „spontán nyilatkozatával“ a biztosító intézetek „Hálás köszönet“-ei divatját igyekszik ez új téren is meghonosítani. Régen ugyan alapítványokkal szokták az ilyen kifejezni, azoknak azonban csak a tanulók vehették hasznát. A modern kornak azonban — úgy látszik — más intencioi vannak az iskola iránti hála lerovása módjának megválasztásában. Boldog intézet, melynek növendégeit a „szülő“ oly érdeklődéssel kísérik az egész életen át, hogy *egy-től-egyig* mindenikről lelkiismeretes bizonyítványt állíthatnak ki. Az ilyen szülő bizony tanárnak, sőt igazgatónak is számot tenne. Hanem — fájdalom — azt kell hinnünk, hogy ez ritka speczies.

Az egész „Válasz“-ban három pont van a mire reflektálhunk:

1. Az elégtelen osztályzatok megdöbentő nagy számának (32,5%) magyarázata. Olvassa el akár ki a válaszoló indokolását. Nemde ennek magyarázatául két dologra hivatkozik: a tanulók negyedrészenek oláh anyanyelvére s Hunyadmegve elmaradt népoktatására. Nős, jól van; ezt elfogadjuk a két alsó osztályban fenforgó 25%-nyi bukás magyarázatául. De ugyan mi magyarázza a három felső — képezettebb és magyarabb — osztályban a 33%-ra emelkedő bukást? S mi főleg azt, hogy a két felső osztály tanulóinak 24%-je egyenesen az igazgatótól, mint fizikatanárától érdemelt elégtelent, köztük olyan tanulók is, a kik más tárgyakból *jelesek* s többrendbeli jutalmat is nyertek? Ki ebben a hibás?! — kérdi a válaszoló? A „megyei“ (miért — megyei?) statisztika és „szellemi eloláhosodás“ köpenyege, sőt vádjá nem képes elnémitani a fennebbi kiáltó számokat!

2. A betegségi vakáció okozta idővesztés behozásának meg sem kísértése oly argumentummal van támogatva, a mivel az egész iskolai évet — ha úgy tetszik — felére lehetne leszállítani. A rendszeres vakációk megnyújtása is az oláhok számláját terheli; de „egy pár év óta“ ez megszűnt — mondja. Erre szerényen megjegyezzük, hogy az 1903—4. iskolai évben még megvolt; azóta pedig aligha telt el „egy pár év“.

Hanem, a mint a számok terén, úgy a tulajdonjog terén is bizonyos zavaros fogalmak konstatálhatók a válaszbán. Erre vall

3. a Simon tanár tulajdonát képező s főszerkesztősége mellett megjelenő helyi „politikai“ lap ügye, mely az „Értesítő“-ben is meg van említve s a melynek „kauzija“ ügyét, illetőleg annak válaszoló által előadott történetét is furának kell jelezniünk. Egy kollégium igazgatójának magántulajdonát képező politikai lapért a kauziót egy oly Takarékpénztár teszi le a kollégium tulajdonát képező s a Takarékpénztárhoz csak *örizetre* letett értékpapirokból, a mely Takarékpénztár igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjai sorában talán annak a kollégiumnak tanárai közül is vannak némelyek, vagy lehet maga a lap tulajdonos koll. igazgató maga is! Mi ugyanis most ennek a dolognak a jogi felelősséggel járó oldaláról nem kívánunk nyilatkozni; alkossák meg az olvasók, hogy jól volt-e ez így és tiszta

dolog volt-e? * Hanem hogy az ide vonatkozó megjegyzésünk „tárgytalan“-ná vált volna az által, hogy a koll. értékei kicseréltettek időközben: ezt nem fogadhatjuk el. A szabálytalanság megtörténtét meg nem történné tenni nem lehet!

Egyébként az igazgató irodalmi működéséből azt a részt, a mit az évzáró igazgatói jelentés csakugyan megemlít, mint a „név nélkül“ megjelent írói művet s a melyet „Biráló“ elnézett, de a „Válasz“ újra kiemelt: „A szászvárosi egyházközség igaza“ cz. röpiratot — készséggel nyugtázzuk.

Püspöki vizsgálat a dési egyházmegyében.

(Folyt. és vége.)

Szamosujváron az egyház presbyteriuma üdvözölte a Főpásztort s Nagy Lajos főszolgabíró személyesen is kimentette magát, hogy járásában maga nem kísérheti a Püspök urat, miután a „Székelymentés“ ügyében kongresszusozik azaiatt. Itt csatlakozott Nagy József kérői lelkész, dési e. m. direktor s így érkezett a bizottság Désre. Itt a vasuti állomáson nagyszámu küldöttség élén a vármegye alispánja, majd az egyh. község képviselője, végre az e. m. gondnoki kar nevében Simó Lajos e. m. főgondnok és status-curator üdvözölte a Püspököt. Rövid szívélyes válaszok s hirtelen elköltött villásreggeli után megnövekedett kísérettel folyt tovább az utazás a komoly munka első állomásáig: *Kaczkóig*.

Kaczkó a hasonnevű körlelkészesség központja, melyet még b. e. Nagy Péter püspök szervezett volt s mutatott utat vele néhai Szász Domokos püspöknek ez irányban való hatalmas tevékenységre. Első körlelkésze — a körlelkészek mintaképe — a boldogult Berde Sándor volt, Nagyjában az általa vert csapáson halad a munka azóta is, hogy őt kimozdították ebből az ő „boldog paradicsomából.“ Baj, hogy utána gyorsan változtak az őrállók s a haladás bizony nem mindig volt egyenletes. Ilyen helyeken konstatálható igazán, hogy mily szükség volna a rátermett és alkalmas embert egész működési idejére odakötni ahhoz a helyhez, a hol eredményesen munkál a javadalomban való állandó és méltányos emelkedés által. Mert nagy kár, ha az, mit az egyik épített, a másik alatt veszendőbe indul s a harmadiknak megint elől kell kezdeni s így tovább. Kaczkón azonban a sok s gyors változásnak hátrányai nem mutatkoznak feltűnően. Oka a hivek felgyújtott lelkesedésében található, mely nemcsak hogy a régi lánggal ég, de az elért sikerek szerint fokozódik.

Es az Úr azt a lángot, melyet ő bocsátott, kedvtelve nézi, ha egyre jobban terjed. Kaczkói egyház községünk nemcsak maga dolgozik a hivek építő kezei és buzgósággal telt szive által, de valósággal expositurákat is alkot, hol új rajos munkálkodása versenyez az anya egyházközséggel. A hivek buzgósága Nagyilondán már templomot is épített, melynek augusztus 20-án történt felszentelése, volt a vizsgálati körut „nagy jelenete“

Kaczkóról alkonyatkor érkezünk meg az Oroszmező mellett fekvő Reiny-be, a Simó Béla dominiumba, hol két napig tartottuk a főhadiszállást. A régi magyar világra emlékeztet ez a szép tusculanum. Egy 2 ezer holdas birtok közepén, erdőből irtott domb tetején áll a tornyos udvarház s alatta

* Biz' ez furcsa dolog. Hát a Takarékpénztár így bánhatik az „örizetere bizott letétekkel“ — az idegen tulajdonnal? Hát a kollégium javai felett örködni hivatott Előjáróság tudott-e erről? Ha nem, hogy történhetik, hogy nem vett tudomást róla?! S ha igen, mit tett ez ellen a multban s mivel védekezik hasonló esetek ellen a jövőre? És a ki esetleg egy személyben ott ül mindkét testületben: hogy érezte s hogy érzi most magát?! Mert itt nemcsak az anyagi felelősség, hanem az eljárások korrektségéért való felelősség is fontos ám! Szerk.

egy óriási plato. Régen oláh úr birtoka volt, mint neve is mutatja, de a Simókban annyi magyar vér van, hogy még ma is tudnak honfoglalók lenni. Ez a birtok és ez a ház a maga magyar voltában és a magas erkölcsi erejével, mint egy talajkötő terebélyes fa áll ott, s nem engedi, hogy lábunk alól el-mossák a földet a nemzetiségi hullámok. — Meleg hangulatban elköltött meghitt vacsora alatt meggyőződünk arról, hogy a tűzhely nemes derüje és a családi élet tisztasága mily erkölcsi erőt adnak a közélet küzdelmeiben viaskodó férfiaknak, s fáradságát mily édesen jutalmazza.

Reggel jókor utban voltunk Nagyilonda felé. Már ott volt a dalárda (Budai bácsi) várt a diadalkapu, s rajta az a czimer — melyet még Kaczkón az óvoda falán hagytunk — e büszke felirással: „él magyar, áll Buda még!“ (Amit hirtelen így corrigált ki a ki a kíséret egyik tagja: „él magyar, Budai még!“)

A nagyilondai templomszentelésről terjedelmes hiradást közöltünk s így tudósítónknak alig volna erről mondani valója.

Simó Béla egyház megyei gondnoktól indultunk Blenkemezőre. Közben megállottunk Galgón s az iskola megtekintése után egy megindító jelenben volt részünk. Az egyházközség gondnoka az építésnek és hitbuzgóságnak egyszerű, de mély lelkű embere, Horváth József súlyos betegen feküdt. Nehéz operációt állott ki, s mikor betegágyánál megjelent a főpásztor hogy a megpróbált munkás kezét megszorítsa s köszönetet mondjon odaadó forgódásáért: a gyógyulónak könnyei beszélték, hogy megjutalmaztatott. Szíve új erővel telt meg, melyből munka válik az egyházközség számára, melynek derék tanítója épen az ő fia.

Urányi főszolgabírónak voltunk még Galgón nagy szívevel látott vendégei, a mikor a kedves, szelletes háziak körében pár percze elfeledkeztünk az ut fátaladalmairól.

Galgóról Blenkemezőre érkeztünk, hol *Simó* Lajos egyházkerületi főgondnok ur ő méltósága várt. A háznak a püspök látogatással különben is ünnepe volt, de a püspök ur figyelme e pár órának etikai jelentőséget adott. Ebéd alatt gyönyörű beszédben köszöntötte fel a vendéglátó házaspárt, kik épen akkor házasságuk 50. évfordulóján léptek át. E ritka és kedves alkalmából őszinte örömmel ünnepeltük vendéglátóinkat s éreztük, hogy egész egyházkerületünket képviseljük e pillanatokban.

Blenkemezőről Magyarlápásra vezetett utunk, néhol romantikus, hűvös tájakon át. A magyarlápási eseményekről is már részletes beszámolót adtunk s abban örömmel jegyeztük fel mindazt, amiért Lápásra szívesen és helybenhagyással emlékezünk.

KÜLÖNFÉLÉK.

A második lelkészkepesítő vizsgálat f. hó 11. és 12-ikén folyt le, melyre tizenötön jelentkeztek s eredménye a következő volt: *Jeles* (1) képesítést nyertek Bartók György, Ravasz László, Csutak István, Kádár Imre. *Jó* (2) képesítést nyertek Dali István, Gyenge János, Simon Gábor, Szabó Gyula. *Egyszerűen* (3) képesítették Bagoly Lajos, Demény Miklós, Ferenczi Gyula, Márk Mihály, Nagy Domokos, Pataki Gyula, Szabó András. A vizsgálatról visszaléptek Szabó István és Gruzda János.

Kolozsvárt, a hidelvei papi állás betöltésére lázasan folynak az előkészületek. A választás e hó 17-én lesz s az egyes pártok mindent elkövetnek, hogy győzelemre jussanak. A nyolcz pályázó közül négynek van számot tevőbb pártja, melyek a választási urna előtt fognak megbirkózni. Hogy ki lesz a győztes, még nem lehet tudni, de reméljük, hogy a legérdemesebb. Műdjában van a gyülekezetnek válogatni, mert a pályázók valamennyien kiváló férfiak!

A theol. fakultás évmegnyitó ünnepélye f. hó 10-én volt az intézet dísztermében, melyet egészen megtöltött az érdeklődő közönség és theologusok nagyszámu serege. Megnyitóul a „Jövel szentlélek Ur Isten“ kezdetű szép dicséretet énekelték el, azután Nagy Károly theol. tanár mondott igen szép imát, segedelemért könyörögve az Egek Urához. Gyönyörű megnyitó beszédet tartott Kenessey Béla igazgató, melyet szerencsések voltunk lapunk számára is megnyerni. Az ünnepély utolsó pontja a „Te benned bízunk eleitől fogva“ XC. zsoltár elénekélése volt s megkezdett az új év, telve magasztos vágyakkal s virradó reményekkel!

Nemzetközi vallásos kongresszus volt a múlt héten Genfben, a hová a világ minden részéből mintegy 550 delegátus érkezett, hogy a hit és lelkiismereti szabadság mellett tanúságot tegyenek. Legtöbben jöttek Angliából, hol ezelőtt 4 évvel volt hasonló kongresszus. A kongresszus üléseit az egyetem aulájában, istenitiszteleit Kálvin székesegyházában tartotta. Ritka és leírhatatlan volt a hatás, melyet az öreg zürichi pap, Furrer elért, mikor az orosz-japán békekötés hírére is imájába foglalta. A többi prédikátorok is: Rorberty (Páris), Savage (New-York) hivatásuk magaslatán állva fejtegették az egyén istenadta jogait és a vallás maradandó és mulandó elemeit. Általában ez az alaphang vonult végig az egész kongresszuson, mely E. Montet (Genf) és Ch. Wendfe (Boston) vezetése mellett 4 nap alatt dicséretes munkát végzett. A díszelnök, A. Chantre, allocuziójában a szabad gondolat egyházáért lelkesedett, a melyben a keresztyénység szépen maradt a haladó lelkiismerettel. De e mellett mindig egy marad a vallás és morál együttes ideálja: t. i. Krisztus. A kongresszus ügyvezető elnöke E. Montet, jellemezve a megelőző londoni és amsterdami gyűléseket, úgy találta, hogy a szabad gondolat hódít mindenfelé s nyomán „új élet“ fakad. A titkári jelentés is kedvező adatokban számolt be a közbeeső 2 év történetéről. Ideálja: szabad egyház a szabad államban! Altherr tanár (Basel) figyelmeztetett, hogy politikai szabadság útján jutottak vallási szabadságra. Mind a kettőt érdeme szerint óhajtja megbecsülni. Bowi (London) az angol unitáriusok helyzetét és szervezetét ismertette. Bourrier (France), André (Florence), Hocart (Brüssel), Eerdmann (Leyden), Southworth (Amerika), Boros György dr. (Kolozsvár) és Nath Sen (Calcutta) azt a küzdelmet rajzolták, a melyet illető hazájukban a liberalizmusnak folytatnia kell a maradisággal szemben. Loyson urnó, a keleti nők vallásos helyzetét, Lévy, dijoni rabbi, a haladó judaizmus vezérelveit, Pfleiderer (Berlin) a megváltás tanának ősi forrásait mutatta be művészi világlátásban. Carpenter (Oxford) a testamentumi tanulmánya, Barrows (Amerika) humanitárius eszméi, de kivált Loyson atya szónoki előadása a monotheismusról mindnyájunkat elragadott. Hugenholtz (Amsterdam) az egyház és a szabad gyülekezetek viszonyáról, Tarrant (London) szociális kérdésekről, Réville (Páris) az egyház és állam szétválasztásáról értekezett. Ezenkívül megkoszoroztuk Servét M. emlékét. A következő kongresszus Bostonban (Amerika) lesz három év múlva. (P. E. I. L.)

Küzdelem az alkoholizmus ellen. Dr. Lukács György kultuszminiszter a múlt héten rendeletelt intézett a kir. tanfelügyelőkhöz az alkoholizmus ellen való védekezés tárgyában. A küzdelmet a miniszter az ifjusági egyesületekben kívánja felvenni. Kötelességévé teszi az ifusági egyesületeknek, hogy küzdjenek az alkoholizmus ellen a rendelkezésére álló minden eszközzel. Ez eszközöknek a felvilágosítást, a visszatartást, elrettenést és a példát nevezi meg. Ez okokból elrendeli, hogy az ifjusági egyesületek összejeveleiben, lehetőleg minden hónapban egyszer az alkoholizmus veszedelméről előadások tartassanak. Ezen cél megkönnyítésére az ifjusági egyesület könyvtára számára alkalmas szakművek szerzendők meg. Elrendeli valamely oly lapnak vagy folyóiratnak megrendelését, mely az alkoholizmus elleni mozgalomról és annak eredményeiről állandóan értesítéseket közöl és a küzdelem gyakorlatilag kipróbált, célravezető módjait is ismerteti. Az ifjuságnak az alkohol élvezetétől való visszatartása céljából alapszabálytervezet 4. §-ában felvett tilalmat, hogy t. i. az egyesület köréből a szesz italok élvezete ki van zárva, a legszigorubbán érvényesíteni kell. Az egyesület körén kívül is kísérje figyelemmel tagjait. Részint az elrettenés, részint a szemléltetés céljaira fali képek megszerzését ajánlja és engedélyezi a miniszter. A rendelet végrehajtásával a tanfelügyelőket bizza meg, s jutal-

mazni kívánja azokat a tanítókat, kik az alkoholelles munkájokkal a legtöbb eredményt érték el.

Nyilvános köszönet. Az „Erdélyi Protestáns Lap“ 1905. évi 34. számában említés történt ama szép egyházi ünnepélyről, mely Szász-Régenben ez évi aug. hó 20-án folyt le a ref. templomban. Ez alkalommal avatott fel egy imádkozni szerető lélek, özv. Bocz Elekné szül. Szilágyi Károlina ajándéka, az új orgona. A nemeslelkű tiszteletes asszony vallásos lelke sugallatát követte s néhai férje óhaját teljesítette, midőn egyházközségét egy 1700 kor. ért. szép orgonával meglepte. S bár istenisztelet után a görgényi egyházmegye esperese az egyházközség köszönetét szép szavakban tolmácsolta és az egyházközség nevében néhai lelkész, Bocz Elek sirját megható beszéd kíséretében megkoszorozta, mégis nem mulaszthatom el, hogy itt, a nyilvánosság terén is, az egyházközség tagjainak hálás köszönetét ki ne fejezzem, kérve a jó istent, hogy az istenesen élő tiszteletes asszonyt még nagyon sokáig éltesse. Az ünnepély ritka nagyszámu közönséget vonzott a templomba s oly lélekemelő, magasztos volt, hogy a jelen voltak meghatottan valamennyien résztvettek utolsó perczig mindenben. Nem hagyhatom említés nélkül, hogy egyházmegyénk agilis esperese, Csekme Ferencz, ki csendesén, de állandóan s páratlan szorgalommal munkálkodik s nem sajnál időt, fáradságot, ha egyházmegyéje ügyeit előre viheti, nagyban hozzájárult az ünnepély sikeréhez. Nemcsak lélekemelő, gyönyörű felszentelő imája, de kis fiának, Csekme Tamásnak ártatlan gyermekszívű fakadó szóló-éneke is mélyen meghatotta a közönséget. O. Weress Sándor sárpataki lelkész magas szárnyalású beszédét mondott, melynek minden gondolata lekötötte a hallgatók figyelmét s szebben aligha lehetett volna megoldani a többszörös témát, melyre az istenisztelet alkalmat szolgáltatott. Az urasztalához, mely új kenyérrel volt megterítve, az egész gyülekezet kivétel nélkül hozzájárult. Este az egyházközség másorral egybekötött táncestet rendezett, melynek tiszta jövedelme, az 53 kor. 50 f. felülfizetés is ideszámítva, 112 k. 10 f. tesz. A helyett, hogy névszerint megnevezném, kik az estélyen közreműködtek s az estély lényét emelték, valamint azokat, kik felülfizetni sziveskedtek, az egyház nevében hálás köszönetemet nyilvánítom. Szászrégen, 1905. szept. 4. Szász Márton, adm. lelkész.

Hálás köszönet. Magyarlétai születésű, dédai körcsoport megyénk tiszteletreméltó aljegyzője Fülöp János nyugalmazott csendőrmester és nagyon tisztelt neje, marosvásárhelyi születésű Unger Rozáliának, a kik is a dédai főkegyházunk több mint 18 évi fennállása óta egyházunkat szíves jóindulatukkal, vallásos kegyeletökkel mindig ápolni kegyesek voltak. Templomunk nem lévén a 96 lelkészt számláló hivek részére. Templomhelyiségül saját lakásukat jóindulattal, vallásos kegyelettel felajánlották. A beszolgáló lelkészt és kántort és fogataikat, nem különben az egyházmegyei vizsgáló bizottságot kegyetes, vallásos szíveséggel fogadták. A templom építési költségeire jó ismerősöktől már több mint 40 (negyven) koronát összehoztak. Az építendő templom helyiség megvásárlására feledhetetlen emlékü érdemeket szereztek. Mindezekért fogadják a nyilvánosság előtt hálás köszönetünk kifejezését. A jó Isten nyujtsa számos évekre áldásos életöket, hogy az anyaszentegyház javára olyan lelki buzgósággal, mint eddig, tudjanak sáfárkodni, az Úr Istennek kegyelmes jóvoltából. Déda teljesen román község, mióta Fülöp János úr, oda telepedett a hiveket úgy összehozta, hogy az Isteniszteleten 30—40 mindig megjelenik. A családokban mind magyarul beszélnek. Mindezek Fülöp János úr érdemei. Mivel a szegény munkás népet pártfogolja, buzdítja, velük folytonosan érintkezve a magyar szellemet és Egyházunk iránti ragaszkodást éles figyelemmel, tőle kitelhetőleg éleszti. Fogadja hálás köszönetem. Csiki Károly, adm. lelkész.

GYÁSZROVAT.

Báthori János királyfalvi ev. ref. lelkész, volt 48—49-es honvéd aug. 31-én, éjjel 3/4 12 órakor, munkás életének 80-ik, második házassága 36-ik, lelkészi hivataloskodásának 50-ik évében, 4 heti szenvedés után elhunyt. A ki nemes szíve nagy szeretetének jutalmául övéi és hivei

mérhetetlen szeretetét nyerte meg, a kit fedhetetlen, tiszta jelleme, lelkének, kedélyének nemessége miatt egy hosszú életen át mindenki igaz becsüléssel vett körül, nincs többé! Elhalt a szó az ajkon, mely oly sokáig, oly sokaknak a szenvedések közt vigasztalást, a csüggedés közt új erőt adott! Egyike volt legjobb, legderékabb munkásainknak: maga is kiváló munkásokat adott hazánknak és egyházunknak, gyermekeiben. Báthori Gyula enyedi tanár benne édes atyját gyászolja. Gyászában részvétellel osztozunk. Emléke áldott!

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1058—1905.

PÁLYÁZAT.

A küllői ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *szászdányáni* egyházközség lelkipásztori állására pályázat hirdettetik.

Javadalom díjlevél szerint: tisztességes lakás és gazdasági melléképületeken kívül, 4 h. 705 □ öl szántó haszonélvezete 42 kor. értékben; 400 □ öl erdőből évenként 20 szekér ágfá értéke 26 kor., készpénz különböző alapok járandóságából 90 kor. 04 f., termény jövedelem (kepe) értéke 104 kor. 67 f., stóla 8 kor.; összes jövedelem 270 kor. 71 f., melyből 13 kor. 76 fillér engedélyezett kiadás. Allami kiegészítés 1343 kor. 05 f. Vallástanításért az államtól 100 kor.

Pályázati határidő 1905. október 1.

A szükséges okmányokkal felszerelt folyamodványok nt. Nagy Domokos esperes aához küldendő Kutyfalvára. Kolozsvárt, 1905. szept. 7.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 494—1905.

MEGHÍVÓ.

A széki ev. ref. egyházmegye évi rendes közgyűlését Szamosujváron, f. évi okt. hó 3-án d. e. 9 órakor kezdődőleg tartja, megelőző nap d. e. 1/2 10 órakor tanácsülés, d. u. 4 órakor pedig egyházi értekezlet tartatik, melyekre a tagokat van szerencsém e helyen is tisztelettel meghívni.

A közgyűlés főbb tárgyai: esperes, főjegyző, tanügyi előadó, számvevő, orsz. közalapi és gyámoldai pénztáros jelentése. Egyházmegyei véleményes javaslatok megállapítása. Indítványok.

Retteg, 1905. szept. 10. *Sófalvy Károly*, esperes.

Sz. 45—1905.

FELHÍVÁS.

Ez uton is felhívom a kolozsvári ev. ref. egyházmegyéhez tartozó lelkész aai becses figyelmét arra, hogy mindennemű nyomtatvány szükségleteiket — az iskolai statisztikai iveket is — nálam beszerezhetik. Egyben felkérem, hogy a jövő évi szükségleteiket méltóztassanak hozzám f. év november hó 1-ig bejelenteni.

Kolozsborsa, 1905. szept. 8.

Bokor Sándor,
nyomtatvány-kezelő.

FELHÍVÁS.

Tisztelettel kérem mindazokat, kik az okt. 17—18-án Sepsiszentgyörgyön tartandó egyh. ker. értekezleten résztvenni óhajtanak, sziveskedjenek ebbeli szándékukat velem mielőbb tudatni, hogy az elszállásolás felől idején gondoskodhassam.

Sepsiszentgyörgy, 1905. szept. 11. *Koréh Endre*,
ref. lelkész.

Sz. 1322—1905.

ÉRTESÍTÉS

a *szilágyszolnoki ref. egyházmegye* lelkészi kara részére.

Tiszteletes lelkésztársaimat ezen az uton is értesitem, hogy a folyó hó 17-től október 1-ig nem leszek itthon a kanonika vizitáció miatt. Felkérem azért lelkésztársaimat, hogy ezen idő alatt minden egyházukat és személyüket érdeklő ügyben nt. Botka Károly e. m. direktor urhoz sziveskedjenek fordulni.

Tasnád, 1905. szeptember 11-én.

Bartha Dezső, esperes.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

A theologia.

(Tanév-megnyitó beszéd 1905. szept. 10.)

(Folyt. és vége.)

A tudomány a maga tanítványaitól tudományos értelmet kíván csak, bizonyos felfogási képességet. A theologia ellenben a theologustól az Isten iránt való engedelmisséget követeli meg, mint a mely erkölcsi oboedientia nélkül valaki theologussá soha sem lehet. Az élő Istent, az Atyát csak az ismeri meg, csak az tud róla bizonyosságot tenni, a ki az Ő akaratát teljesíti.

A hit is nem elhívés, még kevésbé érzélgés, hanem az élő Isten előtt meghajló engedelmisség. „Hitt Ábrahám Istennek“, ezt akkor jegyzi meg az Irás, mikor előbb elmondotta, hogy Ábrahám miként engedelmeskedett és magáról Jézusról, mikor a legnagyobbat mondja, azt mondja a Héberrekhez írott levél, hogy „engedelmes volt mind halálig, még pedig a keresztfának haláláig“

Megfordítva a hitelenség is nem annyira az észnek tagadása, nem az érzelmeknek közönyössége, mint inkább az akaratnak az elenszegülése. Az értelem könnyen hajlandó, egészen rideg logikai okoskodások és syllogismusok láncolatán át elismerni az Isten létezését. Az érzelem világ meg egyenesen szeret is belemerülni az istenségbe és jól esik neki a tőle való függés érzete. A költői képzelet mindennél szebbnek találja azt a felső szellemi világot, a melynek virányain elédeleg, elgyönyörködik, elábrándozik és boldog, ha odafenn járhat angyalok és szeráfok társaságában s hallgathatja az égi harmoniát. De mikor arról van szó, hogy annak az Istennek az akaratát kell teljesíteni és az én akaratom alá kell rendelni annak a törvénynek, a mely az én önző hajlamaimat akarja megtörni s a mely uralkodás helyett szolgálatot, szeretetet kíván, akkor az akarat kezd ellenszegülni

s ez tagadja meg az engedelmisséget. Az a tarsusi Saulus is az eszével hamar megértette a Messiást, hiszen ismerte mind a messiási jóslatokat; érzései vágyva vágytak a messiási kor után és ő is várta népének, az Izraelnek vigasztaltatását és váltságát; de a mikor azt látta, hogy a Krisztus engedelmisséget követel tőle, az Isten előtt való megigazulásnak olyan új és egészen más föltételeit kívánja, mint a milyenek szerint ő eddig üdvözülni akart, akkor az akarata szegült ellene. Az „öszön“ ellen rugódozott s hajlandó lett volna a Krisztusnak utolsó tanítványát is kiirtani s vele együtt a Krisztusnak emlékét is eltörölni, csakhogy neki ne kelljen a Krisztusnak engedelmeskednie. S mikor a viaskodásban, a harcban épen az akarat kényszerített engedelmisségre, akkor lett Pállá és akkor nem kívánt már semmi egyébről tudni, mint Arról, a ki meghalt a mi bűneinkért és feltámadott a mi megigazulásunkért, mert az iránta való engedelmisségben lett szabaddá, erőssé és talált békességet és megigazulást.

Egy Jeremiás egész kétségbeesetten és megrázólag arról panaszol, hogy az Urnak ígéje neki csak bántására volt. Nem is tesz többé róla bizonyosságot, hanem talán szépen visszavonul majd anathóti földcskéjére és ő is, mint a római költő, boldognak fogja tartani azt, „qui procul negotiis“ élhet s ökröcskéivel szánthatja a „paterna rurát.“ Az engedelmisség rázza meg egy pillanatra úgy vélt bilincseit; de már sokkal tovább engedelmeskedett és élt közösségben az ő Urával Istennel, semhogy az ezen közösségből a tagjaiba oltatott égő tüzet elolthatta volna. Egy Illyésnél is nem az értelem tagadja meg Izrael Istenét, nem a rajta csüggő érzés szakad el tőle, hanem az akarat, az engedelmisség akarja felmondani a szolgálatot, a mikor látja maga előtt az ereje feletti utat és fáradtan leül és kívánja inkább a halált. Ő is azonban sokkal hosszabban érintkezett már Jehovával és tapasztalta annak megsegítő és megtartó erejét,

semhogy ne lett volna neki elég egy újabb parancsolat és meggy és teljesíti kötelességét.

Tudom, hogy önök közül sokak előtt egészen szokatlan, hogy ne mondjam, e pillanatban talán mystikus, érthetetlen dolgokról beszéltem. De ez se tőlünk ne riassza el önöket, se a theológiától, a mely önmagában még a tudnivalók között is a legfelségesebb, a mivel csak emberi elme foglalkozhatik; hátha még aztán megérik lelkükön az isteni lélek szárnycsapását és benső világuk Bethesda-tava tőle hullámvásba, mozgásba jó, hogy a hullámok felüldítsék és meggyógyítsák önöket.

Most nem akarok semmit praeoccupálni; nem kívánok önökre semmit rákényszeríteni, még kevésbé tekintély szavával rájuk erőszakolni, csak arra kérem, hogy őszinte lélekkel, nyílt szívvel, felfedett orczával jöjjenek velünk s tegyük meg együtt az utat a Hóreb hegyétől Sinain és a pusztán át a Golgotháig és az Olajfák hegyéig. Nézzék meg mindenütt az élő Istennek lábnymait, mert ő ment itt keresztül. Lássák meg tényeit. Aztán figyeljék meg az ő munkáját az ő anyaszentegyházának históriájában. Kijelentéseit az emberi szellem munkásságában, ihletett alkotásaiban. Előítélet, elfogultság, készakarva való ellenszegülés nélkül csak próbáljanak meg engedni az élő Isten kegyelmi hatásainak; engedjék az ő szent lelkét közöttük és bennük munkálkodni. Majd meglátják, hogy az Urnak lelkével való emez élő összeköttetésből miként származik mind teljesebb növekedés és miként lesz lelkük tele olyan békességgel és boldogsággal, szabadsággal és szeretettel, hogy majd önök is azt mondják, hogy „lehetetlen nem szólanunk azokról, a miket láttunk és hallottunk!” És ha önök azok felől fognak tanubizonyságot tenni, a melyek előttük feltétlenül bizonyosak és azokat hirdetendik, a melyeket egy, az Isten iránt való engedelmisséggben töltött életközösségből merítettek: akkor az igehirdetés nem teher, nem munka lesz, hanem atúláradott lélek, szív és akarat szabad, önkénytes, boldogító és égi örömet szerző ténye. Szavaikból magának az élő Istennek élő hatásai szólanak és az emberek megint hinni, remélni, szeretni fognak s keresni fogják azt az Urat, a kit most épen azért nem ismernek, mert nem neki engedelmeskednek!

Isten hozta önöket mindnyájukat ez intézet falai közé!

S a midőn szívesen köszönténém Önöket a Nagytiszt. tanári kar nevében is és kívánám, hogy körünkben érezzék jól magukat, az 1905—6. tanévet ünnepélyesen megnyitottanak nyilvánítom.

Kenessey Béla.

MALOMVIZI KENDEFFY GYULA.

1839—1905.

Még szívünkbe csendülnek a Mikó-ünnep akkordjai s ime egy szinte hasonló névvel lettünk ismét gazdagabbak. És szinte jól esik e nevet leirunk most, midőn nehéz politikai tusákban vérzik nemzeti életünk. Nem a szóharczok, a tetteknek, alkotásoknak volt embere. Előkelő származása, történelmi neve, olcsó dicsőség hajhászására nem csábították soha, feltűnési vágy nemes lelkét nem zavarta soha. Zajtalanul, de lankadást soha sem ismerve dolgozott szüntelen. A magyar fajnak és a magyar földnek rajongó szeretete töltötte el egész valóját. Vasakarattal, páratlan szorgalommal és önmehtagadással dolgozott, gyűjtött, mint a méh, egy hosszú életen keresztül, csakhogy minél többet visszaszerezhesen az idegen kézre került magyar földből. Hogy nagy célját valósíthassa, az „egyszerűség mintaképe” lett. Nemes lelkét két nagy gondolat foglalkoztatta: a magyar kálvinista egyház megerősítése s az elhullott dzsentri osztály talpra állítása és mindkettő rajongással szeretett nemzete szempontjából. Jól ismerte nagy történelmi hivatását nemzeti életünkben, a magyar protestáns egyháznak és az egyre gyengülő magyar dzsentri osztálynak. Ezért áldozza e kettőnek, egy hosszú életnek nagy önmehtagadással, vasakarattal, szívós kitartással, soha sem lankadó munkássággal összegyűjtött gazdag gyümölcsseit.

Míg lelke elborul afölött, hogy a magyar birtok egyre és mindinkább kihull a magyar nemesi osztály lába alól, idegen gazdát cserélve, azon töpreng szüntelen, hogy őseinek vérével és sohasem lankadó munkásságának verejtékcseppeivel gazdagon megöntözött földje, birtoka miként maradhat beláthatatlan időig magyarnak.

Mig ugy apai, mint anyai ágon levő legközelebbi rokonairól malomvizi Kendeffy Lajosról és Rettegi Lászlóról bőkezűen gondoskodik, egy csapással az erdélyi magyar kálvinista egyház legnagyobb pátronusai sorába lép, 120,000 (egyszázhuszezer) koronás alapítványával.

Az erdélyi részeknek nemzeti szempontból egyik legveszélyeztetettebb pontján, a Mezőségen élvén leugyszólván egész munkás életét, látván azokat a sötét fellegeket, melyek a mezőségi (nemzetiségi) tenger fölött nemzeti életünk egét borítják és erősen meglévén győződve, hogy a magyar protestánsizmus élete, erősödése és virágzása végeredményében Magyarország élete, erősödése, virágzása, aki tehát a magyar kálvinista egyházat erősíti, a magyar haza jóllétét munkálja, mint forrón szerető szülői emlékét nagy kegyelettel őrző egyetlen fíu, „az egyetlen gyermek által örök időken keresztül fentartani óhajtott kegyelet emlékét is” akképpen rója le, hogy Mezőméhesen egymaga magyar kálvinista egyházat alapít, templomot épít s a modern igényeknek megfelelő papilakkal és papi fizetéssel, minden időkre biztosítva, beállítja a papi állomást. Aki ismerni tanulja, hogy egyedül a magyar templom az, mely a szétszórtan élve, még el nem oláhosodott magyarságot magyarnak megtarthatja; lelkébe új életet önthet: minden időkre méltányolni fogja Kendeffy Gyula nagy cselekedetét — és áldani fogja emlékét. Márkánosan jellemzi határozott egyéniségét saját maga készítette sírfelirata is:

„Itt nyugszik Kendeffy Gyula az egyszerűség mintaképe. Csak így lehet tisztességes uton vagyont szerezni. Tanulj példáján magyar, mert ma-holnap idegen kézre kerül drága ezeréves hazád földje.”

Halála alkalmából a gyászoló család feje és a nagyenyedi egyházmegye a következő gyászjelentőket adta ki:

„Malomvizi Kendeffy Lajos a maga, családja, valamint a nagyszámu rokonság nevében mély gyászba borultán, fájdalomtól megtört szívvel jelenti, hogy unokabátyja, malomvizi Kendeffy Gyula f. évi szept. hó 12-én reggel 9 órakor hosszas szenvedés után, áldásos életének 68-ik évében Szászsebesen elhunyt.

Egy jóságos szív szünt meg dobogni, egy nemes élet szövétneke aludt ki, egy mindenekfelett fáradhatatlanul munkás, igaz férfiú hunyta szemeit örök álomra. A Kendeffy-család jövődjének és a magyar kálvinista-egyház felvirágzásának áldozta soha sem lankadó munkásságának gazdag gyümölcseit. Jóságos lelke egy magasabb létbe szállt elvenni az igazak jutalmát!

A drága halott porrészei Szászsebesből folyó hó 14-én d. u. 5 órakor fognak a halottas háznál tartaneó rövid ima után az elhunyt mezőméhesi birtokára szállítani és ott folyó hó 16-án d. u. 2 órakor az ev. ref. egyház szertartása szerint, a családi sirkertbe örök nyugalomra helyeztetni.

Emléke legyen áldott! Nyugalma legyen zavartalan!

Szászsebes, 1905. szept. 12.“

„A nagyenyedi ev. ref. egyházmegye szomorodott szívvel és kegyeletes érzéssel tudatja, hogy méltóságos malomvizi Kendeffy Gyula nagybirtokos, a mezőméhesi ev. ref. egyház kegyesszívű patronusa, f. évi szeptember hó 12-én Szászsebesen, életének 68-ik évében jobblétre szenderült.

A megboldogultban egyházmegyénk egy kiváló hazafit, a mezőméhesi ev. ref. egyház örök időkre megalapítóját, a régi idők nagynevű patronusainak egyik mintaképét gyászolja.

A kegyes szívű patronus hült porai f. hó 16-án d. u. 3 órakor fognak az ev. ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra helyeztetni Mezőméhesen.

Emléke legyen áldott, nyugalma csendes!

Marosujvár, 1905. szept. 13-án.“

Életrajzi adatai különben következők: Született 1839. május 5-ikén. Malomvizi Kendeffy István és sombori Sombori Amália házasságából, Tordán. Tanulmányait a reformátusok kolozsvári kollegiumában végezte. Innen a századokon keresztül Kendeffyek által birt mezőméhesi birtokára ment gazdászkodni. Fáradhatlan és igazi mintagazda lett. A szüleitől örökölt vagyont több mint megtízszerezte. Nagy ősei honszerző munkáját a békességes idők fegyverével, lankadást nem ismerő munkássággal folytatta. Vas-szorgalma, vasakarata, mintagazdasága és puritán tiszta jelleme általánosan szeretett és tisztelt alakká tették. Családot nem alapított. A vezérek korára emlékeztető hatalmas alakja, kifejezetten magyar jellegzetes arcza, tiszteletet parancsoló, mély, határozott tekintete egyaránt éreztették egyéniségének súlyát. Daliás és erős szervezetét ezelőtt pár évvel betegség támadta meg. Hosszasan dacolt az emésztő korrall. Hosszas betegsége alatt, gyöngéden szerető nemeslelkű unokaöccse, Kendeffy Lajos és családja körében élt Szászsebesen. Az éjjeket átvirrasztó meleg szeretet igyekezett enyhíteni nagy szenvedéseit, 12-én bekövetkezett haláláig.

Oh, hogy az odaadó, gyöngéden őrködő, gondozó szeretet sem lehetett gyógyító balszam nagy szívére!

Temetése nagy részvét mellett Szászsebesen, a hol elhunyt és Mezőméhesen folyt le. Szászsebesen a diszes ravatal fölött Benedek Károly alvinczi ref. lelkész, egyházmegyei főjegyző tartott megható imát és bucsuztatót. Aztán a vasuti állomáshoz vonult a nagy menet, melynek soraiban, a gyászoló családon kívül ott láttuk: gr. Bethlen Balázs orszgy.

képviselőt, Hollaki Ferenczet, Tóth Miklós járásbirót, az erdőhivatalt, Dörr Albert polgármestert, Szászsebes egész előkelőségével. A robogó vonat Mezőméhesre szállította drága terhét, a hol a munkás élet legjava lefolyt.

Gyászlobogókat lengetett a szél Mezőméhes nagyobb épületein. Az ősi hajlék gazdag gyászpompát öltött; a Czetz kolozsvári temetkezési intézetét dicsérte a drapéria, melyről a Kendeffy-család nagyított alaku ősi czimerei sem hiányoztak. A fényes ravatal gyönyörű koszoruk borították, melyek közül megemlítjük a következőket: Gyönyörű élővirág koszorut helyezett Kendeffy Lajos és neje e felirattal: Felejthetetlen Gyula bátyárknak — Lajos és Olympia; A jó Gyula bácsinak — Lala; Gyula bátyjának — Rettegi László; Gyula bátyánknak — Katinka és Margici; A derék szomszéd urnak — Ilyés Albert és családja; Kendeffy Gyulának gróf Béli Ákos főispán; Kendeffy Gyulának, a nagy embernek — gróf Bethlen Balázs stb. stb.

Folyó hó 16-án már a délelőtti órákban, a fejedelmi Erdély minden tájiról érkeztek a notabilitások, hogy lerójják a kiváló ember ravatálánál a kegyelet adóját.

Az erdélyi egyházkerületet dr. Bartók György püspök képviselte, kifejezve az egyházkerület mély részvétét. A kondoleálok hosszu sorát malomvizi Kendeffy Lajos, a gyászoló család feje fogadta. Pontban délután 2 órakor vette kezdetét a temetés. Ott voltak a többek között gr. Béli Ákos főispán, gróf Béli Ferencz, Ilyés Albert nagybirtokos, Hollaky Arthurné főispánné. Gróf Bethlen Balázs orsz. képviselő, a Rettegi és Geréb családok, Jancsó Lajos esperes a nagyenyedi egyházmegye papságával. Dr. Elekes János, dr. Szathmáry Zoltán, dr. Bigniv, dr. Horrovitz kir. közjegyző, Elekes Márius, ifj. Bartók György, Bartha kir. áll. jószágigazgató, Molnár Sándor, Gönczi nagybirtokos, Benedek Károly egyházmegyei főjegyző, a Mezőség apraja-nagyja stb.

Zsigmond Ferencz kolozsvári kántor, sziveket megható szép énekével vette kezdetét a gyászszertartás. Jancsó Lajos esperes szép imája után ismét Zsigmond Ferencz gyönyörű éneke hangzott fel. Aztán dr. Bartók György püspök magas szárnyalásu eszmékben gazdag, hatalmas emlékbeszéde következett, méltatta az elhunyt nagy erőneit, halhatatlan erőneit, a ki egy egész életet szakadatlan munkának gazdag gyümölcseitől megáldottan tudott a Kendeffy névnek, s szélesebb értelemben vett családjának és a magyar kálvinista egyháznak ezáltal rajongva szeretett hazájának szentelni, a ki a régi nagy pátronusok sorában Bethlen Gábor, Rákóczi, a Mikó Imrék és Kun-Kocsárdok neve mellé irta föl nevét, ragyogó betűkkel. Szem nem maradt szárazon. Érezte mindenki, hogy egy történelmi alak koporsója mellett áll. Felzugott ismét a szives hurjait megreszkettető gyászdal s a diszes érczkoporsót a hat lótol vont halottas kocsira helyezték. — Hatalmas áradatban megidült a menet a családi sirkert felé, hol édes szülői mellé helyezték a drága hamvakat. Még egyszer felhangzott a gyászdal, elhangzott Jancsó Lajos szép bucsuztatója s szét oszlott a gyászszereg. Egy igazi ember emlékét vive magával. Ha a gazdag örökségben részesült család nyomdokán járva féltékenyen őrizi meg történelmi nevét s becsüli meg hagyatékát; ha a mezőméhesi új magyar egyház buzgón tölti be nagy nemzeti hivatását: zavartalan lesz siri álma és zavartalan a mennyekben örök boldogsága!

Vajha úgy lenne!

Benedek Károly.

Indokolás.

(Folytatás.)

A házasulók esketésének és az egyházkezelő anyák megáldásának rendjében indokolásra szoruló dolog nem fordul elő; úgyszólván a tényleges szokásnak a másolatai azok. Ajánljuk elfogadásra.

A temetésről szóló cikkelyben mindenekelőtt azt kellett megállapítanunk a 34. §-ban, hogy a temetés istenítisztelet, tehát végrehajtásához mindazok a személyi tényezők szükségesek, melyek az istenítiszteleten közreműködnek. És ez egyszersmind tiltakozás is az ellen a pápistás felfogás ellen, hogy a temetési szertartás, mint a megholt beszentelése vagy megáldása, magára a megboldogultra irányul. E szertartás által nem annyira a halottnak teszünk tisztességet, mint inkább az élet és halál Ura előtt fejezzük ki gyermeki megadásunkat, a halál félelmei és fájdalmai ellen nála keresvén a vigaszt és a menedéket. Komoly gyászünnepe, a mulandóság gyászünnepe a temetés, amelyen mégis a halálon való győzelemnek, a feltámadásnak és halhatatlanságnak hitét kell ünnepelelnünk. Ebből az ünneplésből a megboldogultnak annyi juthat csupán, hogy ennek a hitünknek kifejezését ő reá is vonatkoztatjuk, s hogy porrá válандó tetemeinek csendes pihenést kívánunk. Sorsa eldőlt itt a földön és eldőlt az bizonyára Istennél is; azon mi már nem változtathatunk. Óvjuk meg hát temetési szertartásunkat a hiábavaló, téves és keresztyénellenes ábrándoktól!

35. §. Kívánatos lenne, hogy a temetési szertartás nálunk is, mint több külföldi egyházban, egy helyen és pedig a temetőben menne végbe. Amde ezt egyszerre életbe léptetni részint alkalmas helyiségek hiánya, részint a sokféle helyi szokás miatt nem lehet. Minthogy pedig a szertartás helyének megállapítása nem csupán a lelkész tetszésétől, hanem a helyi körülményektől is függ: ezért célszerűnek látjuk ezt a jogot a presbitérium hatáskörébe utalni, annyival is inkább, mivel ennek a kérdésnek eldöntése tulajdonképpen azt is magában hordozza, hogy a szokásos szertartások közül melyiket tartja a legcélszerűbbnek a presbitérium? Jobb, ha nem a lelkészre, hanem a presbitériumra támasztjuk ezt, ha a netaláni túlzó követelésnek nem a lelkész, hanem a presbitérium akaratát, egyszersmindenkorra szóló határozatát szegezzük ellenébe. Ha a lelkész változtatást tart szükségesnek a helyi szokáson, ezt a presbitériummal való egyértelműségre jutás útján teheti meg. A temetés idejének (órájának) kitűzése azonban egyedül a lelkészt illeti meg.

36. §. Temetési szertartásunknak leginkább háromféle formája van, u. m. a prédikációs, gyászbeszédes vagy oráció és a könyörgéses temetés; az elsőnek helye a templom, a két utóbbié a halottas ház, illetőleg az udvar. Ennek a háromnak is többféle változata van. Éppen ezért a szigorú egységesítés itt lehetetlen. Legtanácsosabb a nevezett háromféle szertartást elfogadni és jóváhagyni. Válassza ki és állandósítsa azok közül mindenik presbitérium azt, amelyiket a helyi viszonyok szerint jobbnak látja.

A templomi szertartásos vagy prédikációs temetés rendje, már csak a rövidség okáért is, majdnem az maradna, ami eddig is volt, csak hogy ez is a lelkész fohászával kezdődne az urasztalánál, mint a közönséges istenítiszteleten. További számai akként következének, amint illető helyén azt leirtuk s csak azt emeljük még ki, hogy itt nem megáldásnak kell a lelkész végzendőket befejezni, — az, mint a halottra irányuló, csupán a sirnál van igazi helyén — hanem valamely alkalmas bátorító vagy vigasztaló szózatnak, amely mindenestre a szentírásból veendő.

A gyászbeszédes és könyörgéses temetési szertartás rendje ugyanaz maradhat, ami eddig is volt,

csupán azt kívánjuk, hogy a szertartást itt is fohász vezesse be s arra következzék az éneklés és a többiek, a megáldás kivételével, mely ezeknél is a temetőre marad.

A 37. §. az uti éneklést tiltja meg. Ezt részint istenítiszteleti elveink, részint egészségügyi és célszerűségi követelmények teszik szükségessé. Énekelni nálunk a gyülekezetnek a joga. Az pedig a temetési menetnél vagy énekel vagy nem énekel. Ha énekel: kénytelen megállni és az a temetés kívánatos gyors bevezését késlelteti; ha nem énekel: akkor azt másal, akár énekkarral, akár gyermekkarral helyettesíteni felesleges. Aztán, kivált kedvezőtlen időben, vesztélyes is, különösen az iskolás gyermekeknek.

A vesztélyes felekre nézve is terhesebb így a különben is nehéz és fájdalmas út, kivált ha gyakori megállásokkal van az összekötve. Nagyobb gyülekezetekben, ahol több temetést is kell egy délután végezni, úgy a lelkész, mint az énekezőt túlságosan leköti és terheli. Végül a finomabb izlést is kihívja maga ellen. Kisérő dalnak legtermészetesebb a zokogás és a harangszó.

38. §. A temetési szertartás a temetőn ér véget, a sirnál, amikor a koporsót vagy a sir peremére teszik vagy a sirba bocsátották le. Ez, mint az egész szertartásnak befejező része, csak egyféle és minden esetben csak egy lehet. A holtak országában nincs helye a különbségtételnek és amit még mondanunk kell, az sem lehet más, mint a feltámadás hitének rövid, velős kifejezése s néhány áldó szó vagy végső Isten-hozzád a nyugodni tért után. A temetői vagy siri liturgia-részletet egészen kötötté kell tennünk és minden halottunk sirjánál, akár kicsiny, akár nagy, akár király, akár koldus volt a megboldogult, ugyanazt kell tennünk és mondanunk. Ebben a szó és személyválogatás nélküli liturgiában nyilatkozik meg itt a helyzet felemelő komolysága és megcáfolhatatlan igazsága. Ezért javasoljuk, hogy a gyülekezet egy versnyi éneke után, amely itt a koporsó elhelyezésére megkívántató időért is szükséges, egy igen rövid, az I. Kor. XV-ből összeállított beszéd következze, melyet nyomon kövessen a halálon vett győzedelmet hirdető énekvers: „Nincs már szívem félelmére;” ezután egy szintén kötött megáldás és záradékul ismét egy gyülekezeti éneklés.

A 39. §. felvételét bizonyos illetéktelen követelések és a hitelveinkkel ellentétes gyakorlat elhatalmasodása ellen ajánljuk. Nálunk a temetési szertartás a gyászistenítisztelet s azon túl már nincs miért tartanunk istenítiszteletet. Ez elvi álláspontunk és ez általánosságban elegendő oltalomnak is, esetleg fegyvernek is, amde, minthogy lehetnek és vannak is olyan halálesetek, amelyek bár nem a gyülekezetek körében következnek be, de a gyülekezetet mégis igen közlőre érintik, aminők p. o. a fejedelmnek, valamely kiváló hazafinak vagy egyházi vezérembernek kidőlése; ilyenkor a legtöbb gyülekezetnek, még ha akarná sincs módjában az illető nagy ember temetésében részt venni; ugyanazért az ily esetekben, de csak úgy, ha illetékes egyházi főhatóságaink, a konvent vagy egyházkerület rendeli, — a temetés után is tartható gyászistenítisztelet. Máskülönben elvileg nem szabad.

A 40. §. bár rokontermészetű az előbbivel, de mégis eltér attól annyiban, hogy a szertartásaink szerint eltemetett egyházi és iskolai vezéremberket a temetési szertartáson kívül még külön emlékbeszéd is megilleti és ezt az arra érdemesülteknél meg is kell tartani. Amde ez már nem istenítisztelet, hanem az illetők emlékének, érdemeinek működésük helyén, tehát a fórumon való méltatása és így sohasem liturgiai formában, hanem csak ünnepélyesen, sohasem a templomban, hanem a gyűlésteremben kell megtartani.

A lelkészszentelési szertartásról szóló javaslat különösen két elvre támaszkodik; az egyik az, hogy annak kiszolgáltatása nem püspöki, hanem általános lelkészi jog; a másik az, hogy ezt a szertartást is bele kell vinni a gyülekezeti, a népéletbe. Itt az ideje, hogy domatikai és egyházi elveink következményeit a liturgia terén is levonjuk, illetve intézményszerűen is életbeléptessük, hogy zsinat-presbiteri egyházalkotmányunk követelményeinek ezen a téren is engedelmeskedjünk; hogy a rég elhagyott, elfeledett püspöki rendszer maradványait liturgiánkból is kiküszöböljük. Mert azt az elvet, hogy a mi papságunkban nincs rendi fokozat, elvégre is komolyan kell vennünk és olyan intézményeket, olyan szertartásokat, amelyek mégis a rendi kiváltságot és elsőbbséget istápolják, egyházi életünk egyetlenegy nyilvánulásában sem szabad többé megtünnünk. Ha elvünk az, hogy a lelkészszentelést bármely lelkész végrehajthatja az egyházi hatóság felhatalmazása alapján: akkor lehetővé is kell tennünk, hogy azt bármely lelkész végre is hajthassa, különben lassanként maga az elv is elhomályosodik, erejét veszti, és feledésbe merül. Ne feledjük, hogy az elveket csak az intézmények éltetik igazán. A másik elv az, hogy ezt a szertartásunkat is bele kell vinni a gyülekezeti életbe; népszerűsíteni kell azt. Az egyházi intézmények létesítésénél és ápolásánál arra is gondot kell fordítani, hogy a néplélekbe és népéletbe is bocsáthassák gyökérszálaikat; mert a nép a vallást, az egyházat legnépszerűbb intézményeiért szereti legjobban, még ha — amint egész multunk bizonyítja — igen terhes áldozatokat kell is azokért hoznia. A magyar kálmínista nép is szereti az ünnepélyességet, mert ugy gondolkozik, hogy a másnak adott tisztességgel, önmagát tiszteli meg. Utat kell hát nyitnunk arra, hogy ezt a természetét egyháza és papja iránt intézményesen is gyakorolhassa. Erre pedig alig találhatunk alkalmasabb, czélszerűbb intézményt, mint azt, ha a papszentelést a centralisztikus békókból kiszabadítva, az illető egyes gyülekezetekbe visszük be, hogy ünnepélyes, felemelő cselekményei által minél közelebb férközzék a szívekhez; jelentékeny osztályrészt fog jutni a lelkésznek is, a gyülekezetnek is egymás megbecsülésére s nyeresége lesz az egyházi életnek. Gyülekezeteink nagy többsége csak hirből és abból a kötelességből ösmeri a papszentelést, hogy a szentelésre menő lelkész költségeit fedezni tartozik. Pedig joga is van valamihez! Vagy nincsen-e joga ahhoz, hogy a felszentelésen jelen legyen? Hiszen lelkészének tisztessége az ő tisztessége is. Nincs-e joga arra, hogy lelki vezérének esküvését meghallgassa s hogy annak megtartásáért, lekipásztori tisztének hü betöltéseért ő is könyörgésben kérje Isten segedelmét? Hiszen a lelkészi eskü megtartásának, a lelkészi tiszt hűségese teljesítésnek áldásos eredményei legközvetlenebbül mégis a gyülekezetet érdeklik. Nem visszás dolog lenne-e az, ha a vőlegény a menyasszony távollétében esküdne annak örök hűségét? Pedig a lelkész is vőlegénye, majd élettársa az ő gyülekezetének és esküje éppen a gyülekezetével való eme belső, legtöbbször elválhatatlan viszonya által nyer reális értelmet. Nem egy távoleső, teljesen idegen gyülekezetben, hanem a lelkész saját gyülekezetében van az ő felszentelésének legilletékesebb helye, hiszen az apostolok is ott vetették kezeiket a gyülekezet előljáróira, hol ezeknek működniök kellett! Ideje pedig nem akkor, amikor már huzamosabb ideig szolgált a gyülekezetében, hanem akkor, mikor rendes lelkészi álláshoz jutván, a szolgálatát megkezdi, tehát a békőszöntéskor vagy hivatalfoglaláskor. Az ilyenkor végrehajtott papszentelés által feleslegessé válnék az a liturgiai formába semmiképpen nem szorítható közgazgatási ténykedés is, amit ujabbban lelkészbeiktatás czimén kezdünk terjeszteni és állandósítani egy-

házi életünkben, ami megint csak annak a bizonyossága, hogy az ünnepélyes után vágyódó magyar lélek önkénytelenül is érzi, hogy erre az alkalomra mégis egy nem mindennapi szertartás kellene, de hogy ez a szertartás már régen készen van s hogy ez nem más, mint a papszentelés, az csak a sárospataki theol. tanári karnak jutott eszébe 1897-ben; csakhogy ilyen tartalmu javaslatát a kerület elvetette. De hogy a javaslat mégis életrevaló volt, bizonyítja az, hogy a dunántuli kerület a pataki theol. tanári kar véleménye szerint kívánja bevétetni a papszentelést az egységes liturgiába. Ne kárhóztassuk tengődésre vagy éppen halálra, ami életrevaló; fogadjuk el a lelkészszentelésnek itt ajánlott szabályait és az új lelkész beköszönését ezzel a szertartással tegyük igazán lélekemelővé s egyttal alkalmává a gyülekezetek több rendbeli megújulásának is, önmagunknak és anyaszentegyházunknak nagyobb, bensőbb felvirágoztatására! És most lássuk a részleteket.

A 41. §-t bővebben indokolni felesleges. A mai jogállapot kifejezője az.

A 42. §. értelme az, hogy minthogy a mi papságunknak nincsenek rendi fokozatai, az esperes is, a püspök is csak pap s csak mint közigazgatási tisztviselő s mint végrehajtó közeg áll magasabb fokon; ugyanazért semmi alapja sincs annak, hogy ezek ismételt felszenteltessenek, hiszen ez egészen hierarchiai és episzkopális maradvány a mi egyházunkban. Itt az ideje, hogy a multból ránk maradt, ma már szemsértő romokat végkép eltávolítsuk a liturgiánkból!

A 43. §. előbb elvi, majd nyomban gyakorlati alapon határozza meg a felszentelő személyiségét; ez, elvi alapon, minden rendes lelkész, gyakorlati vagy czélszerűségi alapon azonban rendszerint az esperes, illetőleg a theol. és lelkészminőségű főiskolai tanárookra nézve — minthogy ezek egyházmegei hatóság alá nem tartoznak — a püspök lehet. De ez még így is hierarchiai színezetű lenne, alapelvünk pedig az, hogy a felszentelést bármely, az illetékes egyházi hatóság által felhatalmazott rendes lelkészminőségű egyén végrehajthatja; ugyanazért szükségessé vált a következő

44. §. felvétele is, mely éppen ezt teszi lehetővé, megengedvén azt, hogy a felszentelésre illetékes esperes és püspök helyett más lelkésszel is felszentelhető valaki magát; de míg egyfelől az illetékes esperes vagy püspök beleegyezése feltétlenül kikérendő, másfelől ez a beleegyezés meg nem tagadható. Ezáltal ez a cselekmény elveszti mintegy hierarchiai méregfogát és bizalmi, benső útra terelődik, ami természetesen éppen azért, hogy a felszentelő is választhatja a felszentelőt, még bensősége sebbé fogja tenni az egyébként is szívnek szóló és szívre ható szent cselekményt. A meghívandó lelkész, természetesen, lehet a püspök, lehet más esperes, lehet egy közönséges lelkész is; de önként következik, hogy egyetlenegy felszentelő sem fog e tisztre alkalmatlan vagy éppen méltatlan lelkészt választani.

A 45. §. szerint az áttért kath. lelkész, ha ref. lelkésszé lett, felszentelő; nem azért, mintha mi a kath. ordinációt becsmérelnénk, nem is azért, mintha a felszentelés ismétlését vagy pótlását szükségesnek tartanánk, hanem azért, mert csupán a mi általunk végzett felszentelési liturgiában tehet ünnepélyes fogadalmat arra, hogy lekipásztori teendőit a mi hitelveink szellemében fogja végezni. Ez alól a feltétel alól az áttért lelkésznek sem lehet kiváltsága. Régebben, a mint azt történelmi adatok bizonyítják, a lutheránusból reformátussá lett lelkészt is feleskették ami hitelveinkre.

(Folyt. köv.)

Epilogus a „Legyen világosság“ cz. két cikkhez, ajánlva a zsinati atyák figyelmébe is.

— Irta: Fogarasi Albert. —
(Folytatás.)

A hiszem, hogy a más véleményen levőket csak jóhiszemű tévedés vezette, a nélkül, hogy a tisztánlátást kizárólag magunknak követelném. Hiszem, hogy ezt nagyrebecsült ellenfeleink is így látták azal a szemökkel, a melylyel az 1903-iki határozatot hozták; a változást a zsinati hangulat okozhatta.

De térjünk a punctum saliensre, a mi kollegiumaink zsinati határozattal tervezett új szervezetére. Volna tehát az $\frac{2}{3}$ részben világi és egyházi és csak $\frac{1}{3}$ részben tanári. És miféle okból? Ugy látszik, hogy mindenelőtt az unió további valószínűsítéséért.

Mielőtt a szóban forgó tárgyról beszélnek, egy más kérdéssel kell leszámolnom.

Használt-e nekünk az unió, jobban mondva az uniformitás? Jó hatással volt-e az erdélyi ref. egyházkerület nemzeti és vallási nagy missziójára?

Szólhatnék a politikai unióról is. Hiszen a kétféle unió között is van elég kapcsolat. De ennek már igen politikai ize volna. Hogy az egyházi unió nem követte az országot, annak sem a nemzeti, sem az egyházi érdekek nem vallották semmi kárát, sőt inkább a hasznát látták. A számában s tagjainak előkelőségében hatalmas erdélyi egyházkerület az elhatalmasodott nemzetiségi áradattal szemben valóságos nemzeti erősséget alkotott. Hiszen benne volt a születésnek, rangnak, vagyonnak, műveltségnek színejava a gondnokok, választott képviselők vagy hivatalos állásuk alapján jogosultak személyében s még ma is benne van. Ki tudja, vagy talán mindenki tudja, meddig tart?.. És ebben az illusztris testületben, magyar haza, egyház és vallás teljesen koordinált fogalmak voltak; csak egy czélt ismertek: a haza boldogulását. Ennek sohasem szabad másképen lennie. A babyloni vizek fölött szomjan (!) kesergő „Pásztor“ azt is fölemlíti, hogy valaki az erdélyi ref. egyházkerületi közgyűlést a régi erdélyi országgyűlések utódának nevezte. Nem tudom, hogy más mondotta-e, de arra emlékszem, hogy én egy alkalommal mondtam ilyesmit. Ezt az ártatlan s lényegében igaz nagyítást ma is vallom s vallhatjuk mindnyájan, mert az erdélyi protestáns fejedelmek s országgyűléseik nemzetvédő hagyományai kétségtelenül ennek a testületnek életműködésében nyilvánultak legészrevehetőbben s leghatékonyabban; Isten, haza és szabadság hármas jelszava itt mindig öröklött erejében lelkesítette az egyház legerényebb munkását is. Ma ezekre a jelszavakra és lelkesítő hatásukra nagyobb szükség van, mint valaha.

Ámde a jelszavak lelkesítő hatása önmagában nem elég. Erő is kell hozzá. A nemzetiségi áramlat, a más felekezetek térfoglaló ereje nőttön nő. Egyesenes arányban kellene nőnie az ellenálló tényező hatalmának is. Honnan kapja ezt az erőt, segítséget, ha a maga in- és extenzív ereje nem bír az áramlattal?

Talán az államtól s még inkább a Királyhágón túl nagy fajegységben lakó testvérektől?

Mindkettőhöz történelmileg szerzett érdemei és jogai vannak. Hiszen csak az egykori nagy kölcsönkamatait kell várnia, a melyet Bocskay, Bethlen s mások vezetése mellett oly bőségesen adott vala. Meg is kapta s kapja mindakettőt megfelelő árban.

Tudjuk, hogy mi az állami segítség ára. Eddigelé több hasznát, mint kárát láttuk. Első és döntő haszon az, hogy felekezeti kollegiumaink fenmaradását, egy pár kivételével, csak az állam segítő keze tette lehetővé. Erre azonban ezek a kollegiumok busásan rászolgáltak; hiszen a múltban, a mikor csaknem ma-

guk voltak, megfizethetetlen szolgálatot tettek a nemzeti művelődés ügyének, megmentették a nemzetet az „elvész az én népem, mert tudomány nélkül való“ igékben hangzó veszedelemtől. És az állam nem is hálátlan, mert nem követel sokat a segítség fejében. A mit követel, az a kollegiumok felekezeti jellegét, irtányát nem érinti. Legnagyobb kára van a felekezeti nevelés ügyének, hogy a jótéteményekben, kedvezményekben a ref. vallású növendékeknek osztoznunk kell a más vallásuakkal. Okkal-móddal ennek a bajnak is élet lehet venni. A másik baj csak a jövőben fenyeget a miatt, hogy a felekezeti jelleg megtartása a segítség meghatározott fokához van kötve. Ha az állam segítő kezét a hála és lekötöttség s ebből folyó kötelesség vezeti, mert vezetnie is kell s ha kollegiumaink fenmaradását, a jelen követelményeihez is alkalmazkodó, de a régi, a nemzeti ügy szolgálatában kipróbált irányban haladását nemzeti, magyar állami érdekek tartja: akkor támogatania kell a segítség szigorú határok közé szorított feltételein, akkor a felezésen túl is kell mennie. Jó volna ezt a zsinati atyáknak megszívlelni, ha kollegiumaink tovább fejlődését felekezeti jellegök megőrzése mellett akarják biztosítani s talán már ezen czikluson megtenni az országgyűlésnél a kezdeményező lépéseket. Én hiszem, hogy az állam nem fog elzárkózni az igazságos, a jogos kérés elől, mert a magyar faj szellemi elsőbbségének legtisztább forrásait biztosítja a kiszáradástól, elváltató elemek beleszakadásától.

Én az állami segítségtől nem félttem kollegiumaink s mondjuk egyházaink felekezeti őseréjét. Ebben eléggé megtartanak az eddigi tapasztalatok is. Nehéz szívvel mondom ki, de mégis ki kell mondanom: sokkal inkább félttem magunktól, azaz attól az inkább erkölcsi természetű, mint anyagi támogatástól, melyet az egyházi unió következetes valószínűsítése ígér. És itt már csak az erdélyi ref. egyházkerületről s annak is inkább kollegiumairól szólok. Mi az az unió? Az erősebb, hatalmasabb testvérekkel való egyesülés egyházalkotmányban, a kormányzó testületek szervezetében is. Hát ez általánosságban megtörtént, de az erdélyi egyházkerület ereje nem nőtt, nem nőhetett, mert hatalmas ellenfele, a katolikus egyház, felébe kerekedett s már-már elvitatja tőle a történelmileg örökölt vezető szerepet. Egyházközösségi szegényedtek, iskolái nem bírták a versenyt az államiakkal. Kiszegítette az államsegély a nélkül, hogy az ősi szervezetét, felekezeti jellegét intézményesen megtámadta volna. Itt nekünk az a főfeladatunk, hogy az állami kinevezés révén kollegiumainkba kerülő tanárainkat belc neveljük a hagyományos protestáns szellemben. E czélra szolgáló nevelő-intézményeink az iskolák és az az egyház kormányzata, legmagasabb fokon pedig az egyházkerületi közgyűlés, megannyi „erdélyi speciálitás“, melyeket a tulsó testvérek oly sokszor s nem egyszer gunnyal emlegetnek, de megirigyelnek is. Pedig ezeket a speciálításokat maga a helyzet teremtette meg. Ott túl egységes nagy tömegekben, itt csak szigetekben lakik a magyar protestáns nép. Itt az állandó és minél szorosabb egyesüléssel kell pótolni a szétszórtság okozta gyengeséget; minden szigetnek szakadatlan küzdelmet kell folytatnia a nemzetiségi tenger csapkodó hullámaival, jobban kell tömörítenie az anyagi és szellemi erőket.

Ilyen erőközpontok, szigetek elsősorban a kollegiumok történetileg fejlődött szervezetökkel, kormányzatukkal, mely az elüljáróságban csuczosodik ki. Ebben a testületben a vezető szerep a gondnoki karé ugyan, de a tanároknak is jó alkalmuk nyílik, hogy ne csak a tanítás, hanem a vagyoniügyi kormányzás ügyeiben is megannyi gondnokai legyenek az intézetnek. Legfőbb és legalaposabbnak látszó kifogás ellene, hogy nagyobb részben ugyanazok a tagjai, a

kik a tanári gyűléseknek s tehát a tanárkarok határozatait a tanárok esetleg önmagokhoz föllebezük, mert a legfelsőbb fokon nagyobb részben ugyanazok döntenek, a kik a legalsón. Hát ez a helyzet, ha úgy egész merevségében tekintjük, elég visszának s majdnem tarthatatlannak látszik. De nézzük közelebről. Az előjáróság leginkább az anyagi ügyek intézésében teljesíti föladatát; a tanügyi kérdések ritkán s akkor is teljesen előkészítve jutnak elébe. Egyszerűen tudásul veszi vagy rámondja a „placet“-et. Vitára csak föllebezés esetén kerül a sor. Ha itt sem sikerül az ellenvéleményeket egyeztető határozatot hozni, végérvényesen dönt a főhatóság s akkor már elenyészett a két forum alkotónak részbeli azonosságából származó baj. Ha pedig minden fél megnyugszik, olykor azért, mert itt is érvényesülhet a „sapientis est consilium mutare in melius“ elve, akkor azért nincs baj. Arra nem igen lehet eset, hogy az intézet életét mélyebben érintő ügy csak az előjáróságban nyerjen végleges elintéztést. Ez a jog mindig a főhatóságé.

(Folytatása köv.)

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1905. szept. 14—15.

Elnökölt az első napon Zeyk Dániel egyházkerületi főgondnok, a második napon dr. Bartók György püspök. Jelen voltak: Kenessey Béla egyh. ker. főjegyző, Lészay Ferencz, Deésy Gyula, Váró Ferencz, Sándor János, dr. Sárkány Lajos, Incze Gerő ig. tanácsosok és a hivatalnokok.

Elnök aa. az ülést megnyitván jelzi, hogy Bánffy Dezső br. és Simó Lajos főgondnok aai kimentették elmaradásukat. Szolgált tudásul.

Az előadók sorrendjét állapította meg ezután elnök aa., mely szerint előbb a tanügyi előadó, majd Váró Ferencz előadó ig. tanácsos, azután a titkár s végül a számvevő referált.

A tanügyi előadó előterjesztésére hozott határozatok közül a következők fontosabbak:

A régi időben püspöki kezelés alatt álló alapítványok közül némelyeknek rendeltetése s felhasználási módja nem volt kellőleg szabályozva. Ilyenek: a gróf Bolza- és a Deési-alap, továbbá az agenda-alap és Bodola-alap. Ezután a két előbbinek kamatai kiosztandók lesznek felekezeti népiskoláink segélyezésére; a két utóbbi pedig a konfirmációi káté megíratására és kiadására csatolandó.

A konfirmációi káté kiadása tárgyában kiküldött bizottság, az egyházmegyéktől beérkezett vélemények és javaslatok figyelembe vételével, javaslatot készített arra, hogy új pályázati hirdetéssel miképen lesz szabályozandó a konfirmációi káté megíratása. Az új pályázat lejárata 1907. decz. vége és a nyertes munka tiszteletdíja 1000 kor.

Az erdélyi református egyház története második részének kiadására intézkedés tétetvén, úgy ennek, valamint az erdélyi református egyház közigazgatási térképének példányonkénti kedvezményes ára 5—5 koronában állapítatván meg, ezen összegek a folyó év végéig lesznek befizetendőek.

Az özdi iskola államosítása ügyében beérkezett ismételt ajánló előterjesztésre engedélyezte az igazgatótanács az államosítást, de a mesterek özvegyei és árvái segélyezésére rendelt Radák-alap fentartandó rendeltetési céljaira.

A Wesselényi Róza-alap kamatai terhére megrendelt 20 drb. népiskolai könyvtárt a következő ref. egyházközségek kapják meg: Sárd, Magyardellő, Csekelaka, Jákótelke, Fejérd, Monó, Kusaly, Panit, Szeér, Tasnád-Szántó, Koltó-Katalin, Teke, Uzdiszent-

péter, Tancs, Felfalu, Vadasd, Süketfalva, Szászcsávás, Kutyalva, Mátisfalva.

A székelyudvarhelyi kollégium előjárósága felhatalmaztatott, hogy a rendes vallástanárt állása elfoglalására hívja föl.

A nagyenyedi kollégium Jablonczay-féle ösztöndíjának odaitélése ellen beadott felebbezéssel szemben az előjáróság határozata emeltetett jogerőre.

Váró Ferencz előadó ig.-tanácsos aa. referációjában az alábbi ügyek nyertek elintéztést:

A parochiális könyvtárak szervezése tárgyában kelt konventi határozat alapján, fölkérte a főt. püspök aa. elnöklete alatt álló egyházkerületi bizottság, hogy tegyen javaslatot egyházkerületi könyvtár-szabályzatunknak a konventi tervezethez való alkalmazása tárgyában.

Kolozsvári kollégiumunk belakási szabályzata, némi módosításokkal, jóváhagyatott.

Marosvásárhelyi kollégiumunk előjárósága ismét előterjesztést tevén a kollégiumi új épületnek a régi telken leendő elhelyezése tárgyában, az újabban is fölhozott indokok alapján ig.-tanácsunk is hozzájárult ehhez.

Kisiklodi egyházközségünk központi kezelés alatt álló tőkéje, papilak-építésre kiutaltatott.

Molnár Gyula désházi lelkész aának engedélyezte ig.-tanácsunk a szövetkezeti elnökséggel járó mellékfoglalkozást.

A sepsiszentgyörgyi kollégium ismételt kérésére sem hagyhatta jóvá ig.-tanácsunk az előjáróság amaz intézkedését, mely szerint a tanítási idő egyfolytában a délelőtti órákra tétetett.

Ugyancsak sepsiszentgyörgyi kollégiumunk előterjesztésére, megengedte a főhatóság, hogy az általuk ajánlott vallástani tankönyvet a megkezdődött iskolai évben használhassák, habár még e tankönyv szabályszerű megbírása és elfogadása csak most van folyamatba.

Zilahi kollégiumunk közvetlenül fordult a vallás-és közoktatásügyi miniszteriumhoz, az érettségi vizsgai utasítás rendelkezései alul némi kivétel engedélyezése végett. Ig.-tanácsunk ez eljárást helytelenítve, fölhívta az előjáróságot, hogy jövőre minden ügyben a főhatóság közvetítését vegye igénybe.

Zsigmond Ferencz, kolozsvári kántor aának megengedtetett, hogy a helybeli kollégiumnál énektanítási mellékfoglalkozást vállaljon.

Titkári előadásban, első sorban, egy közigazgatási bírói ügy került tárgyalás alá. t. i. a kisfülpösi ev. ref. egyházközség és Musnay Kálmán, ottani énekevezér között évek óta fennforgó vitás javadalom-elszámolás. Másodfoku közig. bíróságunk, a mindkét fél által beadott fellebbezések mellőzésével, az egyházmegyei bíróság ítéletét hagyta helyben.

Musnay Kálmán, kisfülpösi énekevezér, az ellene folyamatban levő fegyelmi és közig. bírói ügyekben, illetékes egyházmegyei bírósága helyett, más bíróság delegálását kérte. Minthogy azonban a törvényben megátározott érdekeltségi esetek fenn nem forognak, igazgatótanácsunk a kérésnek nem adott helyet.

Fellebbezés folytán felülvizsgálat alá került a nagyenyedi egyházmegye jelölő-bizottságának ama határozata, mellyel a papi állásra Decsy István, detrehermi lelkész választhatónak jelentetett ki. A bizottság határozata törvényes lévén, főhatóságunk azt helybenhagyta.

Az államsegély és Baldácsy-alapítvány még rendelkezésre állott részletéből 984 K gyermek-nevelési segélyt osztott ki ig.-tanácsunk olyan öt lelkész között, kik rendkívüli nagy családdal bírnak és több jó előmenetelű gyereket neveltetnek.

A gyulafehérvári egyházközség és Dr. Elekes Viktor, esperes aa. együttes kérésére engedélyezte ig.-tanácsunk a kápláni állás szervezését.

Br. Wesselényi Ferencz aa. a gyulafehérvári egyházmegye részéről megválasztott egyházkerületi képviselőként igazoltatott.

Özv. Bartha Antalné méltánylást érdemlő kérése alapján fölkéretett a szeretetház kebli tanácsa, hogy nevezett folyamodónak Margit nevű leánykáját utólagosan vegye föl az intézetbe, vagy legalább segílje, hogy neveltetése biztosítva legyen.

Vizaknai egyházközségünk indokolt kérésére megengedett, hogy 574 K papi interkalaris tőkét az első paplakás restaurálására fölhasználhassa.

(Vége következik.)

Püspöki vizsgálat a dési egyházmegyében.

Agusztus 23-án hajnalban már utnak indultunk Koltó-Katalin-felé. Magas hegyi utakon, jobbra erdők között robogott át a szent vizitációt vivő kocsisor. Sorra maradoztak el mellettünk az oláh falvak: sűrű szalmás viskóik együgyű ravaszsgal hirdették, hogy ide bizony még nem fészkelte be magát a kultúra, s a templomoldalak ultraminnal festett rémült szentjei a babonáság félelmes erejével látszottak uralkodni az egész vidéken. Sehol magyar szó, magyar arc; a nemzetállam eszméjét fülhajas, orthodox zsidók képviselik. Egyik-másik oláh falu szinte ghettnak látszott. Köröskörül gyönyörű tájkép, mely szépségeit szinte tékozolva tárja fel, mintha tudná, hogy olyan emberek járnak arra, kik megértik mély értelmű jelentéseit.

Kovásinál átléptünk Szatmárvármegye területére. A határkőnél egy pár jámbor oláh nagy ipariáival igyekszik hatalmas bükkfaágakból valami diadal-kapuféle alkotmányt eszközölni. A püspök ur megállítja a kocsiját s hűséges tolmácsa (az esperes) utján megkérdi, miben fáradnak. Várjuk a magyar vladikát, volt a kurta válasz és iparkodtak tovább. E perczen megkondul a kovási harangláb s a tarlókon át toronyirányban robog egy küldöttség felénk. Elöl a kovási oláh pap lobogó hajjal és szintjátzó reverendával, utánna a község előljárói levett kalappal, arczukon a lámpaláz s paroxysmusig emelkedett ünnepi hangulat. A diszroham előttünk megtoppan s csinos magyar beszédet liheg el a szónok. A püspök ur megdicsérte a derék embereket, s mosolyogva haladtunk odább. Azok pedig holtra fáradtan építették tovább a diadal-kaput, gondolván, ha napszámjuk ára, legalább legyen kész; majd vasárnap azon át kerülnek a templomba.

A Lápos sikságán újra magyar földet találtunk. Koltó-Katalin derék, szinmagyar népe, erős egyházközsége s a nemzeti érzéstől, történelmi tradícióktól áthatott Teleki-család biztosítéka annak, hogy ez a hely nemcsak megmarad magyarnak, de hódítani is képes.

A koltókatalini öreg lelkipásztor, ki egy székbe fogózva üdvözölte főpásztorát, könnyek között beszélt, hogy itt emberemlékezet óta, sőt az irások tanuskodása szerint is, soha püspök nem járt. S mégis az egyházközséget mintaszerű rendben találtuk. 30.000 korona értékű építkezések történtek az öreg lelkész papsága alatt s az egyházközségnek soha egy fillérenyi adóssága sem volt. A hívek buzgósa saját erejéből épített itt minden követ, s ma virágozik az egyházközség, pedig nagyon sok megpróbáltatáson ment át. A közelmúltban is pusztító tüzvész az összes egyházi épületeket elhamvasztotta.

Meleg szavakkal jutalmazta a püspök ur az agg lelkipásztort derék munkásságáért. Fél százados kintartó dologtevés után jól esik a pihenés: a püspök ur segédlelkész küldését ígérte. Az ígélet már be is váltatott: szept. 15. óta egy ifju lelkész buzgolkodik az öreg pásztor mellett.

Vizsgálat után gr. Teleki János ő méltóságának voltak vendégei a koltói kastélyban, hol minden zug irodalomtörténeti jelentőséggel bír.

Ebéd után a Petőfi somfája alatt beszélgettünk s a háziasszony szellemes szavaiból arról győződünk meg, hogy itt nemcsak a Petőfi emléktárgyai őriztetnek, de lelkekben él az egész magyar kultúrát átölelő, irodalomtörténetünket representáló költészete.

Koltóról Sárosmagyarberkeszre érkeztünk. A szó valódi értelmében otthon találtuk magunkat. Igazán nehéz volna eldönteni, hogy Pap István, mint esperes, vagy mint házigazda nagyobb. De e kérdésben csak újabb és tartósabb kísérletezés után lehetne határozni, s még akkor is fenmaradna a kérdés: ő tanulta a házigazdaságot a feleségétől vagy felesége, a nagytiszteletű asszony, őtöle. Azt hiszem, mindketten „Isten kegyelméből” vendéglátók.

Berkeszen meggyőződünk arról, hogy az esperesi adminisztráció leghatalmasabb eszköze a példaadás s csak azután jó a rendbirság. A társaság egyik maliciozus tagja ezt a bon-mottó faragta Berkeszről: sárosnak elég sáros, de magyarnak nem tulságosan magyar. Isten éltesse derék lelkipásztorát, hogy minél kevésbé sáros és minél inkább magyar legyen!

Berkeszről átmentünk Nagysomkutra, hol a helybeli járásbíró buzgósaiból megindult az akció templomépítés végett. A szép telek meg van már, s a kövek is össze vannak hordva, csak meg kell indítani a munkát. S az élő kövek már rég meg is indultak.

Somkutról Hosszúfaluba mentünk át, hol a kis imaházban lélekemelő istenitiszteletet tartott a püspök ur. Onnan gr. Teleki László Gyula kastélyába hajtatunk, de ő testvére betegsége miatt Kendilónán idővén, helyette gr. Teleki Géza ő exczellenciája fogadott. A fejedelmi pompa és fény között még szebben ragyog a nemes lélek s még áldottabb a fennkölt női szívek melege.

Az estét újra Somkuton töltöttük, gróf Teleki Sándor házában. A kedves házigazda szeretetreméltó vendéglátása közt egészen elleledtük az ut eddigi fáradalmait, de a szíves fogadtatást nem tudtuk ellefedni az ezutáni fáradalmak között sem.

Pedig kijutott a részünk belőle. Reggel jókor már utban voltunk Hagymásláros-felé. Istentisztelet után vizsgálat tartatott. E vidék földje oly áldott, hogy a bánátival vetekedik, s mégis, szegény a pap, szegény az ecclesia. Pedig az ősök munkájának meglátszik nyoma: drága klenodiumok hirdetik a patronusok bőkezűségét, mesteri himzések a nagyasszonyok hitbuzgósaát s a Krisztushoz való szerelmét. Azonban a fényes múlt emlékei csak az ekklesi ládájában tündökölnék, a külső kép: rozoga paplakás, gondozatlan templom, s a hívek arcán közöny. Itt, ahol csupa vád minden, nyugodtan alszik a lelkiismeret.

Vonatra kellett ülnünk. Szatmármegyéből kiindulva, Szilágymegye szélét érintve, félkörbe keresztül roboztunk Szolnok-Doboka derekán. Nagyilondán, mint egy szép költeményben a refrain: a főszolgabíró ur leányának virág csokra volt az, ami újra kedves benyomást tön főpásztorunkra. Utunknak és tudósításomnak ez a csattanója.

Egy szép nap, a mezősámsondi egyházközségben.

Lélekemelő, emlékezetes napja volt a mezősámsondi egyházközségnek I. évi szeptember hó 10-ike. A marosi egyházmegyének nagyéreemü, fáradhatatlan esperese, *Ravasz János*, *Benedek Dénes* főjegyző és *Tóth László* számvevő segédkezése mellett, e napon tartotta meg a rondes esperesi vizsgálatot egyházközségünkben.

Vasárnap lévén, a délelőtti istenitiszteleten, me-

lyen gróf Bethlen István egyházmegyei főgondnok, az egyházközség patronusa, ifju bájos nejével együtt résztvett; a zsúfolásig megtelt templomban ékesszavu esperesünk emelte fel lelkünket buzgó imájával az Örökkévalóhoz, mely után a helybeli lelkész tartott egyházi beszédet.

Istenitisztelet végeztével nyomban megtartatott az egyházvizsgálat is, gróf Bethlen István és Orbán Miklós patronusok, valamint az egész presbiterium jelenlétében. Minekutána a vizsgáló bizottság konstataulta az ékes és szép rendet, úgy a lelkiekben, mint az anyagiakban; a belsőben, mint a külsőkben; még a vizsgálatai rendjén felállott Orbán Miklós földbirtokos patronusunk és 200 kor. adományt ajánlott fel lelkészi iroda építési alapjára.

Alig hangzott el a szó a buzgó ajándékozó akain, újabb örvendetes meglepetés várt a vizsgáló bizottságra s reánk, többi jelenlevőkré. Mintha csak ragadt volna a jó példa, id. Szász Mihály presbyter, egyszerű földműves, birtokos vette át a szót s a maga és neje részéről szintén 200 kor. adományt ajánlott fel az egyház közgazdasági alapja javára.

Midőn még csak azt említem meg, hogy Orbán Miklós, lelkes és buzgó patronusunk, alig két év leforgása alatt, a fentti összeggel immár 1130 kor. tevő kegyadománnyal örvendeztette meg egyházközségünket, kedves kötelességet teljesít, midőn úgy neki, mint Szász Mihály aának és nejének, a magam és egyházam minden tagjának őszinte köszönetét és háláját tolmácsolom.

Bizony: „szívükből származnak az életnek cselekedetei!“ Bizony, ahol ilyen élőkövekből állanak az anyaszentegyház oszlopai, ott nem félhetünk még akkor sem, „ha az egész föld megrendülne és a hegyek a tengernek középebe bedűlnének!“

Mezősámsond, 1905. szept. 16.

Muzsnay Pál,
ref. lelkész.

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítünk, a mi szerkesztőségünkbe beküldetik, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

Dr. Kecskeméthy István „Kezdetben“ című gyakorlati bibliamagyarázati kötete már megjelent és azoknak, a kik rá előfizettek, már szét is küldetett, tehát most már csak bolti árán lesz kapható 4 koronáért Gombos Ferenc kiadónál Kolozsvárt és a nevezetesebb prot. könyvkereskedésekben. A kötet tiz nagy nyomtatott ivet tesz ki, 43 bibliamagyarázat van benne, a melyek sorban is, de a sorrendből kiszakítva is bármely gyülekezetben elmondhatók. Addig is, míg bővebben ismertetnők, szívesen ajánljuk a Nt. lelkész urak figyelmébe.

KÜLÖNFÉLÉK.

Szászvárosi papválasztás. Nem is választás volt, hanem — a mint illet — meghívás. Annyi szomorú huzavona után, mely a Sylvester Domokos halálával megüresedett első papiállomás körül lefolyt, — végre gyors és a lehető legjobb megoldás. Az egyházközség egyhangulag Bodor János zágoni lelkészt hívta meg e legelőkelőbb papi állásra. Ha a szászvárosiak büszkéek voltak arra, hogy az erdélyi papság legkiválóbbjai töltötték be az ő papságukat: e büszkeségüket joggal tarthatják továbbra is. Bodor János úgy egyéniségében, mint munkásságában legjobbaink, legderékabbaink egyike, ki a legalkalmasabb arra, hogy mindazon fontos feladatokat, melyek mostanság sokszorozódottabban néznek a szászvárosi papra, teljesen betöltse. A szászvárosi küldöttség szept. 5-én hívta meg; a meghívást elfogadva zágoni papi

állásáról való lemondását szept. 10-én tárgyalta és fogadta el — igazi mély szomorúsággal — egyházközsége. Kibucsu-zása Zágonból a vidék élénk részvétele mellett szept. 17-én volt, a mely kedves alkalmul szolgált az egész vidéknek, hogy azt a ritka szeretetet és nagyrabecsülést, a melylyel az ő személye iránt viseltettek, kifejezésre juttassa. Szászvárosra beköszöntőjét okt. 1-én tartja, hol már nagyban készülnek a fogadására. Istennek áldása legyen rajta és munkáján az új munkatéren is!

A kolozsvári hidelvei papválasztás e hó 17-én folyt le a Ferencz József-uti ref. templomban a hívek nagy érdeklődése mellett. A választást Bartók Béla bonczhidai lelkész, a kolozsvári egyházmegye helyettes esperese vezette, míg világi részről Zeyk Károly egyházmegyei főgondnok elnökölt. A szavazatokat szedő bizottság tagjai voltak: Fosztó Dénes, Dengel Géza, Koszorus István segédlelkészek és Nagy Kálmán magyar-utczai tanító. Benedek József, Régeni György, Nagy Ferencz és Katona András pedig a szavazók személyazonosságának megállapítására lettek kiküldve. A szavazás délelőtt 10 órakor vette kezdetét és délután fél 4-kor ért véget. Leadtak összesen 416 szavazatot, amely így oszlott meg: Benedek Árpád kapott 338 szavazatot, Szász Béla 42, Régeni Ferencz 33 és végül Veress Sándor 3 szavazatot. Ezek szerint órási többséggel Benedek Árpád került ki győztesen a választási harcából. Örömmel üdvözljük mi is új állomáshelyén derék lelkész-társunkat. Adjon az ég munkájához erőt, kitartást és kegyelmet bőséges mértékben.

Segédlelkészül kiküldettek az alábbi, részint lelkészi képesítőt, részint IV. évet végzett, részint a IV. évről kibocsátott ifjak: Csatak István (Székelyudvarhelyre), Simon Gábor (püsp. titkár, Kolozsvár), Fosztó Dénes (Kolozsvár), Koszorus István (hitoktató, Kolozsvár), Soós Adolf (Bukarest), Koncz Ferencz (Braila), Balog Árpád (Szék), Pálffy Endre (Marosvásárhely), Biró Dezső (Sepsi-Szentgyörgy), Szabó István (Felőr), Nagy Mihály (Koltó-kataiain), Kovács Sándor (Perecsen), Kósa Béla (Tasnád-Szántó), Fülep Árpád (Tasnád), Farkas János (Cserefalva), Falka Károly (Fogarás), Gyárfás Sándor (Parajd), Dengel Géza (Brassó), Gámán Sándor (Alsó-Szováth), Szabó Géza (Körösfő), Pap József (Sülye), Szathmári Gyula (Egerbegy), Kovács Gyula (M.-Fenes), Szotyori Lajos (Vista).

Első lelkészképesítési vizsgálatot állottak ki e hó 12. és 13-án theol. fakultásunkon az alábbi IV-ed évet végzett ifjak. *Jeles* eredménnyel: Fosztó Dénes, Koszorus István, Soós Adolf; *jó*: Nagy Mihály, Porzolt István, Koncz Ferencz; *elégséges* eredménnyel: Balog Árpád, Biró Dezső, Gece Albert, Kósa Béla, Pálffy Endre.

Alapvizsgálatot állottak ki: *jeles*: Bartha Péter, Berde Sándor, Benkő Ferencz, Imre József, Puskás Kálmán, Sárkány Lajos, Tókécs András, Tókécs Ernő, Tókécs József, Varga Gyula; *jó*: Bodoni László, Csog Samu, Ilyés Géza, Kacsó Lajos, Kis Károly, Krizbai Sándor, Lőrinczi Árpád, Sebestyén Endre, Sebestyén Gyula, Szabó Miklós; *elégséges*: Adorjáni István, Albisi Béla, Barabás Viktor, Soó Sándor.

Külföldre menő theologusaink. Az a régi szokás, hogy kiválóbb theologusaink hazai tanulmányaik elvégeztével tanulmányaik folytatására a külföldi egyetemeket keresik fel, újabban mind ritkábban fordul elő, mi-ben nagy része van azon zsinati határozatnak is, mely a külföldi tanulmányokat folytatott ifjunak semmi előnyt nem biztosít az előmenetelben. Ez évben theologiai fakultásunk két jelesen végzett növendéke Ravasz László és ifj. Bartók György indulnak hosszabb tanulmányra Németországba. Mig Ravasz a berlini egyetemre iratkozik be, ifj. Bartók a lipcei egyetemnek lesz hallgatója. Mindkettőjüket a tudomány szomja viszi a nagy német egyetemek falai közé, hogy az itthon szerzett ismereteiket ott tovább fejlessék, kiegészítsék. Ravasz László két évig volt megelőzőleg a főtiszt. püspök ur kiváló titkára, ifj. Bartók a kolozsvári tudomány-egyetemre iratkozott be rendes hallgatónak s itt tartjuk helyénvalónak felemlíteni azt is, hogy ifj. Bartók mint bölcsészeti hallgató a jogi fakultáson kitűzött büntetőjogi pályakérdést oldotta meg nagy sikerrel. Magáról a pályázatról így számol be a büntetőjog tanára az Acta Universitatis Litterarum ... fasciculus II. beszédeggyűjteményben: „A büntetőjogból egy pályamunka érkezett „A büntetőjog és determinismus“ című „Mi magunk vagyunk cselekedeteink forrása“ jellegével. A munka sűrűn írott 88 lapon

tágyalja a kérdést világos, értelmes módon. Kiterjeszkedik az akarat szabadságára és a determinizmusra. Kifejti a szabadság fogalmát, a cselekvés, a választás és az akarat szabadságát. Az e fogalmakra vonatkozó fejtegetések alapul szolgálnak arra, hogy a büntetőjogi beszámítás és a büntetőjogi felelősség nehéz kérdéseinek fejtegetésére kiterjedjen. Az idevágó kérdéseket mind rövid és velős fejtegetése körébe vonja, amely fejtegetések arról tesznek tanuságot, hogy pályázó úgy a pszichologia, mint a filozófia terén és a mennyiben ezekkel összefügg a büntetőjogi beszámítás tanában is alapos ismerettel bír.“ Ennyi elismeréssel szép dicsőséget szerzett magának is, Fakultásunknak is. Isten vezérelje mindkét ifju barátunkat külföldi tanulmányutjokon.

Theologiai fakultásunkon az általános ifjusági egyesület alakuló közgyűlése e hó 16-án folyt le Kenessey Béla th. igazgató elnöklete és felügyelete alatt. Elnök lett Juhász Albert végzett tanárjelölt, I. éves theologus, alelnök Dóczi Ferencz IV. tj., pénztáros Bartha Péter, főjegyző Máthé Sándor, önk. titkár Tőkés József, ellenőrök: Egető Béla és Varga Zsigmond; aljegyzők: Nagy Endre és Dénes Dezső; lapfelügyelő Felszegi István; könyvtáros Tőkés András, alkönyvtáros Lőrinczi Árpád, játékkerem felügyelő Balog Imre, tekepálya felügyelő Magyar Zoltán; választmányi tagok: Veszprémi Ferencz, Szabó Miklós, Weimann Péter, Kiss Mihály, Szabó Árpád, Szegedi Géza.

A nagyenyedi egyházmegye esperese az egyházmegyei gyűlésre szóló meghívóval együtt küldte szét az esperesi, főjegyzői és számvevői jelentéseket egy nyomtatott füzetben. Ugyancsak mellékelten közli a kimutatást az egyházmegye egyházközségeinek közpénztári, kepeváltó, különböző czélu pénz-, magtár- és bortár-alapjai 1904. évi számadásairól. A vaskos füzetre, melyre később részletesebben vissza fogunk térni, már eleve felhívjuk olvasóink figyelmét. Az egész munka a vezető férfiak hivatottságáról és munkaszeretetről tesz tanuságot.

Köszönetnyilvánítás és kérelem. Az ev. ref. Szeretetház internátusában levő papi és tanári árvák karácsonyfájára nt. *Ujvári Istvánné* Bukarestből 5 (öt) koronát adományozott. Az ev. ref. Szeretetház közös céljaira a *Marosujvári Hitelszövetkezet* nt. *Jancsó Lajos* esperes utján 10 (tíz) koronát küldött. *Palló Imre* kolozsi birtokos 15 drb görögdinnyével kedveskedett a növendékeknek. Midőn ezen adományunkért hálás köszönetünket nyilvánítjuk, mély tisztelettel kérjük fel a lelkész és tanár urakat, hogy a jólelkű adakozók előtt, vagy más összejövetelek alkalmával ne feledkezzenek meg egy pillanatig se a Szeretetházról. Eddig a Szeretetház internátusában 19 árván felül nem volt. A jelen tanévben egyszerre 27-re emelkedett az árvák létszáma. Ezeknek ellátása, ruházata stb. annyira igénybe veszi a pénztárt, hogy nagyobb deficit nélkül csak úgy zárhatjuk le az évet, ha pártfogókról, gyámolítókról gondoskodunk s magunk is filléreinkkel közéljük állunk. Minden legkisebb adományt — akár termény, akár pénz — köszönettel fogadunk és nyugtatványozunk. *A szeretetház Igazgatósága.*

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1122—1905.

PÁLYÁZAT.

A küüllői ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *szőkefalvi* egyházközség kántor-tanítói állására pályázat hirdettetik.

Dijlevél szerinti javadalom: kényelmes lakás, mely áll 3 szoba, egy konyha, két kamarából; kert 450 □ öl, ter-

ményjövedelem (kepe) 100 kor., tandij 40 kor., stóla 5 k., fizetés kiegészítés közpénzül 655 kor., összesen 800 kor.

Kötelességek a kántor-tanítói teendők végzése és lelkész akadályoztatása esetén istenitiztelet tartás.

Pályázati határidő 1905. október 10.

Szabályszerűen felszerelt folyamodványok nt. Nagy Domokos esperes aához küldendők Kutyfalvára.

Kolozsvárt, 1905. szept. 18.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 1074—1905.

PÁLYÁZAT.

Az orbai ev. ref. egyházmegyébe kebelezett pákei egyházközség lelkészi állására pályázat hirdettetik.

Javadalmak díjlevél szerint: tisztességes lakás a szükséges melléképületekkel, 4 h. 1295. □ öl szántó, 424 □ öl kaszáló, ezeknek bérértéke 40 kor., az adót az egyházközség fizeti. Kézpénz, fakepeváltság és ozipora 150 kor. Terményjövedelem pénzértéke 610 kor. Stóla 10 korona. Állami kiegészítési összeg 802 kor. 76 f. Vallástánításért az állami iskolában 120 kor.

Pályázati határidő 1905. szept. 30.

A kellően felszerelt folyamodások nt. id. Péter Károly esperes aához küldendők Szöröcsére, u. p. Kovászna.

Kolozsvárt, 1905. szept. 10.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 459—1905.

MEGHÍVÓ.

A kolozsvári ev. ref. egyházmegyének a f. 1905-ik év szeptember hónap 28-án (csütörtök) d. e. 10 órakor Kolozsvárt, Farkas-utca 23. sz. papitelken lévő ülésteremben tartandó közgyűlésére a hivatalosak és választottak atyafiságos indulattal meghívotnak.

Főtárgy: az egyetemes Konvent által 41. jkvi sz. a. kiadott „Istenitizleti Rendtartás tervezet“-ére vonatkozó véleményes javaslat.

Kolozsvárt, 1905. szeptember hó 12.

Herepei Gergely,
esperes.

1468—1905. sz.

MEGHÍVÓ.

A nagyenyedi ev. ref. egyházmegye, folyó évi rendes közgyűlését Nagyenyeden, a város gyűléstermében f. évi okt. 2-án, d. é. 9 órán kezdve tartja, melyre van szerencsém a közgyűlés egyházi és világi tagjait tisztelettel meghívni.

Tárgysorozat: 1. Megnyitó. 2. Névsor olvasás, megalkulás, bekebelezések. 3. Ünnepeles istenitiztelet, tartja Kozma Imre m.-ludasi lelkész. 4. Esperesi jelentés tárgyalása, mely a főjegyzői, tanügyi előadói és számvevői jelentéseket is magában foglalja; nyomtatásban a közgyűlés tagjainak előre megküldve. 5. Felsőbb rendeletek ismertetése. Ezzel összeköttetésben az egységes liturgiára vonatkozó véleményes javaslat, nt. Sándor János t. b. esperes előadása nyoinán. 6. Egyházmegyei közpénztári, gyámintézeti és könyvtáralapi számadások, valamint költségelőirányzatok tárgyalása. 7. Segélykérvények, hátralékos számadások, indítványok és időközben beadott, halasztást nem tűrő ügyek tárgyalása.

A közgyűlés bevégezése után egyházm. gyámintézeti közgyűlés lesz.

Marosujvár, 1905. szept. 12.

Jancsó Lajos,
ref. esperes.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

MEGHIVÁS.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Egyházi Értekezlete V. évi rendes közgyűlését

Sepsiszentgyörgyön, 1905. évi október hó 17. és 18-ik napjain tartja.

Midőn ezt az alapszabályok 11. §-a alapján ezennel közhirrre tesszük, a közgyűlésre az Értekezlet alapító, rendes és pártoló tagjait, valamint az érdeklődő n. é. közönséget tisztelettel meghívjuk.

Kolozsvárt, 1905. szept. hó 25-én.

Deési Gyula,
egyh. elnök.

Tárkányi György,
egyh. titkár.

A részletes tárgysorozatot a következő számban közöljük.

Bizottsági jelentés a konfirmációi káté ügyében.

A Nagy P.-iéle konf. káté átdolgozására vonatkozólag, részint a méltóságos igazgatótanács, részint a hivatalos lap útján összesen 13 egyházmegyei vélemény tanulmányozására nyertem alkalmat, melyeket van szerencsém az alábbiakban ismertetni, általánosságban megjegyezvén, hogy alig akad ezek közt olyan, a mely egész precisitással a Nagy Péter-féle káté hiányait kutatná. Azoknál, a melyek tökéletesnek, hiánytalanak találják azt, természetes is ez, de a javítani akarók sem adnak közvetlen feleletet a kérdésre, hanem túllőve a célon, mindmegannyi tervezetet adnak egy új kátéhoz, vagy átdolgozáshoz a tapasztalt hiányok feltűntetése helyett.

A vélemények 3 csoportra oszthatók és pedig:

I. csoport, a melyek egyáltalán feleslegesnek tartják az átdolgozást.

Ilyenek:

1. *A kolozsvári egyházmegye:* „A Nagy Péter konf. kátéja ev. sz. ref. egyházunk hitelveinek teljesen megfelelő. A dogmák száraz és lélekölő betűihez való ósdi ragaszkodottság babyloni szolgaságából valósa-gos ujjászülő megváltás. A Krisztus tana nem betű, hanem „lélek és élet!” Még nem ismerek sem külföldi, sem hazai írók által szerzett vallástani könyvet, amely annyira megközelítette volna e krisztusi elvet, mint épen a Nagy Péter által írott mű. Az utánna írott konf. kátékban: ami jó, az mind tőle van véve,

ami nem tőle van, az nem jó. „Aztán az a keresetlen egyszerű, mondhatni igazán bibliai nyelvezete e könyvnek! — mely több mint egy félszázados multja alatt is megtartotta könnyen érthetősége, biztossága, világossága és erőshitősége erejét, melegét — nemcsak a kegyelet szempontjából, hanem classicus volta szempontjából is — e könyvnek a maga egész tartalmában fentartását parancsolja“

Egyes kifejezései a nyelv fejlődése folytán kicserélhetők.

2. *Nagynyedi egyházmegye:* „— — — eredményesen használható kézikönyv, hagyjuk meg azt a maga valóságában s ne akarjuk hozott határozatok szerint átdolgoztatni; — — hanem hirdessen a méltóságos igazgatótanács pályázatát egy önálló népszerű konfirmációi kátéra, mert csak így remélhetünk értéke-sőbb munkákat.“

3. *Szilágyszolnoki egyházmegye:* (a hivatalos lapban megjelent referáda szerint) „a káté változatlan használatban tartása felőli jelelentést — hosszas eszmecsere után — magáévá tette.“

4. *Nagyszebeni egyházmegye:* beküldött határozatában a kérdés értelméhez nem szól, hanem a konfirmáció idejéről áldozócsütörtök megállapítását sürgeti; a hivatalos lapban megjelent s egyhangulag elfogadottnak jelzett előadó vélemény szerint:

„az átdolgozást mellőzni kell. E nézetemet állásfoglalássá erősíti bennem az, hogy Nagy Péter kis kátéja alkalmas a konfirmáció tanítására, nyelvezeténél fogva kiváltképpen. Nagy Péter a legjobb ma-

gyar prózairó volt, kátéja tiszta, világos, könnyed; tapasztalatom az, hogy soha egy tankönyvet sem tanultak könnyebben tanítványaink“.

5. *Marosi egyházmegye*: „javasolja, hogy a Nagy Péter konfirmációi kisebb kátéja jelen alakjában a közhasználatban meghagyassék, „de e könyv mellé — kátémagyarázatot szerkesztessen és bocsásson közhasználatba az egyházkerület.“

Indokok: a) A szükséges tárgyat rövidebben, b) érthetőbben, népszerűbben előadni nem lehet. c) A káté csak emlékeztető könyv, a hitoktatónak kell a dolgokat megértetni.

d) Husvétől pünköstig (naponta délelőtt, délután 2—2 órát tartva (!) el is végezhető.

e) A magyarázatban volna tehát segédkönyvre szükség.

II. csoport, melyek álláspontja fentartásnak, vagy legalább a reform elhalasztásának tekinthető, de azért az átdolgozást nem sárja ki. Ha szavazásról volna szó, ezeket vagy mindkettőre, vagy egyáltalán nem szavazóknak kellene tekintenünk.

1. *Dési egyházmegye*: az elfogadott előadói vélemény: a szóban forgó kátét kitűnő s céljaira alkalmas műnek találja s tekintettel főleg arra, hogy az évtizedes gyakorlat, tanítás mintegy átvitte, beolvasztotta annak kérdéseit és feleleteit az erdélyi reformátusok hittudatába s az évenkénti konf. kikérdezések alkalmával a felnőttekre nézve azoknak a kérdéseknek és feleleteknek hallása, mint ismétlés, egykor tett fogadástelekeknek szinte megújítása gyanánt hathat reájok: a nagyobb mérvű átdolgozást károsnak tartaná.“

Következő kiegészítéseket, rendszerbeli változtatásokat kívánna:

a) lenne rámutatás, a tudatlanság teremtmény imádására;

b) az újszövetségi isteni kijelentésről szóló részben Jézus élettörténete egy pár kérdésbe lenne öszvevonandó;

c) az ünnepek tárgyalását a keresztyén egyházzól szóló részbe hagyná;

d) a szentháromságról a mai hittudatnak megfelelő, de az Isten egységét kidomborító fejtegetést kívánna;

e) a fiuról szóló részben Jézus tudományából részletesebb fejtegetését szeretné e kérdéseknek: „Mi az Isten? mit kíván tőlünk? mi az ember természete?“ stb.;

f) a megváltásnál sulyt kívánna fektetni, hogy „nem a bűn büntetésétől váltott meg, mert az elkerülhetetlen, hanem annak terhétől“ és itt látná szükségét a hegyi beszéd valláserkölcsei igazságai tárgyalásának;

g) a felekezeteknél a názárenusokra is polemikus rámutatást kíván;

h) felveendőnek tartja legvégül rövid egyházi szervezetet és

i) utalást kívánna minden tárgynál csillag alatt az olvasandó bibliai helyre.

2. *Erdővidéki egyházmegye*: népiskolai vallásoktatásunk és különösen a tanterv hiányainak kimerítő tanulmányozása alapján azon következtetésre jut, „hogy népünk vallásos tudatában fájdalmasan érezhető nagy hiányok, hézagoknak okát hasztalan keressük a Nagy Péter-féle káté mostani alakjában, hanem népiskolai tantervünk fogyatkozásaiban.“

Mikor a tananyag egyformán s kötelezőleg lesz megállapítva mindenkire nézve a mindennapos iskola VI. osztályában, csak akkor leszünk képesek kellő feleletet adni erre a kérdésre: milyen konfirmációi kátéra van szüksége a népnek s minő módosításokat kellene tenni a Nagy Péter kátéján?“

Fontosnak tartja a konfirmáció életkorának is határozott megállapítását (véleményezve a 13. életévet).

Csak az előbbieket tisztába hozása után látná helyénvalónak az oly átdolgozást, melyben:

a) kihagyandók volnának a bibliai történetekből és az egyháztörténelemből tanult részek;

b) ekkor megvalósítandó volna a pályázati hirdetés szerint a hit kidomborítása, a szakramentumok jelentősége, az egyházszervezet ismertetése;

c) a felekezetek hitcikkeinek összehasonlítása legyen részletesebb és terjedjen ki minden felekezetre, sőt a sectákra is.

III. csoport az átdolgozást ohajtó vélemények.

1. *Udvarhelyi egyházmegye* véleménye mintegy átmenetet képez, a mennyiben hangsúlyozza a Nagy Péter műve jelentőségét, de mégis útmutatásokat ad az átdolgozásra.

Mint az erdővidéki egyházmegye, ez is a népiskolai vallásoktatásból indul ki és egy teljes népiskolai tantervet ad, kiegészítve a mostanit az Egyháztörténelemmel és Egyházalkotmánnyal.

A konfirmációi kátétól pedig az összes népiskolai anyag áttekintését várja. Tehát *nem* — az általánosabb felfogás szerint — *hit- és erkölcsstani betetőzést*, hanem *összefoglalást* kíván. E szerint részben igen soknak, de részben igen kevésnek találja a történelmi részt Nagy Péter művében. Sok Jézus élete tárgyalásánál. Kevés az egyháztörténelemből, különösen hiányozván a magyar reformáció és egyházalkotmány. Ezeket pótlándónak tartja. A történelmi részt külön osztaná be. Az ember bűnös állapotának és megfelelően Krisztus megváltói munkájának teljesebb kidomborítását és csupán a 10 parancsolatra zsurgított erkölcsstani résznek: Isten, embertársaink és önmagunk iránti köteleességekről pótlását várja. Imálat rövidebbeket kíván, de azoknak kiegészítését templomba menési, kijövési, betegségben stb. alkalmaira.

A hitről és megigazulásról, továbbá az igehirdetés, kegyelem eszközéről bővebb kifejtést kíván és a különbségek minden felekezettel, sőt a szektákkal szemben is kifejtendő.

Végül a lokusok odajegyzését minden lényegesebb kérdésnél és az egésznek nagybetűs nyomását sürgeti.

Különben kiemeli, hogy a Nagy Péter műve „ma is igen jeles és értékes munka“. A hittani részt elég terjedelmesnek és megfelelőnek tartja, „a kath. és ref. közti különbségek elég röviden és szépen vannak kidomborítva.“ A nyelvezet általában véve nagyon érthető és egyszerű, világos, úgy, hogy átdolgozásnak nem sok munkája akadna azon, sőt egyszerűségét követhetné is.“

2. *Sepsi egyházmegye*: a beosztást meghagyandónak tartja, hanem a tartalomban kívánja:

a) a vallás helyesebb meghatározását;

b) a pogány vallások és a Mohamed vallásának is felemlítését;

c) a kanon ismertetését;

d) az ószövetségi kijelentésben az első ember állapotának az urvacsora osztási kérdés szerinti tárgyalását; az első bűn után a bűn növekedésének, majd az áldozatok árán való szabadulás keresésének feltűntetését; de különösen az ószövetségi prófétia felvételét, melyből kinőtt az új testamentom, kifejlődött a Jézus személye és hivatása“;

e) az újszövetségi kijelentésben a prófétia valószínűségének levezetését, Ádám esetének és Jézus megkísértésének szembeállítását kiemelve, hogy Jézus „győzedelmeskedett, mert az ő istenfiúság tudata erőt kölcsönzött“;

f) kiemelni, hogy „Azt a szövetséget, melyet a mózesi tiltó törvény az úr és a szolga viszonyává tett, azt a Jézus Isten- és emberszeretet törvénye, az új törvény az atya és fiúság, majd a testvéri viszony magasztos viszonyává változtatta át“. A tör-

vény tiltó és büntető rendeletével szemben jön a messiás, ki tanítása, példája és haláláig menő engedelmsége által megszabadít a bűnösség érzetétől.“ — „Jézus vallása a váltság vallása új érzület, új élet, melyet személyisége által közöl a benne hívőkkel.“ Ez a keresztyén hittudat különbözik attól, a mi a Nagy Péter-féle kátéban elé van adva. Az a hit pedig, a mely homlokegyenest ellenkezik a tudománnyal, az nem lehet kielégítő és megnyugtató a lélekre, nem lehet megigazulásra vezérlő hit. Ezt a különbséget látta az igazgatótanács is“. (!?)

Végeredményül pedig az egyházmege kimondja, hogy „szabad pályázat utján egy egészen új káté írását óhajtja, előadó által lefektetett elvek alapján a Nagy Péter „Konfirmációi kisebb Káté“ tartalmának figyelembe vételével úgy, hogy e munkában az erkölcsstani rész a hittan megfelelő részében tárgyalassék.“

3. *Nagysajói egyházmege*: régen tapasztalt ténynek mondja, „hogya a konfirmációhoz nem rendelkezzünk olyan segédkönyvvel“, a mely a következőkben feltárt szükségnek megfelelne. Ma már nem elég hitünknek a más egyházakétól való különbségének feltüntetése, hanem azon meggyőződést kell adni, hogy „egyedül az az út vezet az üdvösségre, melyen mi haladunk“. (!) Az újra dolgozást következő beosztással várná: „Bevezetés. Biblia. Kijelentés az ó szövetségi könyvekben. A keresztyén egyház megalakulása. Az egyház szétszakadása. A róm. és gör. kel. egyház. Reformáció. Luther, Zwingli, Kálvin. Szentháromság és egység hívők. Az ev. ref. hit. Sacramentumok. Istentisztelet. Ünnepek. Egyház szervezet. Konfirmáció. Apostoli hitforma. Fogadalmi kérdések.“ A vallás alanyáról, az emberről többet kíván, kivált kiemelendőnek tartja, hogy vallásos lény. A vallás meghatározását helyesebben várja, kitüntetvén annak érzelmi vonását.

Az ószövetségben kidomborítani kíváná a zsidó vallás lényegét, de úgy, hogy kitűnjék, „mennyiben nem elgitheti ki az ember lelkét“. Az új szövetség-nél mellőzné Jézus részletes élettörténetét, hanem bővebben foglalkoznék a keresztyén egyház megalakulása, fejlődése, szétszakadása és Krisztustól eltérése kimutatásával, oda célozva, hogy a reformáció nem szakadást csinált Jézustól. Felvenni kívánja a szentháromság és egység hívőket, a protestáns egyházak eltéréseit és utoljára hagyná a ref. egyház ismertetését. A hitet a szentháromság formájában tárgyalná, kerülve az elvont dogmatizálást, felhasználva Nagy Péter „Jézus tudománya“ című füzetét. Aztán jőne a sacramentumok oly előadása, hogy ezek se természetfeletti csodaszereknek, se üres czeremóniáknak ne tekintessenek. Majd az istentisztelet és ünnepek feltüntetése, mint a melyek az első keresztyéneknek, illetőleg Jézus életeseeményeinek szorosan megfelelnek. Ezek után következnek a rövid egyház-szervezet, a konfirmáció „lényege és jelentősége“ és konf. vonatkozások.

4. *Küküllői egyházmege* szintén eltekint a Nagy Péter-féle káté hiányainak feltárásától, hanem egyenesen egy kész átdolgozást fogad el, melyről tájékozást az előző nyujt és ez képezi a Nagy Péter műve bírálatát; az átdolgozott kátéban a keresztyén hit igazságait tárgyalva. A bibliai elbeszélésekből és egyháztörténelemből, melyek a Nagy Péter kátéjának mintegy $\frac{2}{3}$ -ad részét teszik s különben is a népiskolai vallástani anyagát képezik, csupán annyit vettem fel, a mennyiben azok a keresztyén hittel összefüggésben vannak. Mellőztem az egyház-szervezet ismertetését is, mert az is a népiskolai vallástani körébe tartozik.

Egyébiránt a Nagy Péter rendszertelenségével szemben rendszerességre (!), itt-ott szétfolyó, majdnem szórszálhasogató módszerével szemben tömör-

sége igyekeztem (!). Végezetre a hit dolgaiban, meg nem engedhető „lehet“-eket (220. 235.) kerülve, minden kételkedést kizáró módon tárgyalom a keresztyén hit igazságait. A feleletekhez egy-egy szentírási helyet csatoltam, ezzel is jelezni akarván, hogy a mi hitünk valóban bibliai s nem a gyarló emberi elme találmánya. E dolgozatra meg kell jegyezmem, részletes bírálatba bocsátkozás mellőzésével, hogy ez, daczára a kissé fenhangu előszónak, a már sikertelennek talált dolgozatoknál semmivel sem jut közelebb a célhoz.

5. *Kézdivi egyházmege*: „egyértőleg szükségesnek tartja a Nagy Péter-féle konfirmációi kátének egészben való átdolgozását, úgy azonban, hogy ez az átdolgozás, a vallás igazságok tárgyalásánál csak a mai hittudatnak, a theologia mostani álláspontjának lehető legmegfelelőbb kifejtésére terjedjen.“ E végből:

a) a bevezetés egészen mással helyettesítendő;
b) az ó szöveg. kijelentésben az ígérlet és prófétaí jövendölések jobban kidomborítandók; a tiz parancsolat eredeti szövegben tömör magyarázattal veendő fel;

c) az új szöveg. kijelentésében súly fektetendő János megjelenésének rendkívülségére;

d) a hittani rész (Jézus vallása tárgyalásánál az apostoli hitforma szerinti tárgyalás meghagyandó, de a szent háromság tana, valamint az „atyáról“ szóló részben a gondviselés, praedestináció és ítélet; a „fiuról“ szóló részben a megváltás, megigazulás; a „szentléleknél“ az újjászületés és kegyelmi eszközök nagyfontosságuk szerint kidomborítandók;

e) Krisztus vallása, fejlődéstörténete meghagyandó, kiegészítve a magyar prot. egyház történetével és szervezetével;

f) felekezetek ismertetése, különbségek feltüntetése után a sacramentumok „mélyebb“ tárgyalása következne, aztán a „konf. fogadástételek szivig ható esküszöru alakban“ volnának szerkesztendőek.

6. *Orbai egyházmege*: az átdolgozást úgy látna szükségesnek, hogy:

a) a rendszerben nem a historiai, hanem a hit-tartalmu vezérelv érvényesüljön;

b) a bevezetés egyenesebben a vallásra és reformátusságunkra irányuljon;

c) a bűnnek az esetből származtatása helyett az eset, mint a bűnösség első nyilatkozata legyen feltüntetve;

d) a „helyettes elégtétel“ tanának merevsége enyésztesse el;

e) az ünnepeknél a vasárnap és reform. emlék-ünnepek is tárgyalassék;

f) a „Miatyánk“ tárgyalása egészen nagybetűsön szedessék;

g) a sacramentumok jelentősége, az azokkal élés szüksége különösen kiemelendő;

h) a „Hiszekegy“, mely az apostoli hitforma nevet aaptalanul viseli, helyettesítsék úgy a tanításban, mint a közhasználatban, a mai hittudatnak megfelelő hitvallással;

i) az imák rövidebben és verses formában lennének átdolgozandók.

Ha már most az ismertett véleményekből teljesen megfelelő egységes álláspontot kívánunk megalkotni, úgy, hogy abban az ellentétes felfogások kiegyenlitsék egymást, ez nem lehet más, mint annak kimondása, hogy konfirmációi tankönyvünk kétségbe nem vonható jelességei mellett is az idők szellemének követelménye szerint helyesbitendő. Ez a helyesbités azonban, a közfelfogás szerint épen nem olyan sürgős, hogy halasztása a legkisebb veszély-llyel is járna.

A kérdésnek felvetése a megoldás elhalasztása mellett is megbecsülhetetlen haszonnal járt, mert az

ügy által megérdemelt érdeklődést ébresztett általánosan és leszűrt sok olyan tájékoztatást, melyek nagy segítséget nyújtanak a feladat megoldásában.

Es pedig általánosan megállapíthatók a következő elvek:

1. A rendszerben a történeti helyett a hittartalmi elv domináljon.

2. A történeti előadások rövidebbre vonandók. (Egyetlen vélemény kiván bizonyos tekintetben bővítést, de a Jézus élettörténetének az is az összébb vonását sürgeti.)

3. Egyházunk szervezetének rövid ismertetése is felveendő. (Ismét egyetlen vélemény van, a melyik azt épen — szorosan véve nem következtelenül — mellőzni akarja.)

4. Erőteljesebb protestáns öntudatot ébresztő bevezetés volna szükséges.

5. Az embernek, mint fő megkülönböztető vonása emelendő ki, hogy vallása van.

6. A vallásnak megfelelőbb definitiója adandó.

7. Az ószövetségi profetiára több súly helyezendő.

8. Az újszövetségi kijelentésben az ígéretek teljes valósulása feltüntetendő.

9. Történeti részek apasztásával, Jézus vallása a szentháromság felosztásával tartalmasabban tárgyalandó.

10. A szentháromság tana tisztábban kifejtendő és az egységihívés is felmutatandó.

11. A hit általi megigazulás, kegyelmi eszközök, sakramentumok fontosságuk szerint tárgyalandók.

12. Felekezeti különbségek minden felekezettel, sőt a szektákkal szemben is felmutatandók.

13. A vasárnap megünneplése behatóan tárgyalandó. 14. Szentírásbeli utalások mindenütt alkalmazandók. 15. Imák rövidebben, egyszerűbben szerkesztendők.

16. Konfirmációi fogadástartól minél szívet meghatóbban, esküszerevé tétessék, mint az énekben van.

17. Irály, népies nyelvezetben, különösen példányul szolgáljon Nagy Péter műve.

Es mikor az előadottakból a végkövetkeztetést akarom levonni, valami Gamáliel szerű hangnak tűnik fel a nagyenyedi egyházmegye — bár kissé következtelennek látszó — szava:

„A Nagy Péter-féle konf. káté elég eredményesen használható kézikönyv a népiskolát végzett ifjak konfirmációi előkészítésénél, épen ezért hagyjuk meg azt a maga valóságában, *ne akarjuk hozott határozatok szerinti átdolgoztatni*; hanem hirdessen a Méltóságos Igazgató-tanács pályázatot egy önálló, népszerű konf. kátéra, mert csak így remélhetünk értékesebb munkákat s az így készitendő legjobb kátének a használata legyen kötelező.“

Egyéni véleményem is az lévén, hogy az ügy nem annyira sürgős, hogy lassabb megoldásból hátrány származhatnék, sőt egyenes előnyre válik, ha a tárggyal foglalkozók, minél behatóbban tehetik ezt, javasolom, hogy:

I. Az egyházmegyei vélemények fenti ismertetése közöltessék az Erdélyi Prot. Lapban nem utasítás, hanem lehető tanulság nyújtásért.

II. Egyszersmind hirdettessék most már minden megszorítás nélkül titkos pályázat egy sikeresen használható népies, teljesen kidolgozott konfirmációi kis kátéra, mely lehet egészen önálló avagy a Nagy Péter-féle átdolgozása. A határidő azonban minél későbbre (2—3 év) teendő, a mig a Nagy Péter-féle káté újabb kiadása a szükségletet biztosítja. A minél több tagból alakítandó bíráló bizottság minden tagja önálló bírálatot készít s csak azután képezheti tanácskozás tárgyát a tanácskozás eldöntése.

Bodor János,
biz. előadó.

Epilogus a „Legyen világosság“ cz. két cikkhez, ajánlva a zsinati atyák figyelmébe is.

— Irta: Fogarasi Albert. —

(Folytatás.)

Ha ez így van, már pedig így van, egyáltalán nem látom olyan visszásnak előjáróságunk mostani szervezetét. Ellenben azt mindnyájan tudjuk, hogy mennyire szükséges ismernie minden tanárnak a kormányzat minden ágát. Ezt pedig csak az előjáróságban ismerheti meg. Csakhogy a zsinati határozat szerint erre a tanárkarnak legiennebb $\frac{2}{5}$ része nyerhet alkalmat, a többi csak a tanári szék keretében előforduló ügyekkel foglalkozhatik érdemlegesen. Igaz, hogy idővel talán a többire is rákerül a sor. Hát én a magam részéről nagyon különösnek, hogy ne mondjam, ferde helyzetnek tartom, hogy a tanárok egy része 8—10 évig csak egy társaitól vagy az intézet keretén kívül álló, de az előjáróságba beválasztott világi és egyházi tagoktól tudja meg a kormányzat legfontosabb ügyeit. Ez bizony annyi, mint a tanárok nagyobb részének néhány évre főmentvényt adni az alól, hogy intézete életének egészét megismerje, az iránt teljes érdeklődést tanusítson. Nem baj. A tanár főfeladata úgy is a tanítás, a többi mellékes; ezzel is több időt fordíthat a fődolgra, mondják az újítás hívei. Ebből már most az következne, hogy az előjárósági tagság a tanítás rovására esik; a végén pedig az, hogy tulajdonképen az a legjobb, ha egy tanár sem megy be az előjáróságba. Az enyedi kollegium életében volt olyan idő is, a mikor ez az ideális állapot valósággá vált, a mikor az intézet legfelsőbb kormányzatát a híres „directorium“ vezette. A kik erre emlékeznek, tudhatják, minő zavarok, károk jártak az ideális kormányzás nyomán. Az Enyeden megjelent egykori „Egyházi és Iskolai Szemle“ hasábjai beszédes tanubizonyosságot szolgáltatnak érdeklődőknek. (1877. évf.)

Felhozzák a sárospataki, debreczeni s más kollegiumok példáját. Na csak hozzák! Én nem tudom s más se tudja, hogy az u. n. „igazgató-tanács“ kormányzata mellett mennyivel jutottak előbbre azok az intézetek, mint a mieink s hogy vajjon a mieinknek egy vagy más irányban való állítólagos hátramaradását az „előjáróság“ mai szervezete okozta-e? Anynyit azonban tudok, hogy ezek a mi boldogabb testvéreink a mi állapotunkat ideálisnak tartják, mely felé nekik is törekedniök kellene. Hogy mennyi zavar, egyenetlenség, összeütközés forrása lehet az igazgatótanácsi kormányzat: azt teljes tárgyilagossággal, minden irányban meggyőző példákkal világította meg a máramarosszigeti ev. ref. főgimnázium tanári kara 1905. ápril 9-én kelt s „egyházunk legfelső törvényhozó hatóságaihoz“ intézett fölhívásában. Idézése nem fér be e cikk keretébe. Az érdeklődők méltóztassanak elolvani s abból is meglátják, hogy a mi előjáróságunk minden fogyatéksága mellett is messze fölötte áll az igazgatótanácsnak.

Tehát az új szervezet szerint az előjáróságnak csak egy harmad része volna tanár, a többi világi és egyházi. De nincs megállapítva, hogy a világi és egyházi rész miként aránylik egymáshoz. Választja az egyházkerület bölcsessége a leghivatottabbak közül, a lehetőségek szerint. Majd a világi, majd az egyházi elem kerekedhetik felül, de a tanári alkotó részt, az intézet kormányzására, már csak a tüzhely körül lakozása miatt is, leghivatottabbat mindig maiorizálják. Megtörténhetik, hogy a tanári kisebbséget oly kérdésekben is leszavazzák, melyekhez az hivatásánál fogva is jobban ért. Egy bizonyos, hogy ezután több fölebbezés lesz a főhatósághoz, mint eddig volt.

Hogy volt eddig s van még most is, addig, a meddig, a gondnoki kormányzással?

Az információtak rendszeren a tanárkar adta s a gondnok bölcsessége megtalálta vele a helyes utat. Ezután sem lehet másképen, de 4 helyett esetleg 10—12-nek kell adni az információt, felvilágosítást, hogy nem egyszer döntsenek azok ellen, a kik a fölvilágosítást adták. Hát ez sem baj. Az információ, a felvilágosítás még csak tanácskozási anyag, melyből a bölcs határozatnak a tanácskozás kevesedése rendjén kell kiválnia, mint a tejfelből a vajnak. De mindig baj lesz az, hogy a sok külső taggal sok különféle érdek is kerülhet be a testületbe, melyektől megkeseredik a tejfel, mielőtt vaj lenne belőle. Egyébre ne is gondoljunk, csak arra, hogy szülők is lesznek közöttük, kiknek gyermekei az intézetbe jönnek; egyik-másik városi vagy egyházi testület vezetői, kik olykor az intézet érdekeivel ellentétes érdekeket is képviselhetnek. Isten mentsen, hogy valakinek az elfogulatlanságában már előre kételkedjünk, de az emberi természet eredendő gyengesége révén nem csak a tanárral eshetik meg a tévedés, hanem a fölébe rendelt külső kormányzati részszel is. Nem biztosít az új szervezet a „meg hasonlások“ ellen sem, melyeket a mostani előjáróságok szemére vetnek. De hát miben is állanak azok a meg hasonlások?.. Nem tudom másképen gondolni s úgy is van, hogy koronkint az intézet ügyeinek vezetésében erősebben kidomborodnak az eltérő nézetek s ezeknek hívei szemben állanak egymással azért, hogy ha lehet, a maguk nézetét érvényesítsék, mert azt hiszik, hogy az a jobb. Olyanforma jelenség ez itt kicsiben, mint a parlamenti életben a pártok harca. Mi volna ott, ha mindenki mindig egy véleményen volna vagy a maga eltérő nézetét az ügyek u. n. „sima intézésének“ kedvéért soha nem nyilvánítaná. Lehet, hogy ezek az ellentétek olykor kiélesednek s talán a személyes érintkezésben is bizonyos feszültséget okoznak, de csalahatatlán ellenszerei a minden áron való egyetértés nem egyszer káros következményeinek. A tapasztalat bizonyítja, hogy mind a politikai, mind a társadalmi életben legtöbb és legnehezebben helyrehozható bajok származnak a mindig egyesületi, mindig sima határozatokból. Példákat nem hozok fel, mert az utóbbi években országosan mindenütt kitört válság száz meg száz ilyent idéz fel a régebbi és közel multból. De meg aztán állandóan ott van a mindig részen álló, mindig éber szemekkel őrködő főhatóság, melyhez a „sima“ határozatok ritkán jutnak el, de a borzasok mindig. Valami olyan romboló, felforgató meg hasonlásról, a milyenek régebben voltak (pl. a Szász—Péterfy-féle) ma már szó sincs. Különös! Az események ismétlődnek. Akkor nem volt olyan nagy aránytalanság az előjáróságban a tanári és gondnoki rész között s mégis lehető volt az igazán veszedelmes meg hasonlóság; ma a kevésbé kedvező arány mellett nincs és mégis némileg a régihez akarnak viszatérni, azaz hogy túlmenni rajta. Vigyázzanak, nehogy mesterségesen idézzék fel a meg hasonlást a háttérbe szorított tanári és a praepotens külső elem között! (Egyébiránt megjegyzem, hogy a 70-es évek nagyenyedi híres gazdálkodását is a meg hasonlóság címén mangurálták, de kitünt, hogy medicina peior morbo.)

Ezek alapján a tanári körökön kívül álló igen sok elvtársam nevében is bátran kimerem mondani, hogy:

1. az előjáróság mai szervezete ellen felhozott kifogásokat sem a történeti fejlődés, sem a tapasztalat világánál nem lehet igazolni, hogy

2. a helyébe tervezett s tulsó testvéreink hasonló rendeltetésű „igazgatótanácsával“ analog új előjáróság a hozzá fűzött várakozásnak nem felelhetne meg s tehát ok nélkül szorítaná ki a régít, a

kipróbáltat, mely intézeteink háromszáz éves életében a fejlődést biztosítani tudta legalább is úgy, mint az igazgatótanácsok, hogy

3. az új szervezetű előjáróság nem csak a tanárok és intézetök között való kapcsolatot apasztaná, lazítaná, hanem sokkal több ellentét, összeütközés csiráját is rejtene magában alkotórészeinek nagyon is heterogen természete miatt.

(Vége következik.)

Indokolás.

(Folytatás.)

A 46. §-nak a felszentelés helyére és idejére vonatkozó részét az általános indokolás után külön indokolni felesleges; az pedig, hogy az idő kitűzése az esperes, a lelkész és a presbitérium együttes jogává tétetik, azért van, mert a felszentelés alkalmából mindnyájokra fontos köteleességek haramolnak és így egymás körülményeire figyelemmel lenni tartoznak. De hogy az alkalomra, különösen a lelkész és a presbitérium, illetőleg a gyülekezet jóelőre készüljenek s hogy azt későre ne halogassák: szükségessé vált megszabni azt is, hogy a felszentelésnek a lelkész beköltözésétől számítva mennyi idő alatt kell megtörténnie. Erre a célra mi egy hónapi időt teljesen elegendőnek tartunk, mert a lelkész és a presbitérium (a gyülekezet) már a lelkészválasztás megerősítésétől kezdve előkészülhet ez alkalomra; az esperes pedig — még ha nem egy, de két vagy három gyülekezetben kellene is végeznie a felszentelési szertartást, az ajánlott egy hónapon belül bátran elvégezheti. Mert a javasolt új rend alapján úgy fog alakulni a helyzet, hogy csak azokat kell majd felszentelni, akik káplánokból, általában még fel nem szentelt egyénekből lettek rendes lelkészekké, azokat pedig, akik már rendes lelkészi állásból mennek más lelkészi állásra át, nem s mert igen ritka eset lesz az, hogy valamelyik egyházmegyében kettőnél-háromnál több új lelkész kerüljön felszentelés alá: ugyanazért az egy hónapi időt teljesen elegendőnek tartjuk e célra.

Ami most már a 47-ik §-t, vagyis a felszentelési szertartást illeti, azt a többi, főbb szertartásaink mintájához alkalmazva, szintén három részre osztottuk fel, de mégis úgy, hogy bevezető vagy előkészítő részül mintegy maga a rendes istenitisztelelet két első része szolgáljon a 8-ik számig. Így kellett ezt tennünk azért is, hogy a szertartás igen hosszúvá ne legyen; azért is, hogy a konfirmációval rokontermészetű papszentelési szertartás amazzal teljesen egyalakúvá ne váljék, ami a rendes istenitisztelelet liturgia sérelme nélkül történhetik meg, minthogy azt is azok végzik, akik a felszentelési szertartásban fognak szerepelni. Hogy pedig a rendes istenitisztelelet liturgia 1. és 3. számait a felszentelő, az 5. és 7. számait a felszentelendő végezze: mindenki csak természetesnek találhatja.

A következő második rész az eddigelé is használatos alkotórészekből s lehetőleg a régi sorrendben van összeállítva. Bővebb indokolása éppen ezért felesleges. Csak azt jegyezzük még meg, hogy annak nyilvánítása céljából, hogy a felszentelés egyszersmind egyházhatósági tény is foglal magába, az ebben a részben előforduló alkotórészeket mind kötöttekkel kellett tenni, mert itt a felszentelő az egyházi hatóság megbízottja és képviselője gyanánt is működik; s aztán, hogy a rokontermészetű konfirmációtól még egy másik tény által is megkülönböztethető legyen, szükségesnek láttuk a testvéri csók felvételét, mint amely legszebb és legkifejezőbb szimboluma annak a szeretetnek, amelynek a lelkészi testület tagjait egymással mindenkor egy testté kell egyesítenie.

Hanem a harmadik vagy bevégző részt, már amennyire csak lehetséges, szabadabbá tettük. Itt van helye már annak, hogy akár a felszentelő, akár a felszentelt elmondja azt, ami a helyzetből kifolyólag szívében fekszik. A felszentelő a 7. sz. alatti beszédben öntheti ki azt a lelkésznek és gyülekezetének, a felszentelt lelkész pedig, mint már éppen felszentelt, első ténykedése gyanánt könyörgéssel fordul az égi Atyához, kérvén őtöle azt, amit szíve gyülekezetének, önmagának, az anyaszentegyháznak, a hazának óhajt. A többi aztán úgy következik és végződik, mint a rendes istenitisztelei alkalmával.

Visszatekintve már a lelkésszentelésre vonatkozó indoklásra: kérve-kérjük mindazokat, akiket illet, hogy ref. alapelveinkért, egyházalkotmányunk tisztaságáért, vallásunk és Istenitisztelei szertartásaink népszerűsítéseért s a nép lelkébe, szívébe való beoltásáért, gyülekezeteink felvirágzásáért fogadják el az itt ajánlott papszentelési liturgiát összes szabályaival együtt, mert erősen meg vagyunk győződve afelől, hogy elfogadása és gyakorlása által igen-igen jó szolgálatot tesznek anyaszentegyházunknak és valásunknak!

Ref. egyházunkban, hitvallási és egyházjogi elveink szerint, sem esperes-, sem püspökszentelésnek nincs alapja és jogosultsága. Az esperesi és püspöki hivatal nem rendi fokozat, a püspök és esperes is lelkész s úgy egyik, mint másik csak a kormányzásban „primus inter pares“, de ez is csak a magá hatáskörében. Az egyszer felszentelt lelkész a felszentelésben megnyeri a teljes lelkési hatalmat, mely az igehirdetésnek, a sákramentomok kiszolgáltatásának jogát és kulshatalmat, vagyis a kormányzás és felügyelés jogát egyesíti magában, persze nem kath., hanem ref. értelemben. Hogy aztán valamely lelkész egyházhatósági akarat alapján nemcsak a saját gyülekezetének, hanem valamely szélesebbkörű egyházi testületnek, egyházmegyének, egyházkerületnek a kormányzásában is részessé, sőt vezető tényezővé tétetik, az csak alkalmat ad neki arra, hogy a felszentelésben nyert kormányzói jogot szélesebb körben is gyakorolhassa. A felszentelés ismétlése nemcsak, hogy felesleges, hanem veszedelmes is, azért, mert megismétlése vagy azt bizonyítja, hogy az egyszer végre hajtott felszentelés hiányos és tökéletlen, hogy a felszentelt nem nyerte meg a lelki hatalom teljességét, ami pedig merő megtagadása a mi ref. elveinknek; vagy pedig azt bizonyítja, hogy nem egyéb az hiu, üres czeremóniánál, ami pedig annyira távol jár a mi vallásunk és egyházunk lelkétől, mint a róm. katholicizmus az evangyéliomi és apostoli keresztyéniségtől. Ha pedig a felszentelés értelme az, hogy azáltal nyeri meg a felszentelt a Szentlélek minderre elégséges és mindenre képesítő erejét: akkor azt, hogy ezt az erőt az esperesnek vagy püspöknek megválasztott lelkész már a lelkészszé való felszenteltetés által teljes mértékben megkapta, semmi se bizonyítja jobban, mint éppen az a tény, hogy esperessé vagy püspökké választották. Mert mi alapon hivatott el többre, ha már meglevő nagyobb képességei alapján nem?

Az esperesnek és püspöknek tehát nálunk nem felszentelésre, hanem beiktatásra van szüksége. A beiktatás pedig közigazgatási és nem istenitisztelei cselekmény s annak nem a templomban, nem az istenitisztelei körében, hanem a gyűlésteremben, a kormányzói működés körében van egyedüli természetes, illetékes és jogos helye. Ez a felfogás és ez az elvi álláspont a gyakorlatban is érvényesült még eddig az esperesekre nézve a mi egyetemes egyházunkban, a tiszáninneri egyházkerület kivételével, amely bizonyára csak azért szenteli fel ma is az egyházmegyék espereseit, mert az hagyományként maradt reá abból

az időből, amikor még nem egyesült kerületté, hanem egyh.-megyei, illetőleg esperesi igazgatás alatt állott, amikor a még határozottan püspöki színezetű egyházi alkotmány mulhatatlanul szükségessé tette a kerületi köteleket nem ösmerő egyházmegyék fejeinek, az espereseknek felszentelését. Mai alkotmányunk szel-leme azonban határozottan kizárja ezt a régi elévült gyakorlatot s minthogy a többi kerületek eddig sem folytatták azt: ugyanazért bizvást hisszük, hogy a tiszáninneri egyházkerület is készségesen le fog mondani arról. Annyira hisszük azt, hogy az esperes-szentelésnek még a nevét se vettük fel a munkálatba.

(Vége. köv.)

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1905. szept. 14—15.

(Folyt. és vége.)

A mezőörményesi körlelkésszég megalapítása céljából fölhivatott volt a mezőszilvási fiókegyház-köztség a körlelkésszég kötelekébe való belépésre és a körlelkésszi javadalomhoz való hozzájárulásra. Mezőszilvás azonban megtagadta a csatlakozást és így az annyira fontos szervezkedés folyamata fennakadást szenved. Ennek elkerülése céljából ismét megkereste ig.-tanácsunk az egyházközséget, megnyugtatta afelől, hogy e csatlakozás által teljes épségben fennmarad arra vonatkozó joga, hogy idővel önálló anyaegyház-községgé szervezkedjék.

Korábbi elvi határozat alapján körlevelet adott ki ig.-tanácsunk összes esperes aaihoz, a lelkészek családi állapotának állandó nyilvántartása végett.

Az egyházkerületi nyomtatványok elkészítésével nyomda szállításában késedelem tapasztaltván: megfelelő intézkedések tétettek a szerződészerű kötelezettségek pontosabb ellenőrzésére.

Teremujfalusi egyházközségünk kepeváltási határozata, kivételesen, jóváhagyást nyert, habár a szabályzatszerű fedezet kellőleg még biztosítva nincsen.

Tasnádszántói egyházközségünk engedélyt nyert a toronyépítésre és ki is utaltatott részére 6000 K központi kezelés alatt álló tőkéje, 12 év alatt leendő visszahelyezés feltétele mellett.

Krakkói egyházközségünk engedélyt nyert arra, hogy erdőeladásból befolyt 1070 K tőkéjét az egyh.-község elpusztult szőlőinek rekonstruálására használja fel, a szőlő jövedelméből leendő visszahelyezés föltétele mellett.

A romániai egyházközségek szervezeti szabályzatainak főhatósági megerősítése rendjén néhány módosítást rendelt el ig.-tanácsunk. E módosítások ellen fölirt a romániai esperes és igazolta, hogy az ottani speciális helyzet követelményeit a szabályzat eredeti rendelkezése elégit ki. Ennek alapján eltekintett ig.-tanácsunk a módosítás keresztülvitelétől.

Berde Sándor, kőbori lelkésznek megengedte az ig.-tanács, hogy a hitelszövetkezeti elnöki állást elfogadhassa.

Arapataki egyházközségünk csakis az ötvenéves törlesztő-kölcsönének lejártá után kívánja visszahelyezni a paplak-építésre elköltött 1200 K alaptőkéjét, de főhatóságunk, lentartván idevonatkozó korábbi intézkedéseit, kötelezte az egyházat arra, hogy öt év múltán kezdje meg a tőke visszahelyezését.

A medvési egyházközség számadási hiányának tisztázása végett, Nagy Domokos, kükülői esperes afiát kérte föl ig.-tanácsunk a szükséges tárgyalás megtartására.

Az o.-brettyei és kitidi társegyházaknak megengedtetett, hogy jövőre a hivatalos lapot csak egy példányban járassák.

Györgyfalvi egyházközségünk ama kérése, hogy lelkesi állását még egy évig üresen tartsa, nem volt teljesíthető.

Ugyancsak nem teljesítette igazgatótanácsunk a kolozsvári egyházközség aziránti kérését sem, hogy a Ferencz József-uti templom és papiház telke az egyházközség nevére telekkönyveztesse.

A fogarasi ehk. község ideiglenes fizetésrendezési határozatait megerősítette ig.-tanácsunk, de egyúttal felhívta az egyházközséget, hogy egy év leforgása alatt terjessze be a végleges fizetésrendezésre vonatkozó és a korpótlékrendszer elvén felépítendő részletes javaslatát.

Az idei közgyűlés jegyzőkönyvének 14. pontjából a nyomda lényeges részeit kihagyván, e hiány pótlása iránt intézkedett ig.-tanácsunk.

A magyarszováti lelkész nyugdíjazását elrendelő határozatunk ellen beérkezett kérés alapján megengedte ig.-tanácsunk, hogy helyettes lelkész alkalmazása mellett, továbbra is megtarthassa az öreg lelkész rendes papi állását, lakás és félfizetés élvezete mellett.

Sajóudvarhelyi és szászbrétei egyházközségeink határozatai, melyszerint a br. Kemény-féle patrocíniumok megváltására 7300, illetve 2000 K tőkét elfogadtak s jóváhagyást nyertek.

Kolozsvári egyházközségünk egyik tanítói állomásának díjlevele jóváhagyatván ebből az alkalomból ajánlatot az egyházközségnek, hogy jövőre az egyes tanítói állomások megüresedése után, azokat kántortanítói formában szervezze.

Kolozsvári egyházközségünk elhatározta a kolozsmonostori kerületben önálló anyaegyház szervezését, oly módon, hogy a templom megépíthetése céljából tőke-kamat segílyt kér; a papi fizetés kiegészítése céljából pedig kongruáért folyomodik. Ig.-tanácsunk örömmel vette tudomásul a tervezetet s kilátásba helyezte támogatását, mihelyt az előkészítés szabályszerűen megtörténik.

Árkosi Dániel, volt süket-demeterfalvi tanító, ki állásáról ítéletesen elmozdított, nem fizette meg a fegyelmi ügyében felmerült perköltségeket s miután azokat rajta fölhajtani sem lehet, intézkedett ig.-tanácsunk a leírás iránt.

Nagyborosnyói egyházközségünk engedélyt nyert arra, hogy 7000 K költségvetési összeg keretében egy bérházat építsen, melyre alkalmas bérlet talált az ottani hitelszövetkezetben.

A veresegyházi szegény egyházközség fölmentést kért a paplak-építésre elköltött alaptőkéjének visszahelyezési kötelezettsége alul. Végleges fölmentést azonban nem kapott, hanem öt évi haladékat.

Kisdobai egyházunk indokolt kérésére megengedte ig.-tanácsunk egy kis belsőségnek nyilvános árverésen leendő eladását.

Mosoni leányegyházunknak 200 K tőke és jár. iránti követelése áll fenn Pálffy Mihály ügyvéddel szemben, ki azonban a követelés fennállását tagadja és bírói tanuvallomási jegyzőkönyvekkel is igazolni tudja állítását. Ig.-tanácsunk, az ügy beható tanulmányozása alapján, azt ajánlotta az egyháznak, hogy követelését hozza törlésbe, mert a megindítandó pör nem biztat eredménnyel.

Székelyudvarhelyi egyházközségünkben vita támadt egy kis belső telek eladása, avagy megtartása fölött, mely vitában az egyházközségi képviselő és az egyházmegyei tanács is az eladás mellett döntött. Ig.-tanácsunk szintén helyesnek látván az eladást, annak nyilvános árverésen leendő foganatosítására az engedélyt megadta.

A bürkösi evang. ref. és ágostai ev. egyházak között fejedelmi rendelés alapján fennálló közösségi viszony újból való rendezése szükségesnek mutatkozván, Horváth István, lelkész aa. előterjesztése értel-

mében, megkereste ig.-tanácsunk az evangélikusok főkonzisztóriumát, a rendezés egyetértő végrehajtása céljából.

Vizaknai egyházközségünk hivei 8000 K tőkét ajánlottak föl adóváltsági alapképen. Főhatóságunk készséggel hozzájárult a följajánlott összeg elfogadásához, de a hiveknek ama messzemenő kívánságát, hogy ezzel szemben örök időkre fölmentessenek az adófizetés alul, nem teljesíthette.

Dulka Elek aa., a tasnádi egyházközség tb. főgondnoka, 600 K alapítványt tett le, tasnádi templom-építési alapképen. Örömmel és hálás köszönettel elfogadtatott.

A magyargyerőmonostori ehk. engedélyt nyert 20 holdnyi erdei legelőjének 2400 K vételáron leendő eladására.

A szilágyszolnoki esperes. aziránt tett javaslatot, hogy a vadházasságok megakadályozása és az anabaptisták elleni védekezése céljából a miniszteriumnál kérelmezzük az állami támogatást. Ig.-tanácsunk okulva az irányban már többször megtett lépések sikertelenségén: az újabb fölterjesztést mellőzni határozta.

Jóváhagyatott a n.-enyedi kollégium adásvevési szerződése, mellyel egyik bérházát, 32 ezer koronáért eladta.

A búzai egyházközség kepeváltási alapja, kebli kezelésre, kiutaltatott.

Végül marosvásárhelyi egyházközségünk nyert engedélyt arra, hogy adósságait, kedvező feltételek mellett, konvertálja.

r.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kenessey Béla theol. fakultásunk igazgatója e hó 24-én Sopronba utazott a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság gyűlésére, melyen az ünnepi beszédet ő fogja mondani. Magáról a gyűlésről s az ez alkalommal lefolyó ünnepségekről csak jövő számunkban hozhatunk tudósítást.

Értekezleti tisztujtítás. A sepsi ev. ref. egyházmegye Egyházi Értekezlete a *Zsigmond* Károly eltávozásával megüresedett egyházi elnökségre *Koréh* Endre sepsiszentgyörgyi lelkész, *Benke* István tanár eltávozásával megüresedett világi alelnökségre *Péter* Mózes Mikó-kollégiumi igazgatót választotta meg. A felfrissített tisztikar működésének első próbáját Egyházi Értekezletünk Sepsiszentgyörgyön tartandó közgyűlése állapítja meg, a mihez a legszebb reményeket fűzzük. Működésükre Isten áldását kérjük.

Papválasztás. A zilahi népes református egyházközség már régóta üresen álló második papi székét f. évi október hó 8-dikán fogják — valószínűleg meghívás útján betölteni. A meghívásra kiszemelt lelképásztort, *Kádár* Gézát, a minősítő bizottság minősültnek és választhatónak jelentette ki. A választásban csak azok vehetnek részt, akiknek neve a választó lajstromban benne lesz. E lajstromot szeptember 24-dikétől október 2-dikáig közszemlére teszik ki Magyarósi István ev. református lelkész lakásán, hogy azok, a kik abból véletlenül kimaradtak, de az abba való fölvételhez a jogot megszerezték, vagy megszerzik, fölszólamlás útján igényüket érvényesíthessék.

Ravasz László theol. fakultásunk jelesen végzett növendéke, a ki október közepén indul tanulmányra Berlinbe, a Mons Pietatis ösztöndíj alapból 480 márka ösztöndíjat nyert meg.

Egyházi élet Szováta-fürdőn. A fürdő-szezon lejártával érdemesnek tartjuk megemlékezni ama egyháztársadalmi munkásságokról, melyet egyházunk buzgó tagjai nevezetesebb fürdőinken ott tartozkodásuk alatt az egyház és a vallásos élet fejlesztése érdekében végeztek. Egyik mult számunkban a borszéki fürdői élet enemü mozgalmairól számoltunk be, most *Ady* Sámuel és *Benedek* Dénes aai idevágó tudósi-

tásai alapján a Szováta fürdői mozgalmáról akarjuk tudósítani olvasóinkat. Az első istentiszteletet a fürdőbeli ref. közönség egyetemes kívánatára július 16-án ifj. Péter Károly esperes végezte, Jézusról, mint örök eszményről tartott szép beszédével. Július 23-án Ravasz János, a marosi e. megye érdemes esperese fáradt fel Szováta s megható beszédben tárta fel a szomjuzó lelkek előtt az istenbe vetett hit munkáló erejét. Ez istentisztelet alkalmával támadt azon általános ohaj, hazánk minden részéből összesereglett hívek lelkében, hogy Szováta-fürdőn ref. templom is épüljön s az építendő templom javára ez alkalommal perselypénz czimen 45 kor. gyűlt be. Ezzel azonban nem szakadt vége a munkának. Aug. 3-án Jászai Mari, Szabolcska Mihály, Batizfalvi Elza, Góth Sándorné, Kertész Ella, dr. Kovács József közreműködésével egy rendkívül szépen sikerült estély jövedelme 473 k. 26 f.-rel növelte a templomépítési alapot, melyhez egyházunk két kiváló munkása: dr. Agyagási Károly főorvos és Tauszik B. Hugó kir. tanácsos 100—100 kor. adománnyal járultak s egyúttal megindították a gyűjtést a fürdőközönség körében is.

A munka szép eredménnyel végződött, a Zeyk Dániel és Sándor Jánosné 100—100 koronás adományán kívül ott szerepel a jótékonyság oltáránál a fürdő közönség minden tagja kisebb-nagyobb adománnyal úgy, hogy a gyűjtés összege 586 kor. és 36 fillért tett ki, s így eltekintve a perselypénztől, a templomépítési alap összege 1459 korona 62 filler, a mi mindenképpen szép bizonyítéka a fürdőközönség áldozatkészségének. Ennyi egyházszeretet és buzgóság mellett bizton reméljük, hogy nemsokára templomban hallgathatják Szováta fürdőző hívők az Ur igéjét. Az ur pedig terjessze ki áldott kegyelmét azokra, a kik, az ő céljait megvalósítani munkásokul állottak be s az a lélek, az az isteni mozgató erő, mely őket ilyen tettekre hevítette, teremjen nekik örömeket, meg nem sorvadó örömeiknek gazdagságát, az apostol szerinti „belső ember” boldog öntudatában.

Zsinati és konventi ülések határideje. Főtiszteletű és Méltóságos Kun Bertalan püspök és Nagyméltóságú báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok urak, mint az ev. ref. egyetemes konvent s a második budapesti ev. ref. országos zsinat elnökei, a zsinatelőkészítő rendkívüli konventet Budapesten, a Lónyay-utczai ref. főgymnasium disztermében, folyó évi november hó 7. (hetedikén, kedden) reggeli 10 órakor, a második budapesti ev. ref. országos zsinat harmadik ülésszakát pedig szintén Budapesten, az ügyvédi kamara Szemere-utczai épületében, folyó évi november hó 22. (haszonkettődikén, szerdán) reggeli $\frac{3}{4}$ 10 (háromnegyed tíz) órakor fogják megnyitni —, a mit elnöki megbízásból addig is ezennel közzéteszek, míg a meghívók az illetékes püspöki hivatalok utján szétküldetnének. Kelt a magyarországi reformátusok debreczeni főiskolájában, 1905. évi szeptember hó huszonharmadikán. Sass Béla, ev. ref. hittanszaki akad. tanár, mint az ev. ref. egyetemes konvent s a második budapesti ev. ref. országos zsinat jegyzője.

A »Theologus Kör» theol. fakultásunkon a következő képen alakult meg e hó 19-én:

Elnök: Csia Pál IV. theol. Alelnök: Tőkés Ernő III. theol. Főtítká: Tőkés József III. theol., főjegyző: Varga Gyula III. theol. Pénztáros: Kiss Endre IV. theol. Ellenőrök: Sárkány Lajos III. és G. Kovács István IV., titká: K. Nagy Lajos II., aljegyzők: Kovács György II. és Vanca János I. th. Választmányi tagok: Veszprémi Ferencz IV., Kacsó Lajos III., Nagy Géza II. és Juhász Albert I. theologusok.

A Nagyenyei Protestáns Nőegylet folyó évi október hó 1-sején a nagyenyei városház és a nemzeti szálló termeiben Japán estélyt rendez. Kezdődik este fél nyolcz órakor dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár előadásával: Japáni tapasztalatok. Műsor: 1. „A három iskolás leány” a Mikádóból. Éneklik: Elekes Irénke, Máthé Erzsike, Albert, Margit. 2. A féltékeny feleség. Előadja:

Bakó Irma. 3. Madrigal a Mikádóból. Előadják: Berde Juliska, Kolumbán Ilonka, Kiss Zsigmond, Éltető Sándor. 4. Yem-yum szólója a Mikádóból. Előadja: Graef Jánosné. 5. Részlet San-Toyból. Előadják: Farnos Esztiike, Fülöp Judit, Jakab Linka, Lázár Pannika, Nagy Elma, Toronyi Pannika, Incze Miklós. 6. Japán kuplék. 7. Tableau. Zongora-kiséret; Bodola Mariska, Habekost Alajos. Műsor után táncz!

A dési egyházmegyében lefolyt püspöki vizitációról lapunk tárgyhalmazása miatt a befejező tudósítást csak jövő számunkban hozhatjuk.

Szerkesztői üzenetek.

Z. K. S. és S. A. A tudósítást és útkári jelentést vettük, közlését lapunk jövő számában megkezdjük. Addig is szives elnézést kérünk.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 3382—1905.

PÁLYÁZAT.*

Az erdélyi református egyházkerület igazgatótanácsa pályázatot hirdet egy nészerű *konfirmációi kis kátéra*, mely lehet egészen önálló mű vagy a Nagy Péter-féle Kis Káté átdolgozása.

1. Terjedelem, beosztás, módszer tekintetében a szerző a legjobb belátását követheti. Az egyházmegyei vélemények csoportosítása csak lehető okulásra közöltetik az „Erdélyi Protestáns Lap” hasábjain.

2. A pályadíj 1000 K, a mely csak a bíráló bizottság által kiadásra és általános használatra ajánlott és az igazgatótanács által elfogadott mű szerzőjének adatik ki.

3. A nyertes mű a pályadíj ellenében az egyházkerület tulajdonává lesz.

4. A pályázat titkos, tehát a teljesen kidolgozott munka más által leírva és a szerző nevét rejtő jelíges levélkével ellátva adandó be.

5. A pályázati határidő 1907. december hó 31-ike, a meddig a dolgozatok az erdélyi ref. egyházkerület igazgatótanácsához beküldendők.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1905. szept. hó 14-én tartott üléséből.

Zeyk Dániel,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tan. előadó.

Sz. 4211—1905.

KÖRLEVEL

a nagytiszteletű Esperes aához.

A folyó évi 2793. sz. körlevelünkre beérkezett kérésekre igazgatótanácsunk a következő egyházakat választotta ki az ajánlott egyházak közül, a melyek ref. felekezeti népiskolát tartanak fenn, a Wesselényi Róza-alapból népiskolai könyvtárakkal leendő ellátásra:

A gyulafehérvári egyházmegyéből Sárd, a nagyenyedi e. megyéből Magyardező, Csekelaka; a kalotaszegi e. megyéből Jákotelke; a kolozsvári e. megyéből Fejérd; a szilágyszolnoki e. megyéből: Monó, Kusaly, Szilágypanit, Szeér, Tasnádszántó; dési e. megyéből Koltókatalin; nagysajói e. megyéből: Teke, Uzdiszentpéter; görgényi e. megyéből: Tancs, Felfalu; marosi e. megyéből: Vadasd, Süketdemeterfalva; küküllői e. megyéből: Szászcsovás, Kutylfalva; udvarhelyi e. megyéből: Mátisfalva.

A könyvtárakat úgy rendeltük meg, hogy a könyvkiadók alkalmi egyesülete egyenesen az egyes egyházak címére küldje a csomagokat a könyvjegyzékkel és a könyvtár kezelésére szolgáló segédnyomatványokkal.

A könyvtárt a tanító veszi át a lelkész aa. közreműködésével és felelősség mellett kezeli a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak 1904. évi 2962. sz. rendeletével kiadott kezelési utasítás szerint. Az esperes aai az egyházzvizsgálat alkalmával szerezzenek meggyőződést az iskolai könyvtár rendszeres kezeléséről, a könyvtárral rendelkező egyházak lelkészei pedig állandó figyelemmel kísérik a könyvtár-kezelést, a küldemény hibátlan megér-

* Az egyházmegyék véleményének összefoglaló ismertetését a pályázat alkalmából lapunk e számában egész terjedelmében közöljük.

kezéséről és a tanító által történt átvételről azonnal jelentést tegyenek igazgatótanácsunkhoz a nagytiszt. Esperes aa. útján.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1905. szept. hó 14-én tartott üléséből.

Zeyk Dániel,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

Sz. 4114—1905.

KÖRLEVÉL

a tiszteletes Lelkész aaihoz.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium ismételtén hathatós lépéseket tesz az alkoholizmus elleni küzdelem erősítésére. A többek közt folyó évi 3500. eln. szám alatt rendeletet intézett a kir. tanfelügyelőséghez, melyben az alkoholizmus elleni küzdelemnek az ifjúsági egyesületekben való népszerűsítését, terjesztését tűzi célul. Egyházi hatóságainknak és lelkészeinknek erkölcsi kötelességük a lehetőleg elősegíteni az alkoholelleses mozgalmat, azért a tiszt. lelkész aainak szives figyelmébe ajánljuk a közoktatásügyi miniszter urnak fennjelzett rendeletét, amelyben sok tanulságos és hasznos, egyházi összejöveteleknél, vagy a konfirmált ifjak egyesületeiben értékesíthető utasítás van.

Kolozsvárt, 1905. szept. 19.

Dr. Bartók,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

Sz. 4116—1905.

KÖRLEVÉL

a kollégiumok méltóságos t. Elüljáróságaihoz és a ref. iskolákat fentartó egyházak tiszteletes t. Tanácsaihoz.

Máday Izidornak: „Adatok az alkoholizmus kérdésének ismertetéséhez“ című könyvét, mely a tanítóknak, tanároknak az alkoholizmus elleni küzdelemre szükséges legfontosabb munkához, a meggyőző felvilágosításhoz beható, részletes és hasznos adatokat szolgáltat, az összes tanítói és tanári könyvtárak részére beszerzésre ajánljuk.

Kolozsvárt, 1905. szeptember hó 18.

Dr. Bartók György,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

4386—1905. sz.

KÖRLEVÉL

a papi lakások tárgyában.

Felhívjuk a nagytiszteletű esperes aait, hogy sziveskedjenek igazgatótanácsunkhoz 30 nap alatt jelentést tenni arról, hogy

1. melyek azon e. községek, a hol papi állás nincs,
2. azon egyházokról, melyekben a papi lakás csak kijavítás után lenne használható s e javítási költségekre van-e az egyháznak fedezete, s mennyi az esetleg fedezetlenül álló javítási költség.

Kolozsvárt, 1905. szeptember hó 26.

Dr. Bartók,
elnök.

Kádár János,
titkár.

3535—1905. sz.

KÖRLEVELEK

a parochiális könyvtárak ügyében.

I. Minden anyaegyházközség és minden körlelkészégi központ tiszteletes t. presbiteriumának.

A lelkészi könyvtárakról az 1902. évi egyházkerületi közgyűlés 53. jkvi számu határozatával megalkotott szabályzat 3. pontja értelmében és az Egyetemes Konvent 1905. évi júniusi 18. jkvi sz. határozatának d) pontját teljesítve, felhívjuk a tiszteletes t. Presbiteriumot, hogy (a mennyiben a lelkészi könyvtár szükségletét a költségelőirányzataiba rendszeresen még fel nem vette volna) az 1906. és minden következő évi egyházközségi költség-előirányzatába, a lelkészi könyvtár gyarapítására 10—10 korona összeget vegyen fel szükségletül s fedezetéről gondoskodjék.

Az összeget lelkész aa. az egyházmegye nagytiszteletű espereséhez évenként február hó 15-ig küldje be.

A beküldött köteles díj fejében az ev. ref. egyetemes parochiális könyvtár-bizottság 1906—7. könyvilletményül

Warga Lajos Keresztyén egyháztörténelmének új kiadását a lelkészi könyvtárnak megküldeni.

II. Nagytiszteletű esperes aaihoz.

A fenti rendelkezést tudomásul venni, foganatosításáról az egyházközségi költségelőirányzatoknak az egyházmegyei tanács útján leendő ellátása rendjén gondoskodni, a 10—10 kor. könyvtárgyarapítási díjakat a meghatározott időben felszedni s azokat az illető egyházközségek és lelkészek neveinek kimutatásával kísérve (a konvent fenn idézett rendelkezése értelmében) a Magyar Általános Takarékpénztárnak, Budapestre, évenként április 1-re elküldeni méltóztassék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1905. szept. hó 14-én tartott üléséből.

Zeyk Dániel,
elnök.

Váró Ferencz,
előadó tanácsos.

Sz. 4135—1905.

ÉRTESÍTÉS

az 1905. évi május hó 20—23. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének nyomtatott példányai-ban előforduló hiányokról.

A folyó 1905. évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének nyomtatott példányából, nyomdai tévedés folytán, kimaradt a 14. jkvi pont előterjesztési részének h) pontja, valamint az ugyanezen jegyzőkönyvi pont határozati része.

A kimaradt szöveg a következő:

„h) Az udvarhelyi egyházmegyében megürült algondnoki állásra: 1. dr. Nagy Sámuel, 2. Máthé Pál és 3. Molnár Károly aai jelöltettek.

Ugyanazon szám alatt előterjeszti az áll. Igazgatótanács Zeyk Dániel nagyenyedi főgondnok aának erről az állásról való lemondását. Nevezett főgondnok aa. lemondásának indokaiul a következőket hozta fel:

„A kollégiumi előjárásági szervezetből kifolyólag a főgondnok nincs abban a helyzetben, hogy az általa helyesnek ismert irányzattól eltérő jelenségekkel szemben kellő befolyást gyakorolhasson, a főiskola érdekeivel ellentétes irányzatok felszínre kerülése alkalmával mást nem tehet, mint vagy nyugodtan nézve az eseményeket, viseli továbbra is a súlyos felelősséget vagy másnak, olyannak engedi át helyét, ki az előjárásággal egyetértőleg képes állását betölteni.“

Az ezen lemondás folytán megüresedett főgondnoki állásra jelöltetett: 1. Gáspár János algondnok. 2. br. Kemény Simon algondnok és 3. br. Bánffy Kázmér.

Az ezen választás után megüresedhető algondnoki állásra jelöltetett: 1. br. Bánffy Kázmér, 2. br. Wesselényi Ferencz és 3. Elek Károly.

A most mondott főgondnoki jelöléssel egyidejűleg a Bethlen-kollégium előjárásága a következő kérést is előterjeszti:

„Méltóztassék az Igazgatótanács a főtiszteletű egyházkerületnek javaslatba hozni, hogy méltóságos Zeyk Dániel főgondnok aának a Bethlen-kollégium közvetlen főgondnoki állásáról való lemondását, egy évtizeden át folytatott fáradhatatlan és bölcs vezetésének elismerő emlékezetül jegyzőkönyvbe vételével elfogadván, őt jövőre a Bethlen-kollégium tiszteletbeli főgondnokává jelentse ki.“

A közgyűlés az itt 14-ik sz. alatt bejegyzett előterjesztéseket, Fogarassy Albert és Sebesi Akos felszólalása után egész terjedelmükben magáévá tévén, helyeslően tudomásul veszi, a választásokat az egyházmegyék, illetőleg kollégiumok jelölései alapján a megjelölt állásokra elrendeli s Zeyk Dániel egyházkerületi főgondnok aának a Bethlen-kollégium ügyeinek vezetésében szerzett kiváló érdemeinek és a körül kifejtett fáradhatatlan munkásságának hálás elismerése mellett amaz óhajának ad kifejezést, hogy őt még hosszú időn át tisztelhesse az egyházkerületi főgondnoki állásban s a midőn a legőszintébb sajnálattal veszi a Bethlen-kollégium főgondnoki állásáról való lemondását tudomásul, a kollégium előjáráságának javaslatára készséggel jelenti ki a Bethlen-kollégium tiszteletbeli főgondnokának.“

E kimaradt részletet azzal a felhívással közöljük összes egyházközségeinkkel, kollégiumainkkal, hogy a hiányos jegyzőkönyvi pontot megjelölni és a jelen értesi-

tésünket tartalmazó hivatalos lap számát és lapját a jegyzetben hivatalni sziveskedjenek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1905. szept. hó 15-én tartott üléséből.

Dr. Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

Sz. 1383—1905.

KÖRLEVÉL

a küllői ev. ref. egyházmegye tiszteletes lelkészeihez.

Két egyházközségünkben elhalt néhai lelkész afiai elmaradott özvegyei kegyévet élvezvén, az első félévi idő alatt, az alábbi sorrendben és kijelölt napokban rendelem ki a tiszteletes afiakat istenitisztelet tartására.

I. Gógánváraljára.

- Kakasi Márton lelkész aát okt. 8. 1906. febr. 24.
Rákosi Dezső lelkész aát okt. 15., 1906. február 17.,
április 29.
Szabó Miklós lelkész aát okt. 22. 1906. febr. 10., 1906.
április 22.
Gönczi Pál lelkész aát okt. 29. 1906. február 3. 1906.
április 15.
Kiss Sándor lelkész afiát nov. 5. 1906. jan. 27., 1906.
április 8.
Sámuel Aladár lelkész aát nov. 12. 1906. jan. 20., 1906.
április 1.
Tollas József lelkész aát nov. 19. 1906. jan. 13., 1906.
márczius 31.
Benedek Pál lelkész aát nov. 26. 1905. decz. 17., 1906.
márczius 24.
Fazakas Sándor (urv. oszt.) lelkész aát decz. 3. 1906.
jan. 6., 1906. márcz. 17.
Lakatos Áron lelkész aát decz. 10. 1906. jan. 1. d. u.
márczius 10.
Hegyi Sándor (urv. oszt.) lelkész aát decz. 26., 1906.
márczius 3.

II. Királyfalvára.

- Mooré Domokos lelkész aát okt. 8., decz. 17.
Nemes Árpád lelkész afiát okt. 15., 1906. január 6.,
márczius 17.
Rákosi József lelkész afiát okt. 22., 1906. január 13.,
márczius 24.
Farkas Károly lelkész afiát okt. 29., 1906. január 20.,
márczius 31.
Bartha Lajos lelkész aát nov. 5., 1906. jan. 27., ápr. 1.
Bartha József lelkész afiát nov. 12. 1906. február 3.,
április 8.
Tóth László lelkész aát nov. 19., 1906. febr. 10., ápr. 15.
Kádár Andor lelkész aát nov. 26., 1906. február 17.,
április 22.
Hegyi Károly (urv. oszt.) lelkész aát decz. 26., 1906.
febr. 24., ápr. 29.
Józsa Ferencz lelkész aát decz. 10., 1906. márcz. 3.
Szakács Albert lelkész aát decz. 3. (urv. oszt.), 1906.
márczius 10.

A jövő 1906. évben elkövetkező bőjtői urv. osztást az a lelkész afia teljesíti, a kire a bőjtői második vasárnap esik.

Felkérem a tiszteletes afiakat, hogy sziveskedjenek a rendelt időket becses figyelemükbe venni és a kellő szolgálásokat pontosan teljesíteni.

Kutyfalva, 1905. szept. 25.

Nagy Domokos,
esperes,

MEGHIVÓ.

A marosi ev. ref. egyházmegye egyházi értekezlete f. évi közgyűlését október hó 2-ikán, az egyházmegyei közgyűlést megelőző napon, d. e. 9 órán kezdődőleg Marosvásárhelyen fogja megtartani, melyre a tagokat és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk.

Tárgysorozat: 1. Az istenitiszteleten imát mond elnök aa., egyházi beszédet tart Király Béla hagymásbodoni lelkész aa. 2. Az értekezleten: elnöki megnyitó, Csontos Olivér világi elnök által; titkári jelentés, Tóth László egyházi titkár által. Felolvas: Sebess Dénes orsz. gy. képv. Értekezéseket tartanak: Viski Gyula, mezőbándi, Boér

Károly mezőpaniti és Tóthfalusi József marosvásárhelyi lelkész aai. Előfordulható indítványok.

Felkérjük tiszteletes lelkész aait, hogy e gyűlésen palástosan megjelenni és az egyházközségökben lakó világi tagokat meghívni sziveskedjenek. Gyülekezés az egyházmegye tanácstermében.

Makfalván, 1905. szept. 20.

Benedek Dénes,
ért. e. elnök.

Tóth László,
ért. e. titkár.

Sz. 41—1905.

FELHIVÁS.

Felkérem azon tisztelt lelkész urakat, kik a Bocskay István arczképének megrendelése tárgyában kibocsátott íveket még ez ideig rendeltetési helyökre nem juttatták, hogy azokat vagy közvetlen saját egyházkerületök püspöki hivatalához, vagy a dunántúli ev. ref. püspöki hivatalhoz beküldeni sziveskedjenek.

Komárom, 1905. szept. 11.

Antal Gábor,
dunántúli ev. ref. püspök,
az E. T. B. elnöke.

1706—1905. sz.

KÖRLEVÉL

az egyházmegye valamennyi tiszteletes Lelkipásztor aához.

A mélt. állandó igazgató-tanács 4009—1905. sz. alatt szept. hó 15-iki ülésében kelt rendeletének megfelelően, felhívom a vezetésemre bizott egyházmegye összes lelkipásztorait, hogy tekintettel az egyházi közigazgatás és bíráskodás különféle eseteire és az özvegy-árvai gyámintézetek kezelésére, ugyszintén a segélykérések véleményezésére és elbírálására, az alább közölt minta szerint állítassanak ki családi kimutatást két példányban és azt hozzam f. évi nov. 20—decz. 1-ig terjesszék be. Hasonló módon kimutatandó minden egyházközségben, hol ilyenek tartózkodnak vagy lettek özvegyekké, a lelkészi özvegyek családi állapota is s e kimutatások az irt időben szintén betérjesztendők.

Az erdélyi ref. egyház története második részének kiadására, valamint az erdélyi ref. egyház közigazgatási tékéjének megjelentetésére a mélt. ig.-tanács szept. 15-iki gyűlésében (Hiv. lap 38. sz.) intézkedést tévén, ez intézkedésnek megfelelően felhívom az e. községeket, hogy az egyháztörténetért 5, a téképért 5, összesen 10 kor. kedvezményes árt nov. 20—decz. 1-ig hozzám betérjessenek.

Ugyanez időben terjesztendők be minden egyházközségből a megállapított orsz. közalapi járulékok az esperesi hivatalhoz. Jan. 2-ikára pedig a névkönyvi adatok.

A lelkész			A lelkészné			A házasság megkötésének dátuma	A gyermekek	
Családi és utó-neve, szolg. helye	születésének éve, hónapja, napja	helye	családi és utó-neve	születésének ideje	helye		utó-neve	szül. év, hó, nap

Hogy e kimutatások mindig a tényleges állapotot tüntessék fel, az évközben történt változások minden év decz. 30-án az esperesi hivatalhoz bejelentendők.

Marosujvár, 1905. szept. 25.

Jancsó Lajos,
esperes.

FELHIVÁS.

Minthogy az egyházmegyéből több helyről nem küldetett be a jelentés az egyh. m. Értekezlet működéséről, ezuton hívjuk fel még egyszer az egyh. m. Értekezlet tisztelt vezetőit, sziveskedjenek a jelentést haladéktalanul beküldeni a titkárhoz.

Szives üdvözlettel
Kolozsvárt, 1905. szept. 27.

Nagy Károly,
e. elnök.

Tarkányi György,
e. titkár.